

Dr. Bodó László

**Egy levente naplója
hadifogságáról**

ISBN 978-963-08-0273-4

TARTALOM

I. Fejezet.
Így kezdődött.

II. Fejezet.
Bevonulok.

III. Fejezet.
Kiképzés.

IV. Fejezet.
Schkopau.

V. Fejezet.
A fronton.

VI. Fejezet.
Fogságba esem.

VII. Fejezet.
Sinzig.

VIII. Fejezet.
Dieppe.

IX. Fejezet.
Az angol kommandóban.

X. Fejezet.
Beaune la Rolande.

XI. Fejezet.
Újra itthon.

I. Fejezet. Így kezdődött.

Ez a napló meg sem született volna, ha egykori uraink nem kötik országunk sorsát a Német Birodalomhoz, melynek végkifejlete, számomra egy életen áttartó traumát eredményezett, ennek hatását mindaddig nem tudtam feldolgozni, míg papírra nem vettem, ki nem írtam magamból a velem történeteket.

A „Horthy éra” alatt a fiatalságnak - köztük nekem is - az ideológiai nevelését az 1921-ben megalakított „LEVENTE” mozgalom látta el. Ennek feladata a hazánkat körülvevő Kisantant-országok miatti állandó háborúra való felkészítés, ennek keretében a katonai előképzés, ideológiailag pedig a trianoni békeszerződést követő irredentizmus, és a nacional-sovinszta irányelv elfogadtatása volt.

Trianon, mint egy sötét árnyék borult egész hazánk fölé, hiszen hazánk kétharmadát elvették, s ott ellenséges, magyargyűlölő, utódállamok jöttek létre. Az iskolákban kötelezően, minden nap reggel elimádkoztuk a magyar hiszekegyet, erősítve hitünket hazánk egyszeri feltámadásában. Minden baj okaként országunk megcsönkítését, a körülöttünk alakult utódállamok vad magyargyűlöletét jelölték meg.

Belénk nevelték a kommunizmustól, a kommunistáktól való félelmet, az idegenektől, főként a zsidóktól való irtózást. Példaképeink előbb az olasz fasiszta állam, majd Németország lettek.

Nem csoda, hogy mást nem lehetett látni, hallani, olvasni a mozikban, sajtóban, mint a németek csodálatos összefogását, szorgalmát, bátorságát, a Hitler kancellár által vezetett új birodalom újjáépítését, erejét, képességeit.

Ámulattal figyeltük az autópályák építését, a munkanélküliség megszűntét, a hatalmas tömegrendezvényeket és a hadseregük fokozódó erejét.

Mindeközben itthon olyan szegénység volt, hogy az egykorú barátaim közül nem egy ki-mondottan éhezett, én adtam nekik időnként enni az uzsonnámból.

Szívvél-lélekkel németbarát voltam, a háború kitörése után, lélekben azonosultam velük, együtt harcoltam a frontokon a diadalmas német seregekkel.

A moziban jóleső érzéssel néztem, amint a német csapatok bevonultak Párizsba, megalázva az amúgy is gyűlölt franciákat, a horogkeresztes zászlót az Akropoliszon, majd az Elbrusz csúcsán. Rommel szinte egy hadisten volt, amint Afrikában szétverte az angol seregeket.

A német csapatok Moszkva előtt, a szovjet hadifoglyok elképzeldhetetlen tömegének látványa után nem tudtam, de talán nem is akartam elhinni, hogy Sztálingrád, Kurszk, El Alamein, olyan csapások, melyek a német nagybirodalmi álmok végét jelentik.

Családunk, nacionalista, nemzeti érzelmű volt, nem hallgatta a londoni vagy a moszkvai rádió adásait, nem is tudtunk a környezetünkben antifasiszta ellenállókról, a zsidóktól pedig távol tartottuk magunkat.

Egészen az összeomlásig hittem abban, hogy a vereségek ellenére a németek és szövetségeseik megnyerik a háborút, hiszen a propaganda mindvégig ezt hangoztatta.

A szovjet hadsereg már a Kárpátokat is átlépte, és én balga fejjel még mindig azt hittem, legyőzzük őket, a zsidók pénzelték liberálbolsevisták nem győzhetnek.

A szovjetekkel szövetséges angol-amerikai légierő már félig rommá bombázta városainkat, mégsem akartam tudomásul venni, közeleg a vég. Minden baj okozóinak a kommunistákat, a

zsidókat és az általuk fizetett amerikai bankárokat tartottam. Számomra rendkívül hatásos volt a jobboldali propaganda. Pedig ismertem Napóleon csúfos téli hadjáratát és a kétfrontos harc kockázatának lehetséges következményét.

Mikor a nyári szünidő közepén SAS behívót kaptam diák-munkaszolgálatra, lelkesen mentem én is, hogy a kunmadarasi hadirepülőteret felépítsük a németek számára. Két hónapot dolgoztunk ott.

Mikor október 15-én Horthy kormányzó a rádióban bejelentette a fegyverszüneti szándékát, a félelemtől görcsbe rándult a gyomrom, már láttam magam, amint a vad bolsevisták kancsukával hajtanak Szibéria felé, vagy egyszerűen csak tarkón lőnek. Közismert volt mindenki előtt a lengyel tisztek sorsa Katynban.

A félelmem csak akkor szűnt meg, mikor este elhangzott a rádióban: Horthy lemondott, Szálasi vezetésével új kormány alakul és tovább harcolunk a szovjetek ellen.

Most, több mint 60 év után, nem akarom elhinni, milyen naiv, ostoba voltam, de csak egy, a propagandától elbutított gyerek képe van előttem, s mindaz a szenvedés, mely végül ehhez a keserves kijózanodáshoz vezetett.

Aki valaha elolvassa ezt a naplót, kérem, mindennek tudatában tegye ezt, és gondoljon arra, hogy hazánkban abban az időben nem volt annyi antifasiszta ellenálló, előbb szovjet-, majd nyugatbarát, mint manapság, akik az igazságot elmondhatták volna. Hazánk lakosságának nagy többsége nacionál-soviniszta volt, és ma is az.

Kezdődjék akkor a szomorú kijózanodásom történetének első szakasza.

1944. december 24.

Dermesztő volt a hideg, amint lehajtott fejjel meneteltünk több század magunkkal a Lajos utcában. Mellettem két barátom bandukolt, előttünk, mögöttünk leventék, szintén még gyerekek, hiszen a legidősebb közöttünk is alig töltötte be a tizenhetedik évét. Diákok, inasok, szegények, gazdagok vegyesen, csendben meneteltek, körbevéve nyilaskeresztes karszalagot viselő katonákkal, akik fegyverüket kézben tartva, kísérték menetünket. Hasonló látvány nyújthattunk, mint mikor a zsidókat kísérték rövid néhány héttel előbb a Bécsi úton, nyugat felé.

(Naplóban, a december 24-ét megelőző történéseket és gondolataimat más típusú betűkkel fogom írni.)

Vegyes gondolatok kavargtak a fejemben. Nem így képzeltem el a dolgok alakulását, ahogy az most bekövetkezett. Bakancsom alatt csikorgott a fagyott hó, az utcák sötétek, a házak ablakai elsötétítve, hiszen minden pillanatban várni lehetett a légiriadót, ami nappal az amerikai, éjszaka pedig az angol légierő jóvoltából, menetrendszerűen bekövetkezett.

*A karácsony előtti este volt, délután még Körmendi Tibor barátommal (továbbiakban csak: **Tibi**) kimentünk a Remetehegyre egy fenyőfát kivágni. A háborús események miatt ekkor már a piacon nem lehetett fenyőfát vásárolni. Sikerült is mindkettőnknek egy szép, formás erdei-fenyő fát találni és kivágni. Örömmel vittük haza feldíszíteni.*

Otthon anyám készülődött a karácsonyesti vacsorára. A hagyományos menü készült, halászlé és rántott ponty, kedvencemmel, sült krumplival és bejglivel. A hozzávalókat Medve Pali bácsitól kaptuk, aki folyamőr főtörzs-hajómester volt a mellettünk lévő Folyamőr laktanyában. Ő volt a GH. vezetője, és mint a család igen közeli barátja, a háború alatt mindennel - ami csak hiánycikknek számított - ellátta a családjunkat.

Soha nem volt hiány felvágottban, cukorban, lisztben, így hát az ünnepi vacsorához is megvolt minden hozzávaló.

De nem csak ezen a területen számíthattunk rá. Velem különösen is barátságos és jóindulatú volt. Tőle kaptam egyszer egy meleg, posztó katonanadrágot, hosszúszerű alsóval és egy pár vadonatúj, jancsiszegekkel kivert, vastag talpú bakancsot.

Egy másik alkalommal - ez már a nyilas hatalomátvétel után történt - egy 9 mm-es Steyer pisztolyt adott, melynek csövében egy beszorult lőszer volt, nem lehetett használni. Tudta, hogy bolondulok a fegyverekért, ezért ajándékozta nekem.

Mikor megkaptam a Steyert, szétszedtem. Egy vékonyabb bronzrúd és egy falap felhasználásával sikerült a beszorult lövedéket kivennem a csőből, így az ismét használható lett.

A német megszállás, március 19-e után, a lakásunkban is beszállásoltak egy német tisztet. Kurt utász főhadnagy volt, tőle sikerült a pisztolyhoz való lőszert szereznem, és mikor kipróbáltam, legnagyobb örömömre, működőképes volt.

Majdnem szerencsétlenül is jártam vele, mert nem vettem figyelembe, mennyi lőszer volt a tárban, és kitárazás után, mikor ismételtetéssel ugrattam ki a fegyverből a lőszeret és a hatodik töltény is kiugrott, abban a hiszemben, hogy már üres, csövét lefelé tartva elsütöttem a pisztolyt. Legnagyobb megdöbbenésemre a pisztoly elsült és a lövedék alig tíz centire a lábfejemtől a padlóba fűrődött.

Az volt a szerencsém, hogy szüleim nem voltak otthon, nem kaptam egy jókora letolást. Soha többé ilyen gondatlanságot nem követtem el életemben.

A fegyverek utáni szenvedély miatt jártam gimnáziumba, hogy tiszt lehessen és majdan, mint fegyverszakértő dolgozhassak. Már tizenhat évesen fegyverbolond voltam, és a mai napig is az maradtam.

Nagybátyám - anyai ágról - egy csendőr főhadnagy volt, aki a csendőrség fegyverszakértőjeként dolgozott és ismerve szenvedélyes, fegyverek utáni vágyamat - megígérte, hogy amennyiben sikeresen leérettségizem, bejuttat a német hadsereg Berlin-Wannsee-i Fegyver és Lőszerkísérleti Intézetébe. Ott nem csak kiélhetem a fegyverek iránti szenvedélyem, hanem jó szakember is lehet belőlem.

Eme ígéret birtokában elhatároztam, hogy szorgalmasabban fogok tanulni, mert eddig az órákról való lógást jobban szerettem, mint a tanulást. A gimnáziumi órák helyett inkább a Schmidt kastély kertjében töltöttem az időmet, inkább a játékot választottam, mint a matek vagy latin órák sivárságát.

Kurték nehéz-utász alakulata volt az, akinek feladata volt a budapesti hidak aláaknázása. Végső soron ők röptették a levegőbe gyönyörű hidaikat, és szerepe volt abban is, hogy most itt bandukolunk a hideg éjszakában.

Mint már említettem, készültünk a karácsonyestére, mikor a rádióban, mely a légiriadók miatt állandóan be volt kapcsolva, és addig karácsonyi zenét sugárzott, hat óra körül megszakadt az adás.

Egy ideig csend volt, majd egy felhívást olvastak be. Ezt a felhívást többször megismételték, melyben felszólították valamennyi szabadságon, eltávozáson lévő honvédegyént, a sorköteles leventéket, külön kiemelve a Hungarista Ifjúsági Légióba jelentkezetteket, hogy minden kiadott szabadságolási engedélyük érvényét veszítette. Minden érintett köteles azonnal, de legkésőbb este 20 óráig, a Budaörsi úton lévő Károly laktanyába jelentkezni.

A hadi helyzet Budapesten válságosra fordult, a várost a szovjet csapatok körülfárása és ostroma fenyegeti.

Ez a parancs rám és két barátomra, Tibire és Szücs Jancsira is vonatkozott. Ennek előzményei az alábbiak voltak:

Október végén, az állandó légitámadások miatt, megszűnt az iskolákban a tanítás, Ekkor a Goldberger gyárba mentem dolgozni. Betanított munkásként sátorlapokat készítettünk a hadsereg részére, így miután hadiüzem volt, nem fenyegetett a behívás veszélye.

December közepén falragaszok jelentek meg, melyekben közölték, hogy az 1929. és 1927. évek között született leventéket hadkötelesnek nyilvánítják. Közölték az időpontot, mikor ezek a hadkötelesek kötelesek jelentkezni a Pesthidegkúti úton lévő Balázs vendéglőben. Nem hiányzott a plakátokról az akkor már mindennaposnak számító fenyegetés, hogy aki nem tesz eleget a felhívásnak, azt katonaszökevénynek nyilvánítják és felkoncolják.

Néhány nap után azonban karszalagos, egyenruhát viselő nyilasok jelentek meg a gyárban és minden fiatal, levente korú gyereket elvitték a Bécsi úton lévő Nyilas házba, azzal, hogy általános mozgósítást rendeltek el, be kell vonulniuk.

Még aznap sikerült onnan megszöknöm és hazamenni. A gyárba többé nem mehettem be. Szerencsére senki nem keresett, megnyugodott az egész család.

1944. december 18.

Ezen a napon kellett jelentkeznem. Katonanadrág, meleg pulóver, télikabát és bakancs volt nálam, hátizsákomban háromnapi hideg élelem.

Rengetegen voltunk, hiszen egész Budapestről itt kellett jelentkezni a leventéknek.

Ónosan szürke égbolt alatt várakozott több száz fiatal. Csoportok verődtek össze, senki nem tudott semmit, fázva ténferegünk jobbra-balra a sáros udvarban. A vendéglőépület ajtajánál sor alakult, melyből egy tiszt időnként behívott többeket az ott állók közül. Ezeket a benti helyiségben nyilvántartásba vették, majd egységekbe osztották őket. Mikor mintegy száz levente nyilvántartása elkészült, azok oszlopba rendeződve elvonultak.

Mielőtt elindultam otthonról, apám kioktatott, soha ne siessek jelentkezni sehova, mert az rendszerint nem vezet jóra.

Megfogadtam a tanácsát, én is a ténfergők között maradtam, így jött el az este. Többedmagammal még mindig ott ácsorogtam az udvarban, mikor egy tiszt jött ki, és közölte, az itt lévők menjenek haza, de másnap reggel ugyanitt jelentkezünk. Nem készültek el a sorozás adminisztrációjával.

1944. december 19.

Másnap hasonlóan ködös, szürke napra virradtunk, több százan ismét ott ácsorogtunk az udvaron, várakoztunk, mi lesz velünk. Estig tartott a levonték besorozása, ami után csoportokban vitték el a már jelentkezetteket, előttünk ismeretlen helyre.

Megint nem siettem bemenni a sorozóhelyiségbe, inkább az udvaron ténferegtem éhesen, dideregve, de főként unatkozva.

Este kijött egy főhadnagy, aki közölte, mindenki írja fel egy nála lévő cédulára, hogy eltávozási engedélyt kapott erre a napra. Lediktálta a szöveget, és mikor elkészültünk, összeszedte a papírokat és bevitte magával az épületbe.

Te úr isten - gondoltam, ezeknek már papírjuk sincs?

Kis idő múlva kijött, kiosztotta ezeket a cédulákat, melyeket piros írónnal, Scheffer Béla főhadnagyként írt alá. Bélyegzőlenyomat nem volt rajtuk. A mai napig megőriztem ezt a cetlit, íme:

Eltávozási engedély.

*Bodó László levante részére
1944. december 19. 14 órától
1944. december 20. 08 óráig
eltávozást engedélyezek.*

Pesthidegkút, 1944. december 19.

Scheffer Géza fhdgy.

1944. december 20.

Reggel 8-ra ott voltam, és ekkor már nem tudtam megúszni a sorozást. Behívtak az irodába, ahol felvették az adataimat, elvették a Levente igazolványom, és közölték, a 100/518. századba osztottak be. Huszonketted magammal, mint az I. szakasz tagja, útnak indítottak a közelben lévő villamos megállóhoz. A Szél Kálmán téren szálltunk, és gyalogmenetben a XIII. kerületi, Tutaj utcai iskolába mentünk. Miután a Margit híd fel volt robbantva, a Lánchídon át mentünk Pestre.

Mikor odaértünk, bementünk az iskola egyik tantermébe, ahol, mint mondták, a körletünk lesz. Igen rossz hangulatba kerültem. A terem padlójára szalma volt leszórva, mindenki ide-oda ténfergett, senki nem foglalkozott velünk. Elképesztő volt az a zűrzavar, ami ott uralkodott, míg végül bejött egy altiszt és üvöltve közölte, nem tudnak élelmezést adni, mindenki fogyassza a magával hozott élelmet.

Miután elment, mindenki ismerőseket keresett, akikből kisebb csoportok alakultak, igyekezve, hogy a barátokkal lehetőleg egy szakaszba kerüljenek.

Egy törzsőrmester felíratta velem a szakaszunk névsorát, akik mind a környékünkön lakó, részben látásból ismerős srácok voltak (ma is megvan ez a névsor).

Nekem nem akadt egyetlen olyan ismerősöm sem, akivel otthon barátkoztam volna, csupa idegen arc vett körül. A környékünkéről származó fiatalok nagy része inas, gyári munkás vagy lézengő gyerek volt, én pedig akkor már a Mátyás gimnáziumban tanultam. Némelyikükkel még a Raktár utcai elemibe jártam együtt, de nem találtam az ott lévők között senkit, akivel

barátkoztam volna. Miután senki nem törődött velünk, az épületben bolyongva, kimentem az udvarra, ahol rajtam kívül nem volt senki. A kerítésen volt egy kis vaskapu, nem volt bezárva.

Egy ideig tanakodtam, mit is tegyek, ezt az egész fejetlenséget nehezen viseltem. Elkényeztetett gyerek voltam, túlságosan rideg volt nekem minden. Nem is jutott eszembe, milyen következménye lehet annak, amit tenni készülök, de visszamentem a terembe, felvettem a hátizsákom, majd senkinek nem szólva, elindultam kifelé.

A bejáratnál őr állt, senkit nem engedett ki igazolás nélkül, ezért kimentem az udvarba és a nyitott vasajtón át kisiettem az utcára.

Eszembe sem jutott, hogy ezért felelősségre vonhatnak, - még fel sem eskettek minket, tehát katona sem vagyok - gondoltam, azzal igyekeztem a Szt. István körút felé, hogy valamiként átjussak Budára.

Mi a fenének kellett nekem arra menni, - jutott most menetelés közben az eszembe, vagy ha talán később indulok el, akkor esetleg megúszhattam volna a bekövetkezendőket. Most már fújhatom - gondoltam, - azzal a mellettem menetelő két barátomra néztem, akik végső soron ennek a szökésnek lettek akaratlanul az áldozatai, s most itt gyalogolhatnak velem az ismeretlen jövő felé.

Elértünk a Szépvölgyi úthoz, ahonnan alig negyedórája vidám hangulatban jöttünk el.

A közeli Meder utcában lakott egy ismerős kislány, akihez, mint eljövendő katonák, beugrottunk elbúcsúzni. Szülei örömmel fogadtak a feldíszített karácsonyfa mellett, s csak akkor komorultak el, mikor megtudták, hova is igyekszünk. Amíg ott boldogan beszélgettünk a kislánnyal és testvérével, szülei gyorsan élelmet csomagoltak számunkra, s mikor elmentünk, sok szerencsét kívántak, és a lelkünkre kötötték, nagyon vigyázzunk magunkra.

No, hiszen, lehetett is ekkor már magunkra vigyázni.

Azon az útvonalon gyalogoltunk most visszafelé, ahol a bevonulásra jöttünk. Elértük a Laktanya utcát, a Miklós teret, ott a házunk előtt haladtunk el. Mindhárman fájó szívvel néztük a sötét csendbe burkolózott házunkat, legszívesebben berohantunk volna, ha nincs körülöttünk a feltűzött szuronyú, nyilas karszalagos kíséret.

Kiértünk a Szentendrei útra és Aquincum irányában meneteltünk tovább. Megint eszembe jutott, hogyan is kerültünk ebbe a helyzetbe.

A szökésem után, már a Szt. István körúthoz értem, a hátizsákom szíja nyomta a vállam, azzal voltam elfoglalva, folyton azt igazgattam. Megálltam a sarkon, át akartam menni az úttesten, mikor egy rekedt hang kiáltott utánam:

- Álljon meg!

A hang felé kaptam a tekintetem, és megláttam, amitől legjobban tartottam. Egy fegyveres őrző indult felém. Egy őrmester vezetésével két honvéd, mindannyiukon Árpád-sávós nyilas karszalag, nyakukban a tábori csendőrség félhold alakú fémpajzsa, sapkájukon kakastollak lengedeztek.

- Az igazolványát kérem! - szólt az őrmester, a két tábori csendőr pedig közrefogott.

Átadtam a személyi igazolványomat, mellé az eltávozási engedélyemet, mely természetesen tegnapi volt, így lejárt. Annyira féltem, hogy éreztem, amint a hátamon megindul a veríték.

- Ez az engedély lejárt - állapította meg a járőr vezetője -, melyik alakulattól szöktél meg? - kérdezte most már tegezve az őrmester.

A komor tekintetüket látva felsejlett előttem, hogy ezt a találkozást nehezen fogom következmények nélkül átvészelni.

Azzal elkezdődött a tortúrám. Kíváncsi járőrelők vettek körül minket, valami borzongató izgalom reményében, de az egyik katona elhessegette őket. Miután közöltem, hogy a Tutaj utcai iskolából tartok hazafelé, eltávozási engedélyem nem volt, kezeimet egy szíjjal hátrakötötték és elindultunk a Belváros felé.

Menetközben az őrmester kijelentette, tudnom kell, hogy statárium van, katonaszökevény vagyok. A statáriális rendelet alapján a helyszínen felkoncolhatnak, csak azért nem teszik, mert nyílt utcán vagyunk.

A frász jött rám, elképzeltem, amint a hasam felvágják, belső részeim kiomlanak, hangosan sírni kezdtem.

Mikor falfehérem, bögve botorkáltam már köztük, az őrmester megállított.

- Nos, figyelj ide, fiam! Tudod, hogy nagyon rossz véged lesz, hacsak nem jön meg az eszed. Adok egy lehetőséget, hogy élve megúszd a szökésedet. Most eljössz velünk a Hungarista Ifjúsági Légió irodájába, és ott jelentkezel, hogy önként be akarsz lépni közéjük, mert ott kívánod szolgálni a hazádat. Még szerencséd is lehet, mert ott adnak azonnal a jelentkezőknek két hét eltávozást, és csak utána kell bevonulnod ehhez a különleges alakulathoz. A döntés most már a te kezében van - fejezte be mondandóját.

Ha magánál az ördögnél kellett volna jelentkeznem, azt is elvállaltam volna, csak élve kerüljek ki közülük közül. Természetesen igent mondtam, és ezután már levették kezemről a szíjakat, és hangtalanul masíroztam velük a közeli Markó utcába.

Az ottani kereskedelmi iskolába mentünk be. A földszinten volt egy iroda, ahol két fiatal férfi ült és barátságosan üdvözöltek. Megkérdezték a kísérő őrmestertől, hogy önként jöttem-e be velük, majd az igenlő válasz után a katonák eltávoztak. Tőlem is megkérdezték, valóban önként akarok belépni közéjük.

- Természetesen - válaszoltam, hiszen mi mást is tehettem volna.

- Nagyon okosan tetted - hangzott a felelet -, mert az ilyen derék, bátor fiatalokra van a hazának most szüksége. - Még elmondták, hogy a Légiót most toborozzák, és aki közéjük jelentkezett, azt a végső győzelem után maga Szálasi Ferenc Nemzetvezető testvér fogja kitüntetni.

Egy belépési nyilatkozat nyomtatványt tett elém és azt kissé remegő kézzel kitöltöttem, majd aláírtam.

- Akkor most felesketlek Szálasi Ferenc Nemzetvezető testvérré, szólt az egyik.

Mondta az eskü szövegét, én pedig hangosan utána mondtam. Arról szólt, hogy hűséget fogadok Szálasi Ferencnek, ha kell, életem árán is megvédem a hazát, minden parancsot kifogástalanul teljesítek. Végül, a szokásos „Isten engem úgy segéljen” fordulattal fejeződött be az eskü.

Kezet ráztak velem, átadtak egy igazolást arról, hogy a Hungarista Ifjúsági Légió tagja vagyok, és a mai naptól számítva, két hét szabadságot kaptam.

Azt sem tudtam, hogyan mentem ki az épületből. Gondoltam is akkor én arra, hogy mit írtam alá? Számomra csak az volt a fontos, hogy szabad vagyok, haza mehetek.

Egy átkelő hajóval mentem át Budára, ahol a hajó kikötőnél ismét igazoltatás volt. Mikor felmutattam az imént kapott igazolást, szó nélkül tovább engedtek. Villamossal mentem haza, ahol szüleim örömmel fogadtak, csak akkor borult el apám arca, mikor meglátta, mit is írtam alá.

Végül azzal nyugtatta magát és engem is, hogy olyan hírek terjedtek el, már a Szél Kálmán térnél láttak szovjet harckocsit, talán mire be kellene vonulnom, már bejönnek az oroszok. Nem mintha ez valami gyönyörűséggel tölthette el az embert, de végső soron legbelül mindenki tudta, hogy már nagyon közel van a Vörös hadsereg és egyúttal a háború vége.

Az, hogy mi várható a bevonuló szovjetektől, egyikünknek sem jutott eszébe, annak ellenére, hogy sok mindent hallottunk róla. Ezek a hírek nem voltak megnyugtatók, rablás, fosztogatás, a nők megerőszakolásáról szóltak, a férfiakat pedig elhurcolták és Szibériába vitték.

Másnap reggel lementem Tibi barátomhoz, ott tudtam meg, hogy neki és Jancsinak a hirdetmény szerint másnap kell bevonulniuk a házunk melletti Folyamőr laktanyába, ahol az 1929-ben született levettéknek kellett sorozáson megjelenni.

Tibi anyja elmondta, hogy a hírek szerint azonnal beöltöztetik a gyerekeket és viszik a frontra.

Na, hiszen - gondoltam -, milyen beöltözésre gondolnak, mikor nekünk még katonasapkát sem tudtak biztosítani. Honnan került elő ezeknek egyenruha?

Ekkor elmondtam, hogy mi történt velem. Miután jelentkeznem kellett a Hungarista Ifjúsági Légióba, azonnal kaptam két hét szabadságot. Azt tanácsoltam, gyorsan jelentkezzenek ők is, akkor nem kell bevonulniuk, itthon tölthetik a karácsonyi és újévi ünnepeket.

Rövid tanácskozás után, melynek során a szüleik sem tiltakoztak, együtt elmentünk a Markó utcai toborzó központba. Így lettünk mindhárman „önkéntes” légionisták.

Most pedig mind a hárman itt bandukolunk a nyirkos, hideg éjszakában. Lassan Aquincumhoz érkeztünk, ahol pihenőt rendeltek el. Leülni nem lehetett, összefújva toporogtunk a mínusz 10 °C-os fagyban.

Amint így álldogáltunk, egyszer csak egy gépkocsioszlop ért mellénk, ők is megálltak. A Fővárosi Tűzoltóság gépkocsijai voltak, akik szintén kitelepülési parancsot kaptak. A parancsnokuk odakiáltott csoportunknak, hogy aki tud, kapaszkodjon fel a gépkocsikra, egy darabig elvisznek minket.

Miután mellettünk álltak a gépkocsik, odarohantunk és ki hova tudott, felkapaszkodott. Tibi és Janci egy létrás kocsira tudott feljutni, én sajnos csak a fényszórós kocs oldalétrájába kapaszkodtam fel. A kocsioszlop azonnal tovább is indult, a kísérő katonák nem tehettek semmit, de talán nem is akartak.

Amint a létrába kapaszkodtam, majd megvett az isten hidege. Még szerencse, hogy induláskor apám nekem adta a báránybőr béléses bőrkabátját, ami azért védett engem, nem fagytam meg.

Közel egy óra hosszat robogott velünk a karaván, és már ott tartottam, hogy nem törődve, mi lesz velem, még ha belehalok is, elengedem a létrát, mikor megálltunk. Körben robbanások hangjai hallatszottak.

Leugrottam a létráról és előreszaladtam a létrás kocsihoz, ahol a barátaim voltak. Sikertelenül nekem is melléjük felfurakodni, és azt láttam, hogy az ott szorongó fiatal gyerekek, kékre fagyott kezekkel kapaszkodtak, amibe tudtak.

A robbanások egyre közelebbről hangzottak, de a kocsisor csak nem akart elindulni. Egy tiszt rohant el mellettünk, az élkocsihoz szaladt, ordítva kérdezte, miért nem indul el.

Kiderült, a gépkocsivezető a robbanásoktól megrémülve, nem mer elindulni.

A tiszt ekkor a fejéhez szorította a pisztolyát, azzal, hogy ott helyben lelövi, ha nem indul tovább. Ez hatott, mert a kocsioszlop továbbhaladt.

A szovjet aknavetők azonban addigra már bemérték a helyzetünket és az aknák egyre közelebb csapódtak be. Minden becsapódáskor sárga villanást láttunk, a repeszek körülöttünk sivítottak.

Végre a karavánunk beért egy útmélyedésbe, és a továbbiakban már zavartalanul haladhattunk tovább, a robbanások mögöttünk maradtak.

Piliscsabánál ekkor zárult be az ostromgyűrű a főváros körül, mi lehettünk az utolsó járművek, melyek el tudták hagyni Budapestet.

Rövidesen Esztergomba értünk, ahol akkor már tankok voltak, akik azonnal tüzet nyitottak az éppen beérő kocsioszlopunkra. A sötétben valószínűleg oroszoknak néztek minket. Szerencsére nem találták el egyik járművünket sem, mi pedig robogtunk tovább, sikerült eliszkolnunk előlük.

T-34-es Esztergomnál

Elhagytuk Komáromot, és hajnalra értünk Győr határához, ahol a kocsioszlop megállt. A tűzoltók parancsnoka közölte, szálljunk le, nem vihetnek tovább, mert egységük Németországba települ ki, meghatározott létszámmal, nem vihetnek magukkal idegeneket.

Leszálltunk, s miután elmentek, akkor láttam, hogy vagy kétszáz levante álldogál ott, egyetlen katona sem volt köztünk. Azt a tisztet sem láttam, aki Piliscsabánál intézkedett a továbbhaladás iránt.

Egyesek a náluk lévő puskával a mellettünk fekvő mezőkön feltűnő vadnyulakra lövöldöztek, bár egyet sem találtak el. Legtöbbünk elindult Győrbe, magamban átkozva Kurtot, aki miatt most itt kell lennünk.

II. Fejezet. Bevonulok.

Mikor a rádióban elhangzott a bevonulási parancs, egy ideig nem is gondoltam arra, hogy elmenjek. Anyám továbbra is sürgölődött a konyhában, készült a vacsora, én apámmal a fenyőfát díszítettem.

Mikor elkészültünk, lementem a fiúkhoz, akikkel átmentünk a Hampelékhoz, ahová bejöttek a házban lakó lányok is, akiknek udvarolgattunk.

Ott volt a Hampel Póli, Méray Erzsí és Ilonka, a húga, a kis Szűcs Ica, egy idő után bejött a Wiesel Iván, Wieszt Tibi és a Papp Laci is. Jó volt a hangulat, és bár szóba került az elhangzott rádiós felhívás, egyikünk sem törődött vele, mintha nem is nekünk szólt volna.

Valamelyikünk fényképet készített az összeverődött társaságról, ma is meg van ez a kis kép. Vidáman mosolygunk rajta.

Én a Méray Erzsivel barátkoztam, sokat jártam be hozzájuk, szülei is kedvesen fogadtak mindig.

Miután közeledett a gyertyagyújtás ideje, kellemes ünnepeket kívánva egymásnak, mindegyikünk hazament.

Már meg volt terítve az asztal, készültünk a vacsorához, mikor hirtelen nyílt az ajtó és bejött Kurt, a német oberleutnant.

Azt mondta, hogy azonnal szedjem össze a holmimat és vonuljak be a rádióban elhangzott felhívásnak megfelelően. Elmagyarázta, annyira veszélyes a helyzet, hogy kiűritik Budapestet, csak a harcoló alakulatok maradnak.

Nem akar rosszat - mondta -, de annyira súlyos a hadi helyzet, nagyon komoly harcok előtt állnak, az már biztos, hogy rengetegen el fognak esni, ezért a kiűrités fő célja most az, hogy a fiatalságot kimentsék a városból. Ismerve a szovjeteket, az életben maradtakat és a fiatalokat összeszedik és kiviszik szovjet kényszermunka táborokba.

- Most a legfontosabb a fiatalság megmentése. Kiviszik őket Németországba, és ott várják meg a háború végét, amikor aztán hazajöhetnek - magyarázta.

Miután ragaszkodott ahhoz, hogy vonuljak be, szóltam Tibinek és Jancsinak is, és elkeseredve nekikészülődtünk azt útnak.

Nagy ölelések, sírások, könnyek között búcsúztunk el szüleinktől, akik igyekeztek lelünkre kötni, nagyon vigyázzunk magunkra. Egyikünk szülege sem ajánlotta fel, hogy elbújtat minket, ne menjünk el. Ma már csodálkozom is rajta, de egy percig sem gondoltak arra, hogy mi lesz velünk, csak az, ha ott találják minket, őket is felkoncolják.

Melegen voltunk felöltözve, felvettünk mindent magunkra, ami meleg holmi csak volt otthon.

Rajtam hosszúszerű gatyá, a posztó katonanadrág és bakancs volt. Apám ideadta a sofőrbundáját, ami később nagyon hasznosnak bizonyult. Fejemen a diáksapkám volt, e helyett jobb lett volna valami meleg sapkát felvenni, mert nagyon vékonynak bizonyult. A két barátom is hasonlóan volt öltözve.

Nagyon nehezen búcsúztam el anyámtól, akivel akkor még nagyon szoros volt a kapcsolatom. Alig tizenhat év volt a különbség köztünk, úgyhogy mikor először bejött a gimnáziumba érdeklődni utánam, azt mondták neki, anyám jöjjön be, ne a nővérem. Alig sikerült meggyőz-

nie az osztályfőnökömet, hogy valóban az anyám érdeklődik utánam. Osztálytársaim is csodálkozással nézték a szép nőt, akit anyámként mutattam be nekik.

*Minket érzelmileg a nyári légítámadások hoztak össze. Apámat rövid időre behívták a folyam-
őrséghez, ketten maradtunk otthon, és az én mindig mindent elintéző, senkitől nem tartó
anyám a légítámadásoktól pánikszerűen félt.*

*Ugyanakkor én fel sem vettem, a fiatalság felelőtlenségével még szinte szórakoztatott is nézni
az emberek félelmét, én pedig nem féltem.*

A bombázásokkor hozzám bújít, átölelt, remegett a félelemtől, alig tudtam megnyugtatni.

*Mielőtt elindultunk, nagymamám, aki a szüleim fiatal kora, főként ami anyámat illeti, és a
közük lévő állandó nézeteltérések, veszekedések miatt, - tulajdonképpen felnevelt, magához
hívott, átölelt és sírva kezembe nyomott valamit.*

*- Lacikám - zokogta a nagymamám -, itt van ez az aranymedál, kérem az istent, vigyázzon rád,
te is vigyázz magadra, gyere vissza hozzám, mert megszakad a szívem, ha neked valami bajod
történik.*

A medálon a gyermekét tartó Mária képe volt zománcból.

*Régi családi ékszere volt ómamának, amit ki nem adott volna a kezéből, most azonban, hogy
egyetlen unokája elindult a nagy és veszélyekkel teli ismeretlen felé, nekem adta, hogy helyette
az vigyázzon rám.*

Aztán elindultunk a Károly laktanyába.

Miután a Meder utcai ismerősöktől elbúcsúztunk, a Zsigmond téren egy hosszú menetoszlop-
pal találkoztunk. Csupa fiatal gyerek menetelt szigorú katonai fedezett mellett. Egy tiszt-
helyettes vezette az oszlopot, aki mikor meglátott minket, odahívott és beparancsolt a sorba.

Közöltem vele, nekünk a Károly laktanyába kell bevonulnunk, azt a választ kaptuk, hogy
onnan jönnek, nincs már ott senki és az a feladatuk, hogy kijuttassanak minket Budapestről.
Nem volt mit tenni, beálltunk mi is a sorba.

A többi már ismert, most ott álltunk Győr mellett az országúton.

1944. december 25.

Kora reggel volt, mire begyalogoltunk Győrbe, a városháza előtti térre. A társaság, miután
nem volt, aki vezesse, onnan szétszéledt, mi hárman együtt maradtunk. Rövid töprengés után
arra az elhatározásra jutottunk, hogy mint a Hungarista Ifjúsági Légión tagjai, megkeressük a
városi nyilas párt helyiségét, ott biztosan útba tudnak igazítani, hol kell jelentkezünk, vagy
egyáltalán mit tegyünk. Végző soron sem szállásunk, sem ellátásunk nem volt.

A pályaudvarral szemben, a város főutcáján találtuk meg a párt székházát. Mikor bementünk,
és megláttuk a szobákban tartózkodó sok rosszkinézetű embert, megérezve a sör, dohány
undorító szagát, azt sem tudtuk, hogyan tűnjünk el onnan.

Elképesztő volt, miféle emberek gyűltek ott össze. Egymással ordítottak, ránk senki nem
figyelt, még a köszönésünket sem fogadták. Látszott rajtuk, hogy pánik hangulatban vannak.
Gyorsan kimentünk és visszasétáltunk a pályaudvarhoz.

A városháza mellett, a sínek fölött lévő átjárón átmentünk a túloldalra, hátha ott találunk valami normális helyet, ahol jelentkezhetünk, és valami útbaigazítást kapunk.

Amint leértünk a felüljáróról, szemközt egy szürke épületet láttunk, melyen egy felirat jelezte, hogy ott van a német „SS Ortskommando” (SS Körzetparancsnokság). Amint ott tanakodtunk, merre menjünk, kijött az épületből egy SS tiszt. Fiatalember volt, ránk nézett, majd egyenesen odajött hozzánk és magyarul megkérdezte, kik vagyunk, mit keresünk itt.

Meglepődtünk a kifogástalan magyar beszédén, de aztán elmondtuk neki, miként is kerültünk ide.

- Figyeljetez rám gyerekek - mondta az SS tiszt -, ez a háború nem gyerekeknek való, nincs nektek itt semmi keresnivalótok, legjobb lesz, ha hazamentek.

Látva tétovaságunkat, kivezetett minket az országútig, ahol megállított egy Budapest irányába tartó teherautót. Megkérdezte, hová megy, és mikor a sofőr azt mondta, hogy Budapestre, felrakott minket a kocsí ponyvás platójára, azzal az utasítással, vigyen haza minket Budapestre.

Boldogan ültünk a kocsin, abban a hitben, végre hazamehetünk, mígnem Komáromnál megállították a teherautót.

Kinéztünk a ponyva alól, láttuk, fekete egyenruhás nyilas fegyveresek veszik körül a gépkocsit, s mikor minket megláttak, leszállítottak.

Lefoglalták a teherautót, minket pedig igazoltatás után a már ott álldogáló gyerekek közé állítottak. Közölték velünk, Budapestet körülzárták a szovjetek, nem lehet már bejutni, mi sem mehetünk tovább. Mikor már egy jókora csoport gyűlt össze olyan fiatalokból, mint mi, bekísértek minket a közeli Igmándi Erődbe.

Az egyik épületben helyeztek el minket, rendes ágyak voltak, szabadon mozoghattunk, senki nem foglalkozott velünk. Enni is kaptunk, végre nem fáztunk, fedél volt a fejünk felett.

1944. december 29.

Senki nem őrzött minket, szabadon kimehettünk a városba is. Mielőtt elindultunk otthonról, apámtól kaptam egy ezer pengőst, ami nemrég kerül forgalomba. Nagy pénz volt ez akkor még. Ebből a pénzből vásároltam mindhármunknak egy-egy naplót és egy térképet. Ebédet nem adtak, a hazuról hozott ételmet ettük és ismerkedtünk a már ott lévő leventékkel. Jókat nevettünk, viccelődtünk, egyikünk sem tudta, mi elé nézünk, mit hozhat számunkra a jövő.

Vacsorát kaptunk, nagyon jól esett a meleg babgulyás, majd a társaság lefeküdt. Időnként ébredtem csak fel, mikor valaki túl hangosan fíngott.

A legmélyebb álmunkból nagy kiabálás ébresztett. A szoba világítása nem volt bekapcsolva, a sötétben csak azt hallottuk, hogy néhány felnőtt ott szaladgál az ágyak körül, és azt kiabálják, hogy akik a Hungarista Ifjúsági Légió tagjai, azonnal öltözzenek és menjenek le az udvarra. Harccsoport alakul, fel lesznek fegyverezve és indulnak Budapest felszabadítására.

Össze sem kellett beszélnünk a barátainkkal, a sötétben egy pillanat alatt az ágy alá bújtunk, ezt tette még néhány levente is. A többieket, akik nem voltak olyan dörzsöltek, kihajtották a teremből, nagy csend borult a szobánkra.

Egy idő után az udvarról teherautók indulásának zaja hallatszott, majd néma csend borult az erődre.

Csak ekkor másztunk ki az ágyak alól és feküdtünk vissza, aludtunk tovább, mintha mi sem történt volna. Senki nem jött be újra a szobába.

1944. december 30.

Felébredve, alig voltunk néhányan a szobában. Első dolgunk volt a Hungarista Ifjúsági Légiós igazolásainkat a kályhába dobni, ne is emlékeztessen rá semmi. Kész, elég volt az egészből - mondtuk -, majd meglátjuk mi lesz, de hogy valaha is ennek az egységnek tagjai voltunk, letagadjuk mindenhol, még azt is, hogy ilyet hallottunk.

Nálunk volt a Személyi Igazolólapunk, melyen a személyi adatainkon kívül az szerepelt, hogy diákok, azaz leventék vagyunk. Ezt követően, ha kértek tőlünk valahol igazolást, ezt mutattuk fel, azzal, hogy Budapestről kimenekített leventék vagyunk.

Napközben a városban csellengtünk, az erőd kapujánál őrség nem volt, senki nem állított meg minket. Néhány helyen lehetett ételmet venni, azt megvettük, nem akartuk az otthonról hozott kaját mind elfogyasztani. Jól jöhet az később - gondoltuk.

Késő délután megjelent egy magyar tiszt, minden leventét letereltetett az udvarra, nem lehetett ismét elbújni. Még a WC-re is benéztek.

Sorakoztattak minket, addigra előkerült néhány tiszthelyettes is, akinek segítségével menetoszlopokat alakítottak és a lassan leereszkedő sötétben elindultunk valahova ismeretlen irányba. Lehattunk vagy háromszázan.

1944. január 1.

Már elmúlt éjfél, mikor közel 15 km menetelés után, megérkeztünk Ógyallára. Ott pihenőt rendeltek el és elszállásoltak minket. Mi hárman az ottani paplak előszobájában kaptunk helyet, a padlón feküdtünk le, én apám bundájával takaróztam. Hideg volt, a papot nem is láttam.

Rövid pihenés után ismét sorakozót rendeltek el, és elindult a menetoszlopunk. Még vagy 16 km megtétele után, érkeztünk meg Érsekújvárra, ahol a pályaudvaron álltunk meg. Sötét volt, még nem kelt fel a nap.

Megdöbbentő látvány fogadott. Nemrég lehetett ott bombázás, melynek dörrenéseit menet közben távolról hallottuk. Az állomás épülete romokban, mindenfelé elgörbült sínzsalak meredtek az égnek, égő vagonok heverték a sínek mellett.

Az egyik épségben maradt sín páron egy szerelvény állt, néhány személyvagonból állították össze. Ezekbe szállítottak fel minket, és alig helyezkedtünk el a padokon, a szerelvény már el is indult.

Azt vettük észre, hogy az addig velünk lévő magyar katonák eltűntek, és a német Wehrmacht egyenruháját viselő katonák nézik végig a vagonokat.

Ezt követően magyar katonákkal csak a Rajna menti hadifogolytáborokban találkoztunk.

Sötétben haladt át vonatunk Pozsonyon, melyet csak az állomás feliratáról tudtam azonosítani, majd egy vashídon dübörögtünk át, melynek a túloldalán már Németország volt. Nagyon lassan haladt a szerelvényünk, sokat álltunk, és csak késő délután értünk be Wiener Neustadtba, ahol leszállítottak minket a vonatról.

A német kíséret egy barakktáborba vitt minket, ahol ágyakkal ellátott, fűtött barakkban helyeztek el. Enni nem kaptunk, mindegyikünk tanácstalan volt, nem is sejtettük, mi is lesz velünk. A németekkel nem tudtunk szót érteni, amit mondtak, nem értettük. Ugyan közel hét évig tanultam a gimnáziumban németül, egy pohár vizet sem tudtam volna kérni.

Itt köszöntött ránk az Újév, ekkor ettük meg az otthonról hozott kajánk utolsó morzsáit is.

Lelkesedésünknek, mellyel elindultunk, már a nyomai sem voltak meg bennünk, helyzetünk egyáltalán nem volt kalandosnak mondható.

Mai fejjel alig tudom megmagyarázni, de köztünk, leventék közt akkor senkinek nem tűnt fel, hogy egyetlen magyar tiszt vagy honvéd nincs velünk. Végre kiderült, hogy van köztünk egy levente, aki beszélt a német nyelvet, ő lett a tolmácsunk. Általa közölték velünk, maradjunk nyugodtan, hamarosan tovább szállítanak minket. Már szinte hajnal volt, mikor fáradtan, kimerülten végül elaludtunk.

1945. január 2.

Nem sokat alhattunk, korán volt ébresztő. Átvezettek minket egy nagy terembe, az volt a mosdó. Hosszú pléhvályúk voltak két sorban, felettük vízcsapok, melyekből jéghideg víz folyt. Ott kellett a reggeli mosdást elvégeznünk. Majd bepisiltünk, olyan hideg és szokatlan volt ez a spártai ridegség. Utána egy másik terembe, az étkezdébe kísérték át, ahol mindenki kapott egy kávénak nevezett valamit, hozzá egy darab kenyeret és marmeládét, amit mi később csak „Hitler szalonná”-nak neveztünk el.

Reggeli után azonnal sorakozni kellett és kigyalogoltunk a vasútállomásra, ahol már állt egy szerelvény.

Dél felé beérkeztünk Bécsbe, a Déli pályaudvarra (Südbahnhof), Onnan rövid gyaloglás után egy hatalmas épületkomplexumhoz értünk. Úgy nézett ki, mint egy erőd, hatalmas boltozatos kapuval, mely felett „ARSENAL” felirat volt.

Fogalmam sem volt, mi lehetett ez. Az iskolai latin tudásomból derengett, hogy ez a szó valami fegyverraktárt jelenthet, de abban biztos voltam, hogy a hadsereggel függhet össze.

A kerítés mellett tovább haladva, egy másik kapun átmenve, díszes épület tárult elénk, előtte szökőkúttal. Abban biztos voltam, nem ide megyünk be, ez nem lehet úticélunk.

Az épülettől jobbra-balra nagy, kocka alakú háromemeletes épületek voltak, mindegyik sarkán „OBJEKT” felirattal, utána egy számmal.

Mi a harmas számúba mentünk be, mely, mint kiderült, egy kaszárnya volt. Egy harminc személyes terembe kerültünk, ami a szállásunk lett néhány napra.

A minket kísérő német tiszthelyettes a tolmácsunk útján elmondta, ez lesz a szálláskörletünk, ugyanolyan ellátást kapunk, mint bármely német katona, helyezkedjünk el. Azzal magunkra hagyott minket.

Mi hárman egymás melletti ágyakat választottunk, mindegyik mellett kis szekrény volt, melyben holminkat elhelyezhettük. Ezt követően, miután senki nem szólt hozzánk, lementünk az udvarra. Megcsodáltuk a szép, kastélyszerű épületet, melyről kiderült, hogy Hadimúzeum. Az

utca felé, a boltozatos bejárat mindkét oldalán nyitott csarnok volt, tele régi bronzágyúkkal. A Múzeum kiállítási része volt.

Egy ideig ott csavarogtunk, láttuk, hogy a kapunál, melyen bejöttünk, még kocsibejárat is van, melyet senki nem őrzött - legalábbis senkit nem láttunk ott. Egy sorompó zárta el a bejáratot, más semmi.

Valaki szólt, hogy mehetünk vacsorázni, mire gyorsan bementünk mi is. Az étterembe érve hosszú asztalokat láttunk székekkel. A bejáratnál mindenki kapott egy tálcát, rajta pohárral és evőeszközzel.

A vacsora sűrű zöldségleves volt, benne főtt hússal. Egy másik tányéron sűrű tejbegrízből készült kocka, leöntve citromízű szörppel. Egy pohár kávé és egy jókora darab kenyeret kaptunk mellé.

Furcsa íze volt a levesnek, nem a megszokott magyaros íz. Amíg ott tartózkodtunk, más levest nem is kaptunk, elneveztük „Zergeműz”-nek.

Vacsora után takarodó volt, akkor ellenőrizték, hogy mindenki ott van a helyén, majd leoltották a lámpákat.

Nem sokat lehetett aludni a sok horkoló gyerek miatt.

1945. január 3.

Reggel hat órakor volt ébresztő. A mosdóterem egészen más volt, mint az előző. Melegvíz is folyt a csapokból, alaposan meg lehetett mosdani. Utána bementünk az étterembe reggelizni.

Reggelire kávé (a szokásos híg folyadékot, mely valamilyen pótkávé lehetett), egy jókora szelet kenyeret, műmézet és margarint kaptunk. Elégséges volt, tele gyomorral mindjárt szebb volt a világ.

Miután semmi dolgunk nem volt, megint csak azon gondolkodtunk, miként lehetne ettől a katonásditól megszabadulni. Nem voltunk sem katonák, sem civilek, magyarok voltunk a Német Birodalomban, de hogy minek - ki tudja?

Eszembe jutott, otthon volt egy emeleti szomszédunk, a Mészáros néni. Időnként bejárt hozzánk, és egy alkalommal mesélte, hogy lánya, a Babika, Németországban, Bécsben dolgozik. Egy vállalat igazgatójának a titkárnője, igen jól megy sora, saját lakása is van.

Elindulásunk előtt anyám ideadta a Babi címét, aki Bécsben a Favoriten strassén lakott.

Arra gondoltam, megkeressük, talán tud segíteni, vagy valami tanácsot adni, miként jussunk haza.

Mai fejjel csak szánakozni tudok ezen az együgyűségen, de akkor nem ismertük a Németországban uralkodó rendszert.

A Levente mozgalomban minket a haza védelmére, a szövetségesek és kommunisták elleni harcra neveltek. Tőlük kell megvédeni hazánkat, ebben segít nekünk a nagy barátunk és szövetségesünk a Német Birodalom. Állandó vásárlója voltam a SIGNAL című német képeslapnak, melynek cikkeit olvasva szilárdan hittem, Németország - és vele szövetségben mi is - megnyerjük a háborút, újra Nagymagyarország lesz hazánk. Az is igaz, mindezt nem úgy képzeltem, hogy rám is a harcmező várhat.

Így hát elindultunk Babikát megkeresni.

Miután őr nem volt a kapuban, senki nem kérdezte, hová megyünk, civilben voltunk. Simán kijutottunk az utcára és elindultunk a város irányába. Egy lélek sem szólt hozzánk, a járókelők borús arccal jöttek-mentek. Egy nőtől, minden német tudásomat összeszedve, megkérdeztem, merre van a Favoriten strasse. Alig értett meg, mit akarok tőle, majd végül csak intett, menjünk baloldali irányba, azzal tovább sietett. Már a Südbahnhofnál jártunk, ahol ismét érdeklődtem egy úrtól a cím után. Nevetett és mutatta, hogy az utca elején állunk. Rövidesen megtaláltuk a házat, és szerencsénkre otthon találtuk Babikát is. Ne tévesszen meg a Babika név, mert jó harmincas hölgy volt, aki meglepetten fogadott minket. Miután beléptünk és elmondtuk a helyzetünket, már az előszobából sem engedett beljebb.

- Nézzétek - mondta -, nagyon kedvesek vagytok, hogy meglátogattatok, de fogalmatok sincs arról, mi a helyzet itt Németországban. Még ha akarnám, sem tudnék segíteni nektek, nem-hogy befogadni a lakásomba. Egyrészt helyem sincs, másrészt ti katonaszökevénynek számítanátok. Amennyiben egy szomszéd feljelentene a GESTAPO-nál, ami itt nem ritka, mindnyájunkat kivégeznének. Itt halálbüntetés jár a szökésért, de azért is, ha valaki rejtegeti őket. Egyébként is, az élelmiszert jegyre adják, azt is igen szűkösen, nektek pedig még az sincs.

Nagyon örülök, hogy láttalak titeket, de azt tanácsolom, azonnal térjete vissza a laktanyába, lehetőleg úgy, hogy ne ütközzetek járőrbe.

Mit tehattunk ezután, visszasétáltunk az ARSENAL-ba.

1945. január 4.

Ébresztő után mosakodás, majd reggeli volt. Egy német tiszthelyettes (a rangokat akkor még nem ismertük) közölte, mindenki szedje össze a holmiját, mert tovább indulunk.

Sok mindent nem kellett összeszedni, otthonról csak egy hátizsákkal jöttünk el, hamar készen voltunk.

Az udvaron felsorakozott társaság igen szedett-vedett kinézetű volt.

Az ország különböző tájairól kerültünk ide, egyben egyeztünk csak meg, valamennyien 16-17 éves leventegyerekek voltunk.

Szakaszokba rendeztek minket a német katonák, majd vezetésükkel kimasíroztunk a laktanyából.

Gyalogmenetben vonultunk végig a városon. Kiértünk egy széles körútra, ahol villamosok jártak. A Ringen mentünk végig, magyar katonanótákat énekelve.

A Ring burkolata fakockás volt, bakancsunk alatt tompán döngött a talaj. Egy elég trágár nótát harsogtunk, mikor nem várt meglepetés ért minket.

Az ének, amit ordítottunk, így hangzott:

Apró tücsök, kan tücsök,
Mind a kettő jó tücsök,
Egymás hátára másznak,
Sok, kis, apró tücsköt csinálnak.

Gúnárunk a fekete,
Azt a viccet megtette,
Térdig érő nagy hóban,
Föl, rá, rámaszott a tojóra.

Nagyban harsogott a nóta, mikor egy, a járdán álló fiatal nő, aki kézen fogta a mellette álldogáló kisfiát, magyarul azt mondta: - *Látod kisfiam, ezek magyar katona bácsik.*

Az éneklés mintegy varázsütésre abbamaradt, elszégyelltük magunkat, ugyanis azt hittük, ordítozhatunk akármilyen trágár nótát, a bécsiek úgysem értik a szövegét.

Ezt követően már rendes katonadalokat énekelve masíroztunk tovább. Közel egy óras menetelés után értünk a Nordbahnhofhoz (Északi pályaudvar).

Az egyik vágányon személykocsiból álló szerelvény állt, ahová a mintegy háromszáz leventét felterelték. Hat személynek jutott egy fülke, és alig helyezkedtünk el, vonatunk már ki is húzott az állomásról.

Fülketársaink mind vidékiek voltak. Jaszter Ferenc Székesfehérvárról, Palágyi Béla valahonnan Erdélyből, Szűcs Barna pedig Debrecenből került közénk.

Indulás előtt adtak némi élelmet, de az hamar elfogyott. Napközben még csak elvontunk, néztük a tájat, amerre vonatunk elhaladt, az éjszakák azonban rettenetesek voltak. Szerelvényünk általában állt, fűtés a vagonokban nem volt, a januári hideg pillanatok alatt kihűtötte a fülkénket.

Aludni csak úgy tudtunk, hogy ketten a hálós csomagtartóban, ketten az üléseken, ketten pedig a padlón feküdtek le.

Én a padlón feküdtem, apám bőrkabátját terítve magam alá. A hideg miatt nagyon keveset tudtam csak aludni, annyira fáztam.

1945. január 5.

Ébredés után a kocsink WC-jében próbáltunk mosakodni, amíg volt víz, de az hamar elfogyott, és ritkán töltötték fel újra a német vasutasok. A mintegy hatvan gyerek azonban hamar elhasználta, sokuknak nem jutott. Korgó gyomorral utaztunk tovább, ekkor már a volt Csehszlovákia területén - mely akkor a Cseh-Morva Protektorátus nevet viselte - haladt szerelvényünk.

Azzal szórakoztunk, hogy a vasútállomásokon álldogáló lányoknak kiabáltunk ki az ablakokon magyarul és csehül (bár nem ismertük a nyelvet, de néhány szlovákul tudó fiútól hamar megtanultuk) mindenféle ocsmányságot.

Annyira éhesek voltunk, hogy kínunkban végül az egyikünkénél lévő üveg mustárt kanalaztuk ki. Bár ne tettük volna. Úgy égett aztán a gyomrunk, hogy állandóan vizet kerestünk, amivel a gyomorégést valahogy mérsékelhettük.

Késő este volt, mikor vonatunk megállt Pilsenben.

Mindannyinkat leparancsoltak a vonatról, sorba álltunk, majd elvezettek az állomás peronján elhelyezett tábori konyhához, ahol a már említett forró Zergeműzze levest kaptuk, a kijáratnál pedig mindenkinek adtak egy korsó sört.

Nem voltunk hozzászokva a szeszes italhoz, így vidám hangulatban mentünk fel a kocsinkba, ahol a sörtől elálmosodva elaludtunk, még a hidegre sem ébredtem fel.

1945. január 6.

Mikor reggel felébredtünk, vonatunk már a Cseh Érchegység környékén haladt, gyönyörködve néztük a hatalmas hegyeket, fenyőerdőket. Éger (Cheb) környékén, egy óriási viadukt mellett haladtunk el, ilyet eddig még nem láttunk. Végre elértünk Németországba, Drezdába.

A pályaudvaron hadikonyha volt, ahol az áthaladó katonákat ellátták élelemmel. Mi is kaptunk meleg ételt, majd fejenként egy komiszkenyeret és egy jókora darab Hitler szalonnát, aminek elégnek kellett lennie másnapig.

Egyikünknek volt egy csomag römikártyája, a napot kártyázással töltöttük el. Hamar megtanultam a játékot, előtte ugyanis még ilyen kártyát nem is láttam.

Korán sötétedett, a világítást eloltották, ismét egy hideg éjszaka következett. Szerelvényünket megint mellékvágányra állították, ahol egész éjszaka álltunk, miközben mellettünk gyors egymásutánban húztak el a vonatok. Keletre hadianyaggal, páncélosokkal voltak a pórekocsik megrakva, míg nyugatra, Németország belseje felé, vöröskeresztes sebesültszállító szerelvények haladtak. Meg lehetett érteni, hogy övék volt az elsőbbség.

1945. január 7.

Reggel álmosan, kialvatlanul ültünk a padokon. Megettük az előző nap kapott kenyér felét a marmeládéval, majd átnéztünk a szomszéd fülkébe, ismerkedtünk a sorstársakkal. Az ismerkedés elég nehézkes volt, túlnyomórészt falusi béresgyerekek voltak, akikkel nehezen lehetett közös témát találni.

Dél volt, mikor az ablakon kitekintve láttuk, hogy a vágány melletti terepen Hitlerjugendisták gyakorlatoznak. Ez olyan volt, mint nálunk a Leventék kiképzése. Integettünk nekik, de ők a szedett-vedett, toprongyos társaságot látva, valószínűleg azt hitték, miután német őrség volt a vonaton, hogy foglyokat szállítanak. Kövel kezdték el dobálni vagonjainkat és mindenféle ocsmányságot kiabáltak és mutogattak felénk. A vezetőjük nevetve nézte, mit tesznek a besztottjai.

Egyszer csak az egyik fülke ablakából egy kézigránát repült felénk, ami egy ott lévő kisebb pocsolyába kötött ki.

Nagy dörrenéssel robbant fel, vízzel, sárral és hínárral borította be a meglepett német srácokat. Nagy ordítózás keletkezett, miután feltápáskodtak a földről, de a következményt már nem láttuk, a vonatunk továbbhaladt.

Alig fél óra elteltével Wittenbergbe értünk, ahol az állomáson német táboricsendőrség várta a szerelvényt.

A szerelvény parancsnokát leszállították, aki azonban semmit nem tudott a mi vuccünkről, ami komolyra is fordulhatott volna. Fenyégetőztek börtönnel, kivégzéssel, de mi csak kiröhögtük fontoskodásukat. Végre egy idő után vonatunk tovább indult, azzal a figyelmeztetéssel, hogy ha még egy ilyen eset tudomásukra jut, felkutatják a tettet, és hadbíróság elé kerül.

Kora délután, még világos volt, mikor szerelvényünk befutott Berlin-Spandau állomására. Le-parancsoltak a vonatról, sorakoztattak minket. Arra figyeltünk fel, hogy az addigi Wehrmacht őrség elvonult, helyettük, géppisztollyal a nyakukban, sötét egyenruhás SS legénység vesz körül. A legvagányabbak is megszeppenve álltak a sorban.

Egy SS Sturmführer (hadnagy) állt az arcvonal elé, aki a tolmácsunk útján közölte, hogy megérkeztünk kiképzési helyünkre. Megparancsolta az ott állóknak, hogy a nálunk lévő minden hadfelszerelést, fegyvert, lőszert, stb. halálbüntetés terhe alatt azonnal adjuk le. Erre 10 perc

időt adott, azzal, hogy ezt követően bárkinél akár csak egy pisztolytöltényt találnak, itt helyben agyonlövik.

A körben álló SS-eket nézve, akik már nem joviális katona bácsik, hanem komor, parolijukon a SS rúnát, sapkájukon pedig egy halálfejes jelvényt viseltek, mindegyikünk tudta, a viccelődésnek vége. Magam is meglepődtem, mikor a kiszabott határidőre az állomás peronján halomban heverték a pisztolyok, néhány géppisztoly, a löszerek garmadája és néhány láda kézigránát is. Sejtelmem sem volt, hogy ezek a jámbornak látszó fiatal parasztyerekek hogy fel voltak fegyverkezve.

Ezt követően néhány hátizsákot kibontottak, átvizsgálták a tartalmát, s miután nem találtak semmi tiltott dolgot, kivezettek minket az állomás előtti térre.

A Potsdamer pályaudvarról drapp buszok vittek Kladowba.

Nagy, emeletes, világos drappra festett buszok vártak ránk, melyekre felszálltunk.

Vagy félórás buszozás után érkeztünk egy kis városkába, Berlin-Wannseebe. Álmomban nem jutott eszembe, hogy vágyaim városába ilyen körülmények között fogok megérkezni. Még két megállót mentünk, majd a buszok megálltak. Berlin-Kladowba voltunk, a Hottengrundi Alte Kaserne (régi laktanya) előtt.

Oszlopba rendeződve bevonultunk a laktanyába.

A kaputól széles, fákkal szegélyezett út vezetett a laktanya belseje felé. Mindkét oldalán egyemeletes épületek álltak. Az épületek között, azok magasságáig földtöltéseket emeltek, hogy egy bombatámadás során ne mindegyik épület sérüljön. Az egyik épület első emeletére vezettek fel a csapatunkat, ahol a bejárat vasajtó mögött egy hatalmas, az egész emeletet elfoglaló ágy sorokkal teli teremben, utcák voltak kiépítve a fekhelyekből. Legalább hat ilyen utca volt a teremben, az utcák elején, közepén és végén nagy vashordókban vizet tároltak tűzoltási célra.

Ezek a sorok blokkokra voltak osztva, minden szakasznak külön szektora volt a blokkon belül. Fából készült háromemeletes faágyak voltak egy szektorban, melyekbe rajok szerint osztottak szét minket. Négy szektor alkotott egy blokkot. Zárható szekrény nem volt, így minden holmiját ki-ki a saját fekvőhelyének láb részénél helyezhette el.

Jól kitömött szalmazsákokon lepedő, párna és egy pokróc volt, végre kényelmes szálláshelynek ígérkezett a hosszú és hideg vonatozás után.

Hárman az egyik sorban az egymás feletti ágyakat foglaltuk el, én az alsót választottam. Alig helyezkedtünk el, német tiszthelyettes jelent meg, a Luftwaffe egyenruhájában.

Tolmácsot keresett, szerencsénkre a mi csoportunkban volt Révész Ferenc - aki később a „Pipi” becenevet kapta -, aki jól beszélt németül. Az egész szakasznak ő lett a tolmácsa. Bemutatkozott a két német tiszthelyettes, az egyik Elz feldwebel (örmeister), a másik Sax unteroffizier (tiszthelyettes) volt.

Közölték, ők lesznek szakaszunk kiképzői, akiknek engedelmességgel tartozunk. Ismertették beszállásunk körülményeit, a betartandó kaszárnyai rendszabályokat. Felhívták figyelmünket, hogy amint beöltöztünk egyenruhába, a német haderő magyar nemzetiségű tagjai leszünk, akik a magyar kormánnyal kötött szerződés alapján náluk kerülnek kiképzésre. A német haderő tagjaival egyenlő bánásmódban részesülünk, a nekik járó zsoldot kapjuk. Elmagyarázták, hol van az étkező, ahol kávé is van, amit miután zsoldunk lesz, azt felhasználva látogathatunk.

Külön felhívták a figyelmet, hogy a laktanyában német tisztiiskolások kiképzése is folyik, azokat mint előjáróinkat kezeljük, előre kell tisztelegni nekik és kötelező az udvariasság velük szemben.

Vacsorához ma még a rajtunk lévő ruházatban megyünk le, másnap azonban egyenruhát kapunk, esküt teszünk, ezt követően megkezdődik a kiképzésünk.

III. Fejezet. Kiképzés.

Meghallgattuk a tájékoztatást, de oda sem figyeltünk nagyon, nevetgélünk a sorban, alig vártuk, hogy megkapjuk a vacsorát.

Rövidesen jelezték, sorakozzunk, egységünk ezt követően az I. szakasz, mindig ebben az alakulatban mehetünk étkezni. Azzal levonultunk az ebédlőbe.

A laktanyának nagyon szép ebédlője volt. Hosszú, terített asztalok, kényelmes székek, a terem végében egy nyitott ablaknál adták ki a vacsorát. Sorban tálcát vettünk kézbe, majd az ablaknál kiadták a vacsorát.

Első vacsorára tejlevest kaptunk téstával, másik tányérban egy szelet marhahús, leöntve egy jóízű szósszal és főtt krumplit. Annak ellenére, hogy nekem ízlett, miután mindig ezt adták, „generálszósznak” neveztük el.

Utána kaptunk a már ismert tejbegríz kockából, valamilyen málnaöntettel, amiről elmondták, hogy ez a „Jugendverpflegung”, amit a 18 éven aluliak kapnak étkezés kiegészítésként.

Itt találkoztunk először a tisztiiskolásokkal, akik elegáns, kékesszürke egyenruhát viseltek, fehér parolival és a német sassal a bal mellükön. Barátságosan köszöntöttek minket, egyáltalán nem voltak olyan gögösek, beképzettek, mint nálunk a Ludovikások. Hozzánk hasonló korúak voltak, akiket pilótának képeztek ki, most az alapkiképzésen voltak.

Vacsora után nagy kavarodások közepette helyezkedtünk el, a sok egyforma ágy közül alig találtuk meg a sajátunkat. A lábrésznél heverő holmink után fedeztük fel a sajátunkat, és külön kabaré volt, amíg mindenki fel tudott mászni a fekhelyére. Ugyanis létrák nem voltak.

Nehezen jött álom a szemünkre, egyrészt az ismeretlen jövőtől való izgalom, másrészt a sok kifáradt gyerek horkolásától csak úgy zengett a sötét terem.

1945. január 8.

Reggel 6 órakor ébresztő. Utána derékig meztelenül futás az udvarra, ahol a kiképzőnk közel fél órát tornásztatott minket. Hullafáradtak voltunk a végén, egyikünk sem volt az ilyen mozgáshoz szokva. Utána indulás a mosdóba, ahol a már ismert vízvezeték volt, hideg vízzel. Úgy, ahogy megmosdottunk, öltöztünk és irány az étkezde, ahol reggelit kaptunk.

Pótkávét, művajjal és műmeggel, hozzá egy jókora karéj komiszkenyér szelet.

Mikor visszamentünk a körletünkbe, megparancsolták, mindenki maradjon a helyén, mert megkapjuk a felszerelésünket. Szakaszonként indultunk a raktárba.

Mindenki kapott két rend egyenruhát. Az egyik a Lufwaffe uniformisa volt, a másik fehér színű gyakorlóruha. Egyenruhánkon pirosszegélyű szürke paroli volt, rajta egy ezüstsínű sassal. Két pár csizmát, egyik vászonszárú, egy sapkát, két rend alsóneműt és derékszíjat vettünk át.

Adtak még csajkát, evőeszközt és 60 Márka zsoldot, visszamenőleg.

Szóltak, a körletbe való visszatérésünk után, minden civil holmit csomagoljunk össze, írjuk a csomagra a nevünket és adjuk le a raktárban, ahonnan a háború végén, ha leszerelünk, visszakapjuk.

Miután beöltöztünk, fényképezni vittek minket, a katona-igazolványunkhoz.

Mire végeztünk, mehettünk is ebédelni. Most Zergemüzze leves volt, utána a szokásos szelet hús generálszósszal és sárga színű főtt krumplival. A parasztfiúk mondták, hogy ez takarmány-krumpli, ilyenrel otthon a disznókat etetik, vagy szeszt főznek belőle.

Délután a feldwebelünk német katonanótákra tanított minket. Mire besötétedett, már lelkesen énekeltük a „*Es ist so schön, Soldat zu sein*” és a „*Graue Kolonne, Ziel in der Sonne*” című nótákat.

Vacsoránk abban különbözött az ebédétől, hogy süteményt is kaptunk. Utána a kantinba mentünk, ahol 10 pfennigért lehetett kapni egy korsó fekete sört.

Este 20 órakor takarodót fújtak, mindegyikünk örült, hogy végre lefekhetünk és kialudhatjuk magunkat.

1945. január 9.

Napunk a reggeli csuklógyakorlatokkal kezdődött, utána mosakodás, reggeli, majd már az új gyakorlóruhába öltözve jelentkeztünk a szolgálatvezető irodája előtt.

Mindenkinek átadták az új katonaigazolványát, mellé egy nyilaskeresztes karszalagot és egy fekete, háromszögű jelvényt, azzal, hogy azokat viselni kell a zubbonyunk bal karrészén.

A fekete háromszög egy fehér csíkkal keretezett jelvény, melynek közepén, a vastagon nyomtatott SS rúna alatt, gót betűkkel a „Zögling” (növendék) felirat volt. Utasítottak, hogy a jelvényt mindenki varrja fel tenyérnyire a vállvarrás alatt, a karszalagot pedig állandóan viselni kell.

Az igazolványunk egy kékszínű, kemény kartonlap, rajta a fényképünk, felül „**Personal ausweis für SS Zögling**” (személyi igazolvány SS növendék részére) felirat volt. Alatta adataink, és az alakulat megnevezése szerepelt. Az egység neve, ahová bevonultattak, és a nevét alaposan megtanították velünk a „**16. Luftnachricht Regiment ob. d. O. Berlin-Kladow**” (16. Léghíradós Ezred, főparancsnokság, Berlin-Kladow).

Elképesztő felháborodás tört ki a levonték körében. Mindenki kiabált, tiltakozott a karszalag viselése és az SS jelölés ellen.

Mi nem az SS-be jelentkeztünk, senki nem mondta, hogy oda vonultatnak be minket - kiabáltuk.

Akkora volt a felháborodás és zűrzavar, hogy végül a tanácstalan kiképzők jelentése után megjelent egy tiszt. Csendet parancsolt, majd bemutatkozott. Neve Zimmermann oberleutnant, (főhadnagy), ő a parancsnokunk, meghallgatta panaszunkat, majd a következőket mondta:

- Tudomásukra hozom, hogy a háborús helyzet miatt több tízezer magyar levontét szállítottak ki a Német Birodalom területére. Ez a két kormány közötti megállapodás alapján történt, azzal a céllal, hogy a levontéket a Birodalomban kiképzik, majd a kiképzés befejezése után a Birodalom területén jelenleg szervezés alatt álló magyar katonai alakulatokhoz helyezik. Miután német egyenruhát tudnak csak biztosítani, a jelenlegi magyar állam hivatalos jelzését kell viselni, jelezve magyar voltunkat.

A reguláris német hadseregnek csak német állampolgár lehet a tagja, ezért minket az idegen állampolgárokat is befogadó Waffen SS kötelék nevében vettek át, mint növendékeket.

A német katonai vezetés nem találta alkalmasnak a kiszállított levették fizikai és pszichikai állapotát frontszolgálatra, ezért a német légierő kötelékében végzik el a kiképzést és feljavítást.

Miután a kialakult helyzet a magyar kormány tudtával kerül végrehajtásra, ők ez ellen semmit nem tehetnek.

A magyar vezetés parancsát hajtják végre, fogadják el ezt a helyzetet, mert aki nem hajtja végre legjobb tudása szerint ezt a parancsot, parancsmegtagadás miatt haditörvényszék elé kerül, - fejezte be mondandóját.

Egy ideig még morgolódtunk, szélsőséges hangok is jelentkeztek, de miután magunk voltunk, nem kísért minket egyetlen magyar katonai vezető sem, akihez tanácsért fordulhattunk volna, kénytelenek voltunk tudomásul venni a mondottakat. Soha életemben még nem kínlódtam annyit, mint a jelvény felvarrásakor, eddig ilyen tevékenységet soha nem folytattam.

1945. január 10. - február 12.

Elkezdődött a kiképzésünk.

A két dátum közti időszak eseményeit már nem volt érdemes napi bontásban feljegyezni. A napok szinte egybefolytak, azonos napirend szerint éltünk.

A kiképzés rendszere állandó volt. Reggel 6 órakor ébresztő, csuklógyakorlat, torna az udvaron, tisztálkodás után reggeli. A reggeli minden alkalommal pótkávéból, két szelet kenyérből állt, hozzá müvaj és marmeládé, melasz vagy mûméz járt.

Reggeli után szakaszonként a gyakorlótérre vonultunk, ahol rajokra osztva az első hetekben alaki kiképzést kaptunk.

A kiképzés német nyelven folyt. Megtanultuk németül a sorakozó, jobbra-balra át, hátra arc vezényszavakat és azok előírással végrehajtását. A második héten már fegyvert is kaptunk és a fegyverfogásokat gyakoroltuk.

Rendszeresek voltak a menetgyakorlatok, melyen a fegyvert szabályosan, vállra vetve vittük, közben a megtanult német menetdalokat énekeltük.

Nehéz volt megszokni a csizma viselését, a kapca szabályos feltekerését. Sokunknak feltörte a lábát menetelés közben a hanyagul feltekert kapca.

Délre visszamasíroztunk a körletünkbe, ahol először a fegyverünket kellett megtisztítani, majd a ruházat rendbe hozása következett.

Ebédelni csak ezt követően, a kiképzők fegyver- és ruházat-ellenőrzése után mentünk. Fegyelmezetten, alakulatban vonultunk az ebédlőbe, ahol vagy Zergemüzzét vagy tejlevest kaptunk első fogásnak. Főfogás a néhány szem sárga főtt krumpli, mellé egy szelet hús, vagy fasírozott volt, amit minden esetben leöntöttek a generálszósszal. Befejezésül megkaptuk a Jugendferpflegungot, a fiataloknak járó édességet, mely rendszerint a tejbegríz kocka volt valamilyen öntettel.

Nem lehetett panaszunk az ellátásra, de nagyon hiányzott a magyaros jellegű étkezés, egy jó kis pörkölt, babgulyás, vagy egy darab szalonna.

Ebéd után folytatódott a kiképzés, menetelés, fegyverfogás, alaki kiképzés. Rengeteget futottunk, mint magyarázták, az erőnlétünket kellett feljavítani.

A kiképzés 18 órakor ért véget, a fegyver és ruházat ellenőrzése után mehettünk vacsorázni. A vacsora hasonló volt az ebédhez, majd szabadfoglalkozást adtak, amit rendszerint a kintinban töltöttünk el a takarodóig.

Zsoldként húsz Márkát kaptunk tíz napra. Ez az ottani körülmények között olyan sok pénz volt, hogy nem tudtuk elkölteni. A sör, mint mondtam, rendkívül olcsó volt, elképzelhető milyen ivászatokat rendeztünk, ennek ellenére sok pénzünk maradt, nem volt hol és mire költeni.

Tibi jól boksolt, még odahaza egy sportklubban tanulta a versenyzést. A többiek ezt nem tudták, így mikor a tornateremben lévő ringet megláttuk, Tibi kihívta a szakaszunkban lévőket egy meccsre. A tét egy kanna, azaz 5 liter sör volt, ami 2 Márkába került. Egyetlen eset volt, mikor a bokszmeccsből nem ő került ki győztesen. A sört aztán hatan ittuk meg, azok, akik egy fülkében utaztunk és egy rajba is kerültünk.

Az ivászatoknak aztán nem egyszer következménye is lett.

Mint már említettem, a terembe egy vasajtó vezetett, mely arra az utcára nyílt, ahol a mi bokszaink voltak. Az ajtót nyitás után egy rugós szerkezet zárta, ami, miután erős rugó volt benne, nagyot csattant.

Gyakran fordult elő, hogy valamelyikünk, aki sok sört ivott, éjjel félig alva kibotorkált az ajtón, és azt maga mögött elengedte.

Az ajtó melletti bokszban alvók a csattanásra felébredtek, éktelen káromkodás közt szidták a visszaérkezőt.

Napokig túrték, de végül a visszajövőt a sötétben derékszíjakkal fogadták, melyeknek a végén a Koppel (övcsat) bizony igen fájdalmas ütésekkel okozott.

Palágyi Béla aztán egy igen rosszul végződő esetnek volt az okozója.

Az történt, hogy az egyik éjjel az ügyeletes tiszt meglátott egy fiút, aki az épület bejárata mellett a falra vizelt. Rákiáltott, azonnal hagyja abba, álljon meg. A srác ijedten beszaladt, éppen akkor, mikor Béla kijött a teremből. A fiú berohant a terembe, Béla pedig, mikor meglátta az utána szaladó ügyeletest, aki valószínűleg azt hitte, az imént látott fiú áll ott, neki kezdett el kiabálni. Béla megijedt, s nehogy elfoghassa, a lépcsőkorlátnál elkezdett vizelni a tiszt elé. Telibe kapta a felrohanót, aki csak ugrált a vizeletsugár elől, de nem tudott felmenni, míg Béla be nem fejezte.

Ekkor sarkon fordult, beszaladt a terembe, és jó hangosan becsapta maga után az ajtót.

Ennek következtében az utána rohanó tisztet a sötétben nem ismerték fel a hatalmas csattanás miatt felébredt, derékszíjjal várakozók. Óriási ordítózás keletkezett, a fiúk nem tudták, hogy egy tisztet vernek, az meg fel sem fogta, hogy merik őt megütni. Végül nagy „verflucht”-ozás (német káromkodás) közepette kirohant a sötét teremből, a további ütlegetés elől.

Másnap, ébresztő után felsorakoztatták egységünket. Ott volt az ügyeletes tiszt, Zimmermann oberleutnant és egy oberstleutnant (alezredes), mint később megtudtuk, az alakulat parancsnoka is.

Tolmácsunk segítségével egyenként kérdezték ki szakaszunk tagjait, de az elkövetőkről érdemlegesen senki nem tudott vagy akart nyilatkozni. A vizsgálatból kiderült, hogy nem a tiszt elleni támadás volt a cél, hanem tévedésből verték meg, hiszen nem ismerték fel a sötétben.

Miután ez tisztázódott, megállapították, nem történt szándékos függelemsértés, nem kerül az ügy hadbíróság elé.

Ugyanakkor a szokásos magyar módszer bekövetkezett. Néhányan, még a látszatát is elkerülendő, hogy ők nem mondtak igazat, és a lehetőségét is kizárják, miszerint ők voltak az elkövetők, utaltak arra, többen ki sem mennek elvégezni dolgukat, hanem a légoltalmi vizes-hordókba vizelnek.

Sunyi, sumák paraszt gyerekek voltak, akik egy pengőért saját anyjukat is elárulták volna. Besúgó söpredék.

Na, erre kitört az újabb botrány. Az oberstleutnant kiabálni kezdett, miféle csöcselék gyűlt itt össze, mocskos cigánynépség valamennyi.

Tolmácsunkat, Pipit tette felelőssé, hogy ilyesmi megtörténhet az általa vezetett alakulatnál.

Természetesen mindnyájan tagadtuk, hogy ilyesmi megtörténhetett volna, közben magyarul szidtuk a két besúgót, akik ekkor már tudták, egy nagy verés előtt állnak.

Azt azonban el kell ismernem, valóban, ha nagyon álmosak voltunk, kint pedig nagy a hideg, akkor nem egy esetben belőlem is a hordóban kötött ki a sör.

Tagadásunkat látva az alezredes megkérdezte Pipit, valóban igaz-e, amit bizonygatunk.

Pipi nagy komolyan esküdözött, hogy ismeri a szakaszt, ilyesmi nem történhetett meg. Ekkor az alezredes megparancsolta Pipinek, hogy miután szerinte tiszta víz van a hordóban, mártsa bele a fejét.

Látni kellett volna tolmácsunk arcát! Körbenézett, majd nagy lélegzetet véve, be akarta fejét dugni a kissé illatos vízbe. Alezredesünk hirtelen megfogta Pipi vállát, visszahúzta és elröhögte magát.

- *Ilyen az igazi bajtársiasság* - szólt, majd parancsot adott, hogy szakaszunk az emeleten lévő összes hordót vigye ki az udvarra, öntse ki és cserélje ki friss vízre.

Nem is volt ez kis büntetés, mikor a kétmázsás hordókat cipeltük, le, fel. Amit azonban a két sumák akkor éjjel kapott, az életben nem felejtik el. Másnap alig tudtak egyenesen állni a reggeli sorakozónál.

Nekem is volt egy felejthetetlen kalandom. A napok teltevel, a bezártság miatt egyre fokozódott bennünk a feszültség. Nem lehetett kimenni a laktanyából, legrosszabb vasárnaponként volt, mikor egész nap nem volt mivel elfoglalni magunkat.

Érezték ezt a kiképzők is, mert leültek a szakasz körébe, beszélgetni. Egyik vasárnap Sax unteroffizier jött közénk, mi pedig szokás szerint csak nyavalyogtunk. Ekkor megkérdezte, csak nem a nők hiányzanak nekünk. Rögtön felélénkült a társaság, és igennel válaszolt, bár legtöbbünk még életében nem szeretkezett.

Sax megkérdezte, ki akar kimenni a városba, ahol ő majd biztosítja a szórakozást.

Amilyen marha voltam (meg a kíváncsiság is furdalt, milyen lehet egy nővel lenni) azonnal jelentkeztem. Még másik három srác jelentkezett, csodálkoztam is, hogy Tibi csak sunyított. Neki volt esze.

Kimenő egyenruhát felvenni, utána sorakozó az épület előtt! - hangzott el a parancs, mi pedig ész nélkül rohantunk, vettük fel a kimenő egyenruhát, majd - legalábbis én - kellő drukkal vonultunk le a kapu elé. Ez lett volna az első alkalom, hogy elhagyhatjuk a laktanyát, pláne egy kupiba, ahol német csajok vannak.

Sax már ott várt ránk, azonnal feltűnt, nincs rajta köpeny, de kis csoportunk elé állt és elindult a laktanya kapuja felé. Mikor azonban az épületünk sarkához értünk, Nach links! (balra át) vezényelte, és az épületünk mellett mentünk tovább.

Az épületeket védő dombhányásokat vastag hó takarta. Az egyik ilyen elé fordultunk be, s mikor középtájt értünk, Halt! (állj) vezényelt.

Gyanútlanul megálltunk szemben a hóval borított dombbal, és ekkor felhangzott a parancs:

- *Im vorstritt, mars-mars! (futás előre, indulj)*

Mi pedig a parancs szerint nekifutottunk a magas, közel méteres hóval borított földhányásnak. Alig értünk a derékig érő hóban a földhányás közepéig, mikor újabb parancs hangzott fel:

- *Hinlegen! (feküdj)*

Nem volt mit tenni, belevetettük magunkat a hóba, melyben teljesen elmerültünk.

- *Auf! Runter! (föle),* mi pedig úgy mozogtunk, mint a szeretkező párok, csak hogy alattunk nem nő, hanem a nedves, hideg hó volt.

Közben szakaszunk tagjai, akik nem sokkal előbb még irigykedve nézték, amint elvonulunk, az emeleti ablakokban ültek és röhögtek rajtunk, ahogy Sax kitolt velünk. Nem hiába, a leg-szebb öröm a káröröm.

Ez azonban Saxnak nem volt még elég, talpra állított minket, amint felértünk a földhányás tetejére, megfordított minket és futást vezényelt lefelé. Félúton megint feküdj-öt vezényelt, mi pedig ismét hasra vágtuk magunkat, úgy szánkáztunk lefelé.

Még a gatyám is csurom víz lett a nyakamnál bezúduló hótól.

Mikor aztán bementünk vele a körletünkbe, röhögve magyarázta, reméli, jól éreztük magunkat, most legalább tapasztalatunk lesz a német lányokkal. (Nem is tudtam, hogy azok ilyen jéghidegek.)

Alaposan elvette a kedvem, hogy még egyszer bármire jelentkezzem. Meg kellett volna fogadnom apám tanácsát.

Lassan azonban véget ért az alapképzés, komolyabb harcászati gyakorlatok következtek.

Ekkor már az M-98-as Mauser gewehr (hadipuska) kezelését gyakoroltuk. Szétszedés, összerakás, tisztítás és hibaelhárítás voltak napirenden.

Egyik nap, a gyakorlótérre kivonulva, bemutatta Zimmermann oberleutnant a Panzerfaust (páncélököl) kezelését. Előbb annak felépítését, szerkezetét, majd kezelését tanították meg. Mikor már csukott szemmel is képesek voltunk a vetőcsövet készenléti állapotba hozni, a kettős gyújtószerkezetet elhelyezni, majd a gyakorló, stabilizáló szárnyakkal ellátott lövedéket betölteni, készenléti állapotba hozni, akkor került sor a bemutatóra.

A gyakorlótéren egy szovjet T-34-es tank volt kitéve. Egy hatalmas, félelmetes páncél-monstrum, mely koromfeketére volt kiégve. Oldalán, a lövegtornyán, öklömnyi lyukakat láttunk.

Főhadnagyunk mutatta be elsőnek a páncélöklő használatát. Előtte elmondta, hogy bármilyen félelmetesnek látszik, igen sebezhető. Nagy a holttere, kézigránát köteggel lerobbantható a torony, egyetlen tapadó-akna letépi a láncfalat, mellyel megbénítja a járművet, így könnyű prédája lesz a páncélelhárításnak. A leghatásosabb fegyver - mondta - a gyalogság számára a páncélöklő. Legjobb hatótávolsága a tanktól 5 méter, ami nem kis bátorságot jelent, de aki pl. 5 tankot kilő vele, még megkaphatja a Vaskereszt Lovagkeresztjét is.

Azzal a vállára vette a vetőcsövet, megcélozta a tankroncs tornyát és lőtt.

Nem volt megnyugtató látni a hatalmas lángot a füle mögött közel fél méterre kicsapni. A tank tornya nagyot koppant, amint a gyakorló lövedék nekiütközött. Mindenkinek 3 lövést kellett leadnia 15 méter távolságról. Ezután következett a gyakorlat éles gránáttal. Elsőnek engem jelölt ki Zimmermann a lövésre. A páncélöklő csővébe behelyeztem a szerkezetet és a gyutacsot, összezsavartam a stabilizáló szárnyakat, majd becsúszattam a csőbe.

Megcéloztam a tank tornyát és elsütöttem. A lövés dőrejét és a rakéta süvítését már ismertük, de most, hogy valódi töltet volt benne, mikor a tank tornyába csapódott, hatalmas dörrenés hallatszott és egy fényvillanás, sziszegő hang kíséretében. Folyékony acél fröcskölt szét, a tornyon pedig egy újabb lyuk keletkezett. Mint a vaját, úgy olvasztotta át a közel 10 cm-es páncélzatot a lövés.

Mindez szép - gondoltam -, de mit fogok tenni, ha a tankból vissza is lőnek?

Nem volt egy megnyugtató érzés.

Másik alkalommal terepgyakorlaton egyikünk talált valahol egy furcsa, rovátkás fémgömböt. Odavitté Zimmermannnak, aki elmondta, hogy ez egy amerikai gyártmányú, támadó kézigránát. Mi addig csak az otthoni magyar, és az itt megismert német nyeles kézigránát ismertük. Tudtuk kezelni, ismertük a hatását, de ilyet, ami ott volt főhadnagyunk kezében, még nem láttunk.

Zimmermann ismertette ennek a szerkezetét, elmondva, harc közben nem árt, ha az ellenség fegyverzetét és annak használatát ismerjük. Háta mögé parancsolt minket, azzal kihúzta a gránát felső részén található biztosítókarikát, és eldobta. Jókora dőrejjel robbant fel, más hangja volt, mint a miénknek.

Másnap hallottuk, hogy nagy cirkusz volt a parancsnokságon az elhagyott gránát miatt, ami könnyen balesetet vagy életvesztést okozhatott volna.

Az éleslövészeteken nem takarékoskodtak a tölténnyel. Mindenkinek addig kellett gyakorolnia, míg biztonságosan és eredményesen nem tudta a fegyvert használni.

Kiképzésünk lassan végéhez ért, következett a gyakorlati vizsga.

Fagázshajtású teherautókkal szállítottak minket egy közeli erdőbe, ahol vizsgázni kellett. A teherautó úgy nézett ki, mintha egy fürdőszobakályha lett volna a vezetőfülke mögé felszerelve. Időnként felnyitották a tartály tetejét és fahulladékot öntöttek bele. Az volt az üzemanyag, benzin helyett.

Nagy fenyőfák között, egy hosszú irtás végén volt a golyófogó domb. Különböző távolságokra célalakok voltak felállítva, melyet le kellett küzdeni.

Még a vizsga előtt kihirdették, hogy a legjobb eredményt elért növendék közül az első három helyezett jutalomban részesül.

Öt darab löszert kapott mindenki, majd a már előre kiásott és fenyőgallyakkal kibélelt lövész-teknőbe kellett feküdni.

47 körrel a második lettem, és visszatérésünk után, a laktanyában kaptam három korsó sört.

Na - gondoltam magamban - nem erőltették meg magukat, 30 pfennigből megúszták az én jutalmam.

IV. Fejezet. Schkopau.

Elérkezett február 12-e, mikor befejeződött a kiképzés, felszerelésünket leadtuk. Mindenki vadonatúj felszerelést kapott, azzal a különbséggel, hogy Flakhelfer zubbonyt kaptunk. Ez nem hasonlított a légierő zubbonyára, inkább a Hitlerjugend egyenruha felső részére, csak nem fekete, hanem a légierő kékesszürkéje volt.

Erre is fel kellett varrni az SS Zögling jelzést és felvettük a nyilas karszalagot. A köpenyünk, sapkánk és derékszíjunk azonban a Luftwaffe szabvány egyenruhájának megfelelő volt.

Kora hajnalban ébresztő, és mind a 300 növendék felsorakozott az udvaron. Az egység parancsnoka, az oberstleutnant, rövid beszédet tartott. Közölte, hogy a kiképzésünk befejeződött, frontszolgálatra alkalmasak vagyunk. További szakkiképzésre különböző helyőrségekbe vezényelnek minket.

Ezt követően 30 fős szakaszokat alakítottak, szerencsére mi Tibivel egy szakaszba kerültünk. Ekkor váltunk el a Szűcs Jancsától, akivel ezt követően már csak hazatértünk után találkoztunk. Az ő szakaszuk délre, az Ostmark, a mai Ausztria területére indult, az egész oly gyorsan történt, hogy még egymástól elbúcsúzni sem maradt időnk.

1945. február 12.

Szakaszunk kivonult a laktanyából, a nem messze lévő tóhoz, ahol egy kis stég állt, rajta a felirat, BERLIN-WANNSEE Hafen.

A Wannsee egyike a Berlint körülölelő nagy tavaknak, és ez volt a kladowi hajóállomás.

Rövidesen megérkezett egy kis sétahajó, felszálltunk rá, mely átvitt a tó túloldalára. Kiszálltunk és gyalogmenetben egy közeli vasútállomásra mentünk. Néhány perc múlva befutott egy vonat, felszálltunk, kiképzőink elhelyeztek minket. Ekkor tudtuk meg, hogy a főhadnagykunkkal együtt, ők is velünk jönnek.

Közel három órás vonatozás után célhoz értünk, leszállítottak a vonatról. Egy nagyváros fedett pályaudvarának a peronján sorakoztunk fel. Az állomáson hatalmas betűkkel állt: HALLE/SAALE. Soha életemben nem hallottam erről a városról. Az aluljárón át kimentünk az állomás melletti villamosmegállóhoz. Ott várakoztunk, míg az 5-ös villamos megérkezett. Talán negyedórát mentünk vele, mikor leszálltunk egy kis faluban, Schkopau volt a neve.

Rövid menetelés után befordultunk egy kapun és egy gazdasági udvarban találtuk magunkat, ahol az udvar közepén, betonalapzaton egy barakk állt. A barakknak 3 bejárata volt, mi az elsőn mentünk be. A szoba hosszában mindkét oldalon 13-13 ágy állt, középen egy kis vas-kályha, mely ontotta a meleget. Ebben a télidőben jó volt meleg helyen lenni.

Az ágyak felett polcok, melyeken a felszerelésünket helyezhettük el. Ötünket elvittek, át az udvaron, ahol egy szép faragott kőkapun átjutva, jókora kastély udvarába jutottunk. A kastély egyik földszinti szobájába helyeztek el minket. Itt is sikerült a baráti csapatunknak együtt maradni.

Megmutatták, hol van a szénraktár, ahonnan a kályhák fűtéséhez a szenet vihettük. Először láttam életemben ilyen, hosszúkasra préselt barnaszénbrikettet.

A barakk másik két szobájában horvát nemzetiségű, usztasa önkéntesek voltak, akik mind betöltötték már a 20. évüket, és önként jelentkeztek a német hadseregbe a megszállt Jugoszlávia területéről. Itt kaptak gyalogsági, páncélgránátos kiképzést.

Az első perctől kezdve feszült volt velük a kapcsolatunk, nem kerestük egymás társaságát, furcsa alakok voltak. A feszültség oka csak a nemzetiségi ellentét lehetett, más okunk nem volt sem nekünk, sem nekik.

1945. február 13-tól, 1945. április 12-ig.

Az eltelt időszak eseményeit, írott napló hiányában nem lehet naptár szerint rögzíteni. Egyes napok kiemelkedtek, melyek megmaradtak az emlékezetemben, egyébként folyamatosan tartott a kiképzésünk.

1945. február 16.

A kastélyban lévő szobánkból áttelepítettek minket is a barakkba. Az ágyakat szorosabban helyezték el, így számunkra is jutott már hely.

A kastélybeli szobánkba Zimmermann oberleutnant költözött, egyben ez lett a parancsnokság.

Mint megtudtuk, a kastély egy német grófé volt, akitől a háború tartamára katonai célra igénybe vették.

A kastély nagy része a gróf használatában maradt, idős emberekből álló személyzetével együtt. Egységünk a földszint néhány helyiségét használhatta csak. Itt helyezték el a kiképzők szállását, a raktárt, az ügyeletes szobát, stb.

A gróffal nemigen találkoztunk, egy alkalommal kerültünk vele közvetve kapcsolatban, akkor is egy jókora botrányunk miatt.

Miután elhelyezkedtünk, megjelent egy addig általunk nem ismert hauptfeldwebel (főtörzs-őrmester), aki gondjaiba vett minket. Ő volt a szállásmester, akitől új felszerelést vételeztünk. Elhízott, nagydarab ember volt, nem tűrt meg magával szemben semmi lezserséget.

Teljes hadi felszerelést kaptunk, sisak, gázálc, tölténytáskák, köpeny, sátorlap, mindent, ami egy harcosnak kijárt.

Amikor a fegyvereket vételeztük fel, kitört köztünk a röhögés, amit igen rossznéven vett.

Mint kiderült, az olaszoktól elvett karabélyokkal szereltek fel minket, melyek inkább hasonlítottak egy vásári céllövő puskára, mint egy komoly fegyverre. Az különböztette őket meg csak tőlük, hogy egy visszahajtható hosszú szurony volt a csövükön.

1945. február 17.

Reggel a szokásos módon kezdődött a napunk. Torna az udvaron, majd egy kisebb fa-épületben lévő ebédlőben a szokásos reggeli. Utána sorakozó.

Pipi fordításában Zimmermann tájékoztatott minket, hogy a híradósezredünk egyik szakaszként, szakkiképzésre vezényeltek ide.

Kiképzést kapunk híradórendszerek kiépítésére, leszerelésére, összeköttetések megteremtésére alakulatok és parancsnokságok között.

Délben a fagázzal hajtott teherautókra szálltunk és elvittek minket az éleslövészet helyszínére. A ponyva alól kinézve, egyszer csak egy fura építményt láttam, jó két emelet magas, fagerendákból készült, hosszan kanyargott az út két oldalán. Mi egy rajta vágott kapun haladtunk át, fogalmunk sem volt, mi lehet az.

Már jóval később tudtam meg, hogy ez volt a híres Bad Dörenbergi Gradierwerke. Só lepárló üzem.

1945. február 18-tól.

A mai napig emlékszem a gyakorlatok során elsajátított, és általunk használt szerkezetek német nevére. Örökre bevésődtek a Spitzbok, Doppelstange, stb. nevek.

A gyakorlóterületünk a közelben kanyargó Saale folyó menti ártér volt, ahol kilométeres hosszúságban építettük a távvezetékeket, majd miután keservesen elkészültünk vele, bontottuk vissza és rakodtunk fel a teherautóra. Ez is olyan fagázzal működő járgány volt, mint amelyet a hátszágban mindenütt láttunk.

Annai oszlogödröt ástunk, hogy egy vakond is megirigyelhetett minket.

Megtanítottak minket a távirópóznákra való felmászásra. Ez volt a legnehezebb feladat. Mászóvasakat csatoltunk a csizmánkra, azzal mentünk fel, elhelyeztük a tartóvasakat, majd rögzítettük a vezetékeket.

Kezdetben, míg ki nem tanultam a helyes használatát, nem egy esetben, mint egy lift, úgy szánkáztam le az oszlopról. Még szerencse, hogy a biztosítókötél be volt kötve. Az külön szerencse volt, ha az ember keze nem ment tele szálkával, aki ügyetlen volt, ezt ritkán úszta meg.

Emellett hetente éleslövészet volt. Ilyenkor kivonultunk a folyó menti rét egy félreeső részére, mely közel volt a vasútvonalhoz. Ott állítottuk fel a céltáblákat és gyakoroltuk a lövészetet. Nem egy esetben pont ilyenkor haladt keresztül a töltésen vasutiszerelvény. A mozdonyokra nagy fehér betűkkel fel volt festve „*Räder müssen rollen für den Sieg*” (A kereknek forogni kell a győzelemig).

Mint felelőtlen fiatal gyerekek - hiszen bár egyenruhát viseltünk, azok is voltunk - fel sem fogtuk néha, mit is teszünk, vagy annak mi lehet a következménye, - bizony volt rá eset, hogy nem a céltáblára lőttünk, hanem a mozdonyt céloztuk meg. A vasúti töltés ugyan jó fél kilométerre volt tőlünk, akadt olyan jó céllövő, aki el is találta a mozdonyt. Egy esetben olyan szerencsétlenül, hogy nagy süvítéssel gőz csapott ki belőle. A mozdony hirtelen nagy sebességre kapcsolt és igyekezett a közelünkből eltűnni.

Másnap aztán alapos letolásban részesültünk, mert a vasutasok panaszt tettek a parancsnoknál. Nem is gondoltunk arra, hogy komolytalankodásunkkal, vagánykodásunkkal, esetleg ártatlan, munkájukat végző embereket veszélyeztettünk.

Annak ellenére, hogy ellátásunk nem volt rossznak mondható, állandóan éhesek voltunk. Még a német katonai fejadag is kevés volt a magyar étkezéshez szokott gyomrunknak.

A falu határában, nem nagy távolságra volt a BUNA WERKE, Németország egyik ipari óriása. Ilyen hatalmas gyártelepet életemben nem láttam. Több kilométert haladt mellette a

villamos, de még mindig a kerítése mellett volt. Mint megtudtuk, a gyáróriás az országban lévő hatalmas barnaszén készletekből gyártott mágumit a hadsereg szükséglete számára.

A szükséges munkáslétszámot a németek szerte a megszállt vagy szövetséges országokból toborozták, akik a Schkopau szélén lévő hatalmas barakk táborban éltek. Sokan családotól.

Részükre hatalmas vermekben tárolták a krumplit, mely a fő étkezési alapanyaguk volt, és a vermeket szögesdrótkerítés vette körbe, éjszaka fegyveres őrök vigyázták.

Néhány alkalommal páran takarodó után - ugyanis nem volt őrség a kapunál - kimentek a vermekhez, átkúsztak a kerítés alatt és krumplit loptak. Visszaérkezésük után a krumplit megsütötték a kályhán, és közösen megezték. Egyik alkalommal azonban rajtakapták őket, lövöldözés keletkezett, alig tudtak ép bőrrel visszajutni.

Egy ideig szüneteltek ezek a kirándulások.

Nem sokáig tartott azonban a kényszerszünet. Most már tudtuk, hogy szó nélkül tüzelhetnek ránk, ezért mi is alaposan felkészültünk.

Négyen mentünk ki, Tibi nem jött velünk, mert félt. Palágyi történeteket lopott a raktárból a legutóbbi éleslövészeti alkalmával, drótvágó ollót is vittünk magunkkal, így könnyen bejutottunk a kerítésen. Szabályos, ahogy tanultuk, harcalakzatban kúsztunk a vermekhez, töltöttük meg a zsákokat.

Már visszafelé tartottunk, mikor rajtunk ütött a gyárőrség őrzője. Felszólítás nélkül tüzet nyitottak ránk, mi pedig azonnal viszonzottuk. Tűzfedezet közben bújtunk ki a nyíláson és szaladtunk vissza a barakkunkba. Nem sokkal aztán, hogy elrejtettük a zsákmányt, riadó hangzott fel.

Teljes menetfelszereléssel kellett a horvátokkal együtt az udvaron sorakozni. Lőszert osztottak ki, néhányan kézigránátot is kaptunk.

Zimmermann tájékoztatójában elmondta, a gyárőrségtől értesítés jött, hogy az éjjeli ellenséges ejtőernyősök ereszkedtek le a gyár területére. A gyárőrség már felvette velük a tűzharcot, de jelentős számú fölényük miatt segítséget kértek. Feladatunk az ejtőernyősök felkutatása és megsemmisítése.

Alig tudtuk a komolyságunkat megőrizni, hiszen mi voltunk az „ellenséges ejtőernyősök”.

Hallgattunk, mint a csuka, kivonultunk és buzgón kerestük az ellenséget, persze hiába. Már reggel volt, mikor fáradtan, álmosan visszamentünk körletünkbe, ahol Zimmermann közölte, valószínűleg az ellenség már elhagyta a területet, értesítették a közeli Waffen SS laktanyát, akik átvették a keresést.

Ahogy telt az idő, szaporodtak a légiriadók, majd megkezdődött a környék bombázása. A célpontok a BUNA WERKE és a tőle nem messze fekvő, még nála is nagyobb LEUNA WERKE - ahol a műbenzint állították elő - voltak.

Szinte minden éjszaka volt légiriadó, ilyenkor a kastély mellett lévő, régi középkori őrtoronyba mentünk. Az volt az óvóhelyünk. A torony kőből épült, csipkés párkányzattal, benne csigavonalszerűen felfelé haladó lépcsőzettel. Volt rá eset, hogy olyan közel csapódtak be a bombák, hogy az egész torony szinte a levegőbe ugrott. Félelmetes élmény volt.

Nappal az amerikai Liberátorok, éjszaka az angol Wellington bombázók szórták bombáikat környékünkre.

Azt szavakkal le sem lehet írni, milyen pusztítást végeztek a gyárakban. Utánuk csak leomlott épületek, égbe meredő acélhalmazok, ledőlt lepárlótornyok maradtak. A látvány szinte sokkolta az arra járókat.

A meglepő számomra mégis az volt, hogy a pusztítás ellenére az üzemekben munka folyt. Látni lehetett, amint hosszú szerelvények vitték ki a gyárakból a gyártmányokat napról napra.

Dolgoztak a gyárakban magyarok is, tőlük tudtuk meg, hogy a termelés nagy része hatalmas földalatti termekben folyik.

Gyakorlatra menve egyre gyakrabban találkoztunk munkásokkal, akik légiriadókor ködfejlesztő készülékeket kezeltek, védték a Saale hídját a bombatámadás ellen. A ködtakaró beburkolta a környéket, megnehezítve ezzel a bombázógépek célzását.

Egyszer, amint elhaladtunk egy ilyen csoport mellett, azok mintha nem látták volna szakaszunkat, a ködfejlesztő szerkezet fűvókáját felénk tartva indították el azt. A gépből a ködöt képező erős, savas anyag fröcskölt ki, permetszerűen beborítva minket.

Éktelen haragra gyulladtunk, mert az anyag marta bőrünket, csípte szemünk. Neki ugrottunk a készüléket kezelő munkásoknak, akik valami idegen nyelven óbégattak, mint kiderült, lengyelek voltak. A két kiképzőnk alig tudott minket a sorba visszaterelni. A munkacsoport vezetője magyarázta, hogy új emberek, tévedés történt, a lengyel munkások arcát látva azonban olyan gyűlölet tükröződött, hogy biztosak voltunk benne, szándékosan tették.

Néhány nap múlva ismét a Saale árterére vittek gyakorlatozni. Olyan köd volt - de most természetes -, hogy az orrunkig is alig láttunk. A folyón vasszerkezetű híd ívelt át, melyhez hosszú felüljáró vezetett, az árteret is átívelte. A villamos is itt haladt keresztül Bad Dürrenberg felé. A felüljáró széles, vastag betonpilléreken nyugodott.

Alig kezdtünk gyakorlatozni, mikor felhangzott a légiriadó. Nem törődtünk vele, bízva abba, hogy a köd miatt nem vehetnek észre minket a bombázók.

Ez alkalommal valószínűleg a BUNA WERK volt a céljuk, de a köd miatt célzás nélkül oldották ki a bombáikat. Ekkor éltem át életem első közvetlen közeli szőnyegbombázását. A robbanások egyre közeledtek felénk, ekkor ijedtünk meg először komolyabban. A robbanások már közvetlen közlőrlő hallatszottak, a robbanások villanása is áttetszett a ködön. A felüljáró hídlábánál vetettük magunkat a sáros földre, ez még rosszabb hatásnak tett ki, mert a köd a talaj felett kb. egy méterrel kezdődött csak. Alatta jól lehetett látni a közeledő sorozatokat. Egy robbanássorozat már közvetlen közelben zuhogott le, ennek hatásától a hídláb megvédett, ekkor a pillanatnyi szünetet kihasználva, átrohantunk a másik oldalra. A következő sorozat már tőlünk messzebb csapódott be, óriási szerencsénk volt. Zimmermann, aki tapasztaltabb volt, jobban félt a bombázásoktól, ismerve annak hatását, úgy vágta magát hasra, hogy a szép, szürke bőrkabátja csupa tehénszar lett.

Az éjjel-nappali bombázások lassan megszokottá váltak. Naponta jöttek a hatalmas, négy-motoros bombázógépek, körülöttük, mint fürge darazsak, kéttörzsű Lightning és Moszkító vadászgépek keringtek.

Március táján megkezdődött Halle városának bombázása is. Ekkor már hallani lehetett a légvédelmi ágyúk dörgését, a gépek körül szürke füstpamacsok nyíltak. Nagyon ritkán látni lehetett, amint egy bombázó füstöt húzva maga után megfordul és a vadászgépek kíséretében igyekszik vissza.

Már márciust írtunk, mikor végre látni lehetett német vadászgépet is. Ebben sem volt sok köszönet, mert az egyedül álló gép, rendszerint a légiriadó lefújása után jelent meg. Iszonyatos hangja volt, alacsonyan repült, valami hihetetlen sebességgel. Jól láttuk a pilóta arcát, a gép hasa kékre, a felső része pedig terepszínűre volt festve. Nagy sivítással repült el a távozó bombázók után.

Akkor még nem tudtam, hogy a világ első rakéta-hajtóműves vadászgépét látom. Ez volt a híres ME-163 KOMET (Üstökös), mely a hangsebesség felett volt képes repülni.

Egyik nap azonban már hallottuk a közeledő bombázók morajlását, mikor ez a furcsa vadászgép megjelent.

A bombázók kondenzcsíkjai mutatták, ahogy a gépek nyugodtan haladtak Halle irányába.

A német vadászgép szinte a fejünk felett jelent meg, villámgyorsan felhúzott, gépágyúk ropogása hallatszott, és a leghátsó hatalmas bombázó a szemünk láttára robbant szét darabokra. A vadászgép tovább emelkedett, majd lefelé a vezérgépet lőtte ki, mely füstölve zuhant a föld felé. Hirtelen ejtőernyők nyíltak a magasban, lassan ereszkedve a föld felé. Az amerikai vadászgépek össze-vissza repkedtek, keresték a célpontjukat. A KOMET ekkor már egyenesben volt, és a nyomában kétségbeesetten igyekvő ellenséges vadászokat hagyva az egyik szélső bombázót lőtte le. Az még zuhant, mikor már a kötelék túlfelén haladó bombázó is egy sorozat után füstöt okádva, a föld felé fordult. A KOMET ekkor (négy légi győzelem, mintegy 10 perc alatt) teljes sebességgel eltűnt az öt kereső amerikai vadászgépek előtt. A kötelék, mely mintegy 20-25 gépből állt, szétszóródott és nagy kanyart leírva visszafordult, nyomukban a megzavarodott vadászvédelmükkel.

Ez volt az egyetlen légiharc, melynek szemtanúja voltam az egész háború alatt. Ez számomra azért is emlékezetes, mert nagyon kevés ember volt, aki látta ennek a gépnek elképesztő teljesítményét és sikeres harcát, a háború vége felé.

A háborús irodalomból tudjuk, hogy az amerikai bombázók személyzete, e vadászgép okozta nagy veszteségeik miatt, nem akart a német légtérbe repülni. Az volt a szerencsénk, hogy a német ipar ekkor már romokban hevert, keveset gyártott ezekből a gépekből, melyekből a nagy üzemanyag fogyasztása, a fel és leszállás körülményessége miatt kevés volt.

A felelőtlenségem és kalandvágyam egy alkalommal olyan veszélybe sodort, hogy annak emléke örökké beégett az agysejtjeimbe.

Hazugság lenne, ha azt mondanám, hogy éhes lettem volna, de mikor két társam azzal az ötlettel állt elő, hogy kifigyelték, az élelmiszerraktárba be lehet törni, beleegyeztem, hogy én is megyek. Így aztán Fürst Lajos, a barátja, akinek nevére már nem emlékszem, megtárgyaltuk, hogy a kastély földszintjén lévő élelmiszerraktárnak éjszakára nyitva hagyott, felső bukóablakán bemászva, élelmet lopunk.

Hívtam Tibit is, ő megint csak nem tartott velünk. Megjegyzem, utólag rájöttem, neki volt esze.

Az akció sikerült, bejutottunk a raktárba, összehajigáltunk egy csomó kenyeret, konzervet, wurstot (kolbászféle készítmény) és néhány doboz műmézet. Megtaláltuk a melaszos bödönt is, ennek édes ízét annyira szerettük, hogy alaposan belaktunk belőle. Közben egyikünk feldöntötte az edényt, a melasz kifolyt, és a sötétben nem tudtuk eltüntetni annak nyomát.

Gyorsan kimásztunk az ablakon, majd rövid tanakodás után, a kastélyt megkerülve, annak parkjában álló hatalmas tölgyfa tövében elástuk a zsákmányt. Bolond fejjel azt hittük, majd lassanként pótoljuk belőle a napi kosztot.

Másnap aztán sorakoztatták az egész századot, rajtunk kívül a horvátokat is. Zimmermann mellett néhány tábori csendőr és két bőrkabátos, civil férfi állt. A csendőröknél kutyák is voltak.

Parancsnokunk feldúltan közölte, éjjel valakik betörtek a raktárba, azonnal jelentkezzenek a tettesek. Néma csend volt, csak a kutyák ugattak, mi pedig csak néztünk egymásra. Én hallgattam, mint aki becsinált.

Körülnézve meglepetten láttam, hogy Fürst és barátja nincsenek a sorban. Hol lehetnek? - gondoltam.

A néma csöndben, miután senki nem jelentkezett, először gyors létszám ellenőrzést tartottak, amiből kiderült, hogy ketten hiányoznak. Bár a kutyák ugattak és vicsorogtak szakaszunk felé, visszamehettünk a szobáinkba, ahol mindenki az esetről beszélt.

A két civil - mint kiderült a GESTAPO emberei voltak - közölte, hogy az elkövetőket, ha elfogják, haditörvényszék elé állítják, halálbüntetés vár rájuk háborús fosztogatás miatt. Most fogtam csak fel, mekkora marhaságot követtem el, remegtem az idegességtől, folyton Tibi tekintetét éreztem magamon. Semmi másban, mint a jószerencsémbe bízhattam csak.

Teltek a napok és közel két hét múlva reggeli után sorakoztatták szakaszunkat. Teherautókra raktak minket és Drezdába, az ott lévő Hermann Göring laktanyába vittek minket.

Az utazás alatt senki egy szót nem szólt hozzánk.

A laktanya udvarán szálltunk le, és egy négyszög egyik oldalát alkottuk. Előttünk hat SS katona állt fegyverrel a kezében, szemben velük a fal előtt két oszlop volt a földbe ásva. Az oszloptól távolabb egy asztal, ahol két SS tiszt és egy tábori lelkész állt.

Az épületből kijött egy SS sturmführer, tolmácsot kért. Pipi ment ki mellé, akin keresztül közölte, hogy a négyszög kivégzéshez van felállítva. Fürst Lajost és barátját, közel a német határhoz elfogták, dezertálás és fosztogatás büntette miatt a hadbíróság mindkettejüket golyó általi halálbüntetésre ítélte. A kivégzésre most kerül sor, a végrehajtáshoz kivezényelteknek mindez elrettentésül kell, hogy szolgáljon.

Valamennyien halálsápadtak lettünk, volt köztünk olyan is, aki egyszerűen elájult és összeesett. Nekem az járt az eszemben, hogy most én is ott lehetnék egy harmadik oszlopnál.

Ezután kivették két volt társunkat. Rogyadozva jöttek, arcuk kékre, zöldre volt összeverve, két oldalról karjuknál fogva vezették őket az oszlopokhoz, ahová bokájuknál és mellüknél kötötték. Kezüket hátra volt kötve. Szemüket bekötötték, a tábori lelkész odament, mormolt valamit, majd visszament az asztalhoz.

Elhangzott a parancs: „FEUER!” (tűz!), a dörrenések után a két test élettelenül rogyott össze az oszlopokon. Olyan hányingerem lett, hogy a reggeli sugárban tört ki belőlem, és azt láttam, hogy nem voltam egyedül, mások is rosszul lettek. Nekem csak az járt az eszemben, hogy a két gyerek, mikor vallatták őket, engem miért nem adott fel? Ma sem tudom rá a választ.

Egy mai fiatal fel sem tudja fogni, hogy az, amiért ma egy dorgálást, felfüggesztett büntetést adnának, a háború alatt valakinek az életébe kerülhetett.

C' est le vie! - mondja a művelt francia, egyébként: **Ilyen az élet!**

A kivégzés után Zimmermann, látva mennyire megviselt minket a kivégzés látványa, csendben visszavezetett a teherautóhoz, és visszatértünk Schkopauba.

Visszatértünk után szakaszunkat bevezette az ebédlőbe, a horvátoknak nem kellett jönniük. Itt mondta el, hogy szakaszunknak felsőbb parancsra kellett részt venni a kivégzésen, és reméli, ez az eset tanúsággal szolgál mindegyikünk részére.

- Vegyétek tudomásul - közölte -, háború van, maguk pedig katonák, akikre kiterjed a hadijog. Mindenki a saját bőrét viszi a vásárra!

Ezt követően napokig csak kóvályogtunk az udvaron, senkinek nem volt kedve még beszélgetni sem. Engem csak Tibi nézegetett kíváncsian, de nem merte megkérdezni, mi is történt azon a bizonyos éjszakán.

Pedig volt az esetnek kihatása rám. Miután a nyomozók elmentek, én a kertben lévő fához rohantam, akkor láttam, hogy a két társam kiásta a zsákmányt, és magával vitte. Engem is átvágtak, rettenetesen dühös voltam akkor rájuk, pedig végső soron nekik, illetve szökésüknek köszönhettem, hogy életben maradtam.

A rettenetes élmény azonban a fiatal fejekben hamar elmúlt, március közepén már megint kedve támadt egyik parasztfiúnak meglopni valakit.

Ez volt az az eset, amit már említettem, hogy ha csak közvetve is, kapcsolatban kerültünk a gróffal.

A kastély udvarában libák legeltek, nappal az udvarház melletti kis tóban fürödtek, estére pedig behajtotta őket valamelyik szolgáló a ketrecükbe.

Egyik nap, foglalkozás után, két társunk rohanva jött be, köpenye alatt egy libát hozott, melynek ki volt tekerve a nyaka, le volt kopasztva.

Elmondták, senki nem őrizte a libákat, egyet megfogtak, kitekerték a nyakát, majd az udvarban lévő vízaknánál megkopasztották, a tollakat az aknába szórták.

Egyikünknek sem jutott eszébe a drezdai lecke, gyorsan feldaraboltuk a libát, és csajkáiban a kályhán saját zsírában sütni kezdtük.

Már megsült a pecsenye, szánkban éreztük a finom, zsíros hús ízét, mikor nyílt az ajtó, és dühös arccal bejött Zimmermann főhadnagy.

Feldúltan vont kérdőre minket, mert a gróf panaszt tett nála, hogy ellopták az egyik libáját, most megint velünk kell neki foglalkoznia az ügy miatt. Sokat kérdeznie sem kellett, mert az egész szobát belengte a sültliba illata.

Mi ennek ellenére a kályha köré tömörülve, ártatlan arccal bizonygattuk, hogy fogalmunk sincs, ki lehetett ilyen elvetemült.

Leült az egyik ágyra és panaszkodni kezdett, hogy neki nem ilyen gyerekekkel kellene foglalkoznia, alaposan kiismerte ezt a „zigauner bandet” (cigánybandát). Közben egyre csak szaglászott, de mi fedeztük a csajkákat, nem látta sehol az illat forrását.

Kis idő múlva aztán nem bírta megállni, s csak megkérdezte, minek van ilyen szaga?

Nem mondom, igen jó illata volt pecsenyénknek, meg a vele együtt sültött krumpli szeleteknek.

Pipi ekkor egy merészet gondolva, egyenesen megkérdezte Zimmermannnt, megkínálhatjuk-e egy kis hazaival?

Úgy nézett ránk ilyen szemtelenség hallatán, mint aki mindjárt felrobban, de végül a sültliba illata győzött, és közölte, elfogadna egy kis kóstolót a „hazainkból”.

Elétettük a csajkákat, melyből az egyik combot kivette és jóízűen falatozni kezdett, a zsírja az állán folyt le.

Miután megette, a hallgatagon álló társaságnak azt mondta, most elintézi az ügyet a gróffal, de figyelmeztet minket, reméli, hasonló ügyben nem kell neki a jövőben eljárnia. Magunkban csendben elátkoztuk a libacombért, de azért a maradék libahúst gyorsan megettük. Nem is lett semmi következménye ennek az ügynek.

Szombat, vasárnap szabad kimenőnk volt, s miután Schkopauban semmit nem lehetett csinálni, még egy vendéglőt sem találtunk a közelben, általában villamosra ültünk és bementünk Halléba.

A zsoldunk, mint már mondtam, tíz napra 20 Márka volt, ami bőségesen elég volt arra, hogy a városban jól érezzük magunkat. Rendszerint betértünk valamelyik vendéglőbe, és az ott jegy nélkül kapható ételekből rendeljünk magunknak. Nem volt széles választék, de mégis a jólakottság érzetével állhattunk fel az asztaltól. Sör minden mennyiségben volt, bár ízre meg sem közelítette a ma ismert német sörök ízét, minőségét. Lehet, amint mondják, hogy maradék pörkölt kenyérhéjból vagy cikóriából főzték, mert színre nem barna, hanem fekete volt, és édeskés ízű. Töménytelen mennyiséget lehetett belőle meginni anélkül, hogy berúgtunk volna. A rendelkezésünkre álló pénzhez képest rendkívül olcsó volt minden.

1945. március 31.

Egyébként nem volt veszélytelen a városban kóborolni, mert légiriadó esetén villámgyorsan menekülni kellett. Egyik szombaton, ha jól emlékszem, március 31-én, kimenőnk volt és a városban sétáltunk, mikor légiriadót jeleztek. A főpostával szemben volt egy nyilvános óvóhely, ahová mi is beszaladtunk. Még tartott a légiriadó, mikor fekete bőrkabátos férfiak jöttek be, elállták a kijáratot, néhányan pedig igazoltatni kezdtek. Hallottuk, amint a mellettünk álló emberek félve suttogják egymásnak, „Hier ist der Gestapo” (a Gestapo van itt).

Mi is idegesek lettünk, mert nem volt nálunk semmilyen irat, amivel igazolhattuk volna, hogy jogosan vagyunk kimenőn. Az is igaz, soha nem is adtak írásos eltávozási engedélyt, Sax csak azt közölte, mehetünk a városba.

Mikor hozzánk értek, a Berlinben kapott SS Zögling igazolványunkat adtuk át. Nem tudtuk elégséges lesz, mert az ott lévő katonáktól a katonakönyvükön kívül szabadságos vagy eltávozási engedélyt is kértek.

Az igazoltató gestapós, látva igazolványunkat, csak bólintott és továbblépett. Valószínűleg tudták, kik vagyunk, és miként jöhettünk a városba. Akkor jöttem rá, milyen értékes ez a kis kék kartonlap.

1945. április 1.

Másnap, húsvét-vasárnap, megint a városba kódorogtunk. Ismerkedtünk a várossal, mely közel sem volt annyira tönkrebombázva, mint a két nagyüzem mellettünk. A főtéren állt a székesegyház. Négy tornya volt, két magas és a két alacsonyabb, melyeket a magasban kis híd kötött össze. Többször jártunk arra, de a székesegyház kapuja mindig zárva volt (ugyanúgy, mint az NDK idejében). Több kisebb templomot is láttunk, a vasútállomásról a városba vezető főúton pedig egy jókora kőtorony állt. Itt villamos is haladt végig.

Nem messze ettől a toronytól, egy kis beugróban megláttunk egy kis templomot, melyből énekszó hallatszott ki.

Az öt fős csoportunk kíváncsian ment be a templomba. Itt jegyzem meg, hogy a német hadseregnél eltöltött időnk alatt soha senki nem erőltetett ránk semmiféle ideológiát vagy vallássosságot.

Kimeredt szemek meredtek ránk, mint később megtudtuk, a katonák kimenőjük alkalmával szinte soha nem látogatták a templomot.

Mikor a miséző pap meglátott minket, abbahagyta a szertartást, hozzánk jött és előre invitált minket, helyet kérve részünkre a hívektől.

Végighallgattuk a misét, melyet nem értettünk, mert németül beszéltek és énekeltek, furcsa is volt számomra, de Tibi odasúgta nekem, hogy ez nem katolikus, hanem evangélikus szertartás, melyet miután ő is ilyen vallású volt, ismert.

A mise végén a pap odajött hozzánk és kérdezgette, kik vagyunk, honnan jöttünk. Ekkor már beszéltem annyit németül, hogy megértettem a kérdéseket és válaszoltam a kérdéseire. Mikor megtudta, hogy Magyarországról jöttünk, külön megáldott minket. Elfogódott hangulatban hagytuk el a templomot. Ez volt számunkra a húsvéti ünnep.

Néhány nap múlva fagázás teherautónkkal menetgyakorlatra szállítottak minket. Ez rendszerint abból állt, hogy vagy 10 kilométerre elvittek kocsin, onnan kellett teljes felszereléssel visszagyalogolnunk.

Ez alkalommal addig nem ismert irányba haladtunk, mikor - esős idő lévén - a ponyva alól kinézve, furcsa építmény kapuján mentünk keresztül. A kapu magas - lehetett 10 méter - falban volt, felette egy kis szélmalom, és a fal hosszan kanyargott mindkét irányba.

Egyikünk sem tudta mi lehet ez. Én is csak 25 év múlva tudtam meg, hogy Bad Dürrenbergen mentünk át, ahol a „Gradierwerke” (lépárlómű) van.

A szélmalom hajtja a szivattyút, mely a mélyből tömény sóoldatot emel fel, és favályúkon teríti szét a faépítmény tetején. A fal maga gerendákból áll, melyben rőzse- és szalmanyalábok vannak, azokon a párolgás következtében a só kikristályosodik, melyet aztán időnként cserélnek, a kiemelt darabokat megőrlik, tisztítják, és finomítás után csomagolva szállítják el felhasználásra.

Halle városa is a sóról kapta nevét, mert az őslakosság a hallorenekből állt, akik a mélyben lévő sótelepeket felfedezték, azt ügyesen kiaknázva ellátta a németek nagy részét az értékes sóval. Ma is a város lakossága büszkén nevezi magát hallorennek.

Kiképzésünk egyre lazább lett. Több volt a pihenő, mint a gyakorlatozás. Tibivel felfedeztük, hogy a gyakorlótér közelében egy elhagyott légvédelmi ütegállás van, melynek a lőszerkamrai fával voltak kibélelve. Így aztán, nem egy esetben, csendben eltűntünk, jókat aludtunk ezekben a kamrákban. Még szerencse, hogy a sorakozót jelző sípszóra felébredtünk, és rohantunk vissza az egységhez.

Az ebédlőnk falán volt egy Németország térkép, melyen a kiképzők színes fejű gombostűkkel jelölték a frontok állását. Ezek a jelzések egyre közelebb kerültek Halléhoz, vezetőink nyugtalansága egyre nőtt, láttuk rajtuk a feszültséget. A horvát usztrasák is nyugtalankodtak, mi azonban csak néztünk, nem sokat értettünk az egészből, csak azt, hogy a győzelem helyett az amerikaiak közelednek.

V. Fejezet. A fronton.

1945. április 11.

Már a reggelinél rendkívüli feszültség volt tapasztalható. A kiképzőink egymás között sugdolóztak, majd behívták őket a parancsnokságra.

Rövid idő után minket beparancsoltak a szobánkban, a horvát usztasáknak pedig sorakozót rendelték el. Teljes menetfelszerelésben kellett sorakozniuk. Sax és Elz egy ideig beszélt velük, de nem történt semmi, a kiképzők otthagyták őket.

Nemsokára Zimmermannal tértek vissza, aki magából kikelve kiabált az usztasákkal.

Pipi tolmácsolásából értettük meg, hogy miután az amerikai hadsereg egységei már közeledtek Halle felé, bevetési parancs érkezett a horvát szakaszoknak. Valóban, néha mi is hallottuk a nagyon távoli ágyúdörgéseket, eleinte nem is gondoltunk arra, nemsokára itt a front.

Ami eddig történt velünk, szinte játék-katonásdinak tűnt, jól szórakoztunk. Pipi mondta, hogy a horvát önkéntesek egyszerűen megtagadták a frontra vezérlési parancs végrehajtását, hiába fenyegetőzött a parancsnok hadbíróssággal, kivégzéssel. Konokul álltak, mogorván hallgatták a fenyegetéseket, pedig ők önkéntesként jelentkeztek.

Jellemző a kialakult helyzetre, hogy alig két hónapja még egy kisebb súlyú betörésért kivégezték két társunkat, most a parancsmegtagadással nem tudtak mit kezdeni.

Rövid tanakodás után a horvátokat visszaterelték a szobáikba, ajtajuk elé a kiképzőkből őrség állt.

Hozzánk bejött Sax unteroffizier és megkérdezte, annak ellenére, hogy ránk nem vonatkozott a bevetési parancs, hajlandók vagyunk-e kimenni a frontra, felvenni a harcot az ellenséggel.

A bekövetkezendő kaland izgalmától megrészesgélve, lelkesen, egységesen kijelentettük, hogy kimegyünk a frontra. Miután még soha harcban nem voltunk, fűtött a hazafias lelkesedés, a magyar virtus. Eszembe sem jutott, hogy esetleg meghalhatok, megsebesülök, nyomorék lehetek. Azt hiszem valamennyien így voltunk, egymást biztattuk. Felelőtlenül csak egy jó bulit gondoltam, amiben részt vehetek, ez pedig annak látszott.

Sorakoztunk az udvaron, majd az ismét felsorakoztatott horvátokat lefegyvereztük. Azok csak néztek, ahogy rájuk szegezett olasz karabélyainkkal, melyekben lőszer sem volt, körbefogjuk őket és elvettük a fegyvereiket.

Ezek már a jól ismert Mauser hadipuskák, és Schmeisser géppisztolyok voltak, lecsatoltattuk a töltényszákat és magunkhoz vettük a lőszerüket. Annyira meglepődtek az események fordulatan, talán azt hitték, hogy velünk lövetik agyon őket, mert csak néztek kikerekedett szemmel, szótlánul túrték, hogy elvegyük a náluk lévő kézigránátokat, páncélöklöket. Talán csak akkor nyugodtak meg, mikor visszamehettek a barakkba.

Mi felszerelkeztünk, majd szakaszunk elindult a nagy kaland felé.

Kora délután a BUNA WERKE mellett haladtunk el, majd letértünk egy mellékútra. Bündorf-nál, ez egy kis falu, csodálkozva, szinte döbbenet néztük, hogy egy drótszögekkel körbevett hadifogolytábor mellett menetelünk. Szép idő volt, melegen sütött a nap, a keki színű egyenruhájú, jól táplált foglyok az udvaron sütkéreztek, vigyorogva csokoládét, déligyümölcsöket

ettek, angolul kiabáltak felénk, amit egyikünk sem értett. Egyáltalán nem úgy néztek ki, mint akik éhen készülnek halni, nem úgy, mint a német városok lakóinak többsége.

Már alkonyodott, mikor egy faluban lévő - Milzau volt a neve - emeletes épület kertjében megálltunk.

A kertben négy ágyúból álló taracküteg volt felállítva, melyből időnként egy-egy sortüzet lőttek ki nyugat felé.

Bevonultunk az épületbe, ahol az emeleti körfolyosó kövén feküdhettünk le. Fejem alatt az oldalzsákkal, köpenyemmel takarózva, fáradtan elaludtam.

Érdekes az emberi természet! Az ágyúdörgések ellenére jóízűen aludtam, nem is vettem róla tudomást. Mikor azonban hajnalban Tibi szinte sűgva szűlt, hogy fel kell kelni, készülűdűnk, mert megűnk tovább, egybűl felűbredtem.

1945. április 12.

Menetoszlopunkat Zimmermann vezette, mellettűnk Sax és Elz mentek. Idűnkűnt a fejűnk felett fűlelmetes sűvűtűssel a saját tűzűrsűgűnk gránátjai hűztak el.

Nűhűny kiloműter után ertűk el Bad Lauchstűdt vasűtűálloműsűt. Szakaszűnk a vűrosba vezetű vasűtvonal tűltűsűnűl foglalt állűst, hosszűn, mintegy 500-600 műteren. A tűltűs egy ívet írűt le, alig lűttűk egyműst, csak a kűzvetlen mellettűnk lűvűket.

A szűp napsűtűsben lűvűszűteknűket kezdtűnk űsni, majd miutűn elkűszűltűnk űs semmi mozgűs, zaj nem hallatszűtt semerrűl, magűnk mellű helyezűve felszerelűsűnkűt, gondtalanul napozűnk, egyműssal viccelűdtűnk.

Nemsokűra jűtt Elz feldwebel, űs elrendelte, hogy a lűvűszűteknűk helyett lűvűszűgűdrűket űssűnk. Lelkűnkre kűtűtte, hogy jű műly legyen, szűksűg eseten nyakig bele tudűnk bűjni. Kűromkodva kezdtűnk a munkűnak, de nem műszűtűnk bele. Jűkora mellűvűdet űpítettem magamnak, majd tovább hevertűnk állűsaink elűtt. A mezűn vadnyulakat lűttűnk ugrűndozni, nűhűnyűn lűvűldűzni kezdtek rűjuk, mindaddig, műg meg nem tiltottűk.

Sax jűtt hozzűnk azzal, hogy fejezzűk be a szűrakozűst, figyelűnk inkább a mezű tűlfelűn, tűlűnk mintegy műsfűl kiloműterre lűvű erdűsűvűra, ugyanis onnan vűrhatű az amerikaiak megjelenűse.

Most kezdtűk csak komolyabban venni a helyzetet. Műr elműlt dűl, mikor tűvűli motorzűgűst hallottűnk. A moraj mind erűsebb lett.

Egyszer csak az erdű szűlűn alakok jelentek meg, keki egyenruhűban. Egy ideig űlldogűltak, majd szinte egyszerre vagy szűz katona emelkedett fel űs indult felűnk. Hanyag lűptekkel jűttek űt a fűves tűrsűgen, műgűttűk teherautűk bukkantak elű, dugig rakva zűldes szűnű zsűkokkal.

Azon volt a katonűk felszerelűse, mert a kűzeledűkűn csak egyenruha, rohamsűsak űs csűpűjűkhűz tűmasztűtt kis, karabűlysűrű pűska volt. Egyre kűzelebb jűttek, űs mi műg nem kaptűnk tűzparancsűt, pedig akkor műr alig voltak űtven műterre tűlűnk.

Ekkor lűttűnk űletűnkben elűszűr amerikai katonűkat. Kopottűs, mohazűld szűnű zsűvűlybűl kűszűlt a harcűteri ruhűjuk, kűnnűyebb lehetett, mint a mi szűvet egyenruhűnk. Nűmelyek le-vettűk a sűsakűt fejűkrűl, műr az arcűkat űs kivehettűk. Jűrt a szűjuk, nűmelyek nagyűt sűrcintettek a fűre, műsok rűgűguműt rűghattak. Gondtalanul beszűlgettek egyműssal, furcsa volt a nyelvezetűk, csűpa - űj, vűj, műj - hangűkat hallottűnk. Elűttűk nűhűny műterre

aknakeresők jöttek, de miután nagy távon nem találtak semmi veszélyest, inkább a vasúttöltés koronáját lesték, nem figyeltek a tövében húzódó földút melletti földhányásokra.

Nem is gondoltak arra, hogy mi ott kuporgunk a lövészgödreinkben. Hirtelen sípszó hallatszott, ami a tűzparancsot jelentette. Felemelkedtünk és minden fegyverből löni kezdtük a meglepett embereket. Zimmermannál egy „villámgéppuska” volt, mely iszonyú ropogással kaszálta a megdermedt katonák sorát.

Hatalmas pánik tört ki köztük. Vége lett a sétának, sokan holtan, sebesülten zuhantak a földre, mások hasra vetve magukat, géppisztolyaikkal löni kezdtek felénk. Akkor láttuk, hogy amit mi puskának véltünk, automata karabélyok voltak, nagy tűzerővel.

Aki nem került a földre, fejvesztve rohant vissza az erdőbe a teherautóik fedezetében, melyek szintén tolatni kezdtek. Az előttünk hasalók egy idő után befejezték a lövöldözést, elfogyott a lőszerük.

Most, hatvan év után is felejthetetlen élmény számomra, hogy láthattam ezt az öntelt, arrogáns társaságot, amint szinte a földbe fúrva magukat, mentették irhájukat. Mi még nem fogtuk fel, de ők tudták, hogy az összeomlás már küszöbön áll, így azt hitték, hogy számukra már nem lesznek komoly harcok, nem ütköznek ellenállásba. Nos, hát meglepődtek.

Alig tartott az egész egy negyed órát, csend borult a tájra, egyik oldalról sem hallatszott lövés.

Aztán váratlanul nagyon erős motorzaj hallatszott, az erdő fái közül négy harckocsi bukkant elő. Ágyúik tűz alá vették állásainkat, a gránátjaik körülöttünk robbantak. Alaposan begyulladva bújtunk gödreink alá, most érte meg, milyen hasznos volt Zimmermann utasítása, az életünket mentette meg. Időnként, amint kilestem, láttam, hogy a tankok lassan gördülnek felénk. Nekünk sem harckocsi támogatásunk, sem páncéltörő lövegünk nem volt, egyenlőtlen lett a harc.

Amint kilestem, egy alakot láttam, amint az arcvonalunk előtt mintegy 10 méterre lévő lövészgödörből felemelkedve, páncélöklöt emel fel, és úgy ahogy tanultuk, oldalba lövi a mellette elhaladó páncélost. Egy villanás, tompa dörej, a tank fedelén, mely nyitva volt, tűz csapott ki és megállt. Egy lélek sem jött ki belőle. A másik három megállt, tornyuk a társukat kilövő gödre felé fordult, mikor a másik oldalon valaki páncélöklővel egy másikat kilőtt. A tankokban ülők nem tudták már honnan leselkedik rájuk a veszély, két társukat elvesztették, összevissza kezdtek lövöldözni, géppuskázni és nagy sebességgel tolattak vissza az erdőbe.

Két társunk, látva a zűrzavart, kiugrott a lövészgödörből és hozzánk futott. Akkor láttam, hogy az egyik Sax unteroffizier, a másik pedig Kovács Feri, azaz Pipi volt. Saxnak a fülét találhatta el egy repesz, mert fél arca véres volt, zubbonyára is csurgott a vér, és ordítva szólt Zimmermannak, hogy tüzeljen a harckocsi-fedezet alatt közeledő gyalogságra. Azok azonban a tankok kilövése után gyorsan visszavonultak.

Mi győztesnek érezve magunkat, lelkesen magyarázgattuk egymásnak hőstettünket, és nem értettük, Zimmermann miért ad parancsot a gyors visszavonulásra.

Értetlenül másztunk ki gödreinkből, libasorban haladtunk, mélyen lehajolva a töltés egy közelben lévő aluljárójához, ahol átmertünk a túloldalra.

Ott sorakoztattak és elindultunk vissza Schkopaubá. Elkeseredett hangulatban voltunk, mert úgy éreztük, győztünk, miért kell most megfutni?

Jóval távolabb aztán felmentünk a vasúti sínekhez, azon baktattunk visszafelé, mikor távolról egyre erősebb repülőgépzúgást hallottunk, majd visszanézve láttuk, amint több vadászbombázó rakétákkal lövi a nemrég elhagyott állásainkat. Most értettük meg parancsnokunk bölcs intézkedését, aki visszavonásunkkal az életünket mentette meg. Abban az iszonyatos tűzben, amit a rakéták okoztak, biztosan elpusztulunk.

Amint kedvetlenül ballagtunk, elhaladtunk egy, a Luftwafféhoz tartozó magasabb parancsnokság barakkjai mellett. Fejvesztett zűrzavar uralkodott ott, menekült mindenki, aki csak tudott. Luftwaffe egyenruhába öltözött néhány katona ment egyik baraktól a másikig, és kézigránátkötegeket dobtak be az ablakokon. Hatalmas dörrenéssel robbantak fel, gyújtották meg az épületeket, melyek tele voltak drága hírközlő berendezésekkel. Minden a lángok martaléka lett.

Ennyi volt a harctéri szolgálatom, egy nap, majd a szégyenteljes visszavonulás. Nem volt alkalmam Vaskeresztet kapni.

Ez ugyanis egy harckocsi elpusztítása után adható volt, de az összeomlás következtében már Pipit sem tudták felterjeszteni a kitüntetésre.

Már közel jártunk Schkopauhoz, mikor a töltés mellett futó úton szemben nagy embertömeg közeledett. Felismertük őket, a BUNA WERKE munkásai voltak, akiknek egy jókora része otthonról elhurcolt kényszermunkás lehetett.

Nagy ordítózással, néhányan énekelve jöttek velünk szembe, mentek az amerikaiak elé, akiket felszabadítóként éltettek.

Néhány bevadult, láthatóan részeg lengyel rohant hozzánk, követelve, adjuk át nekik a fegyvereinket. „Vojna kaput, Hitler kaput! (vége a háborúnak, vége Hitlernek) - kiabálták. Lehangelő, egyben ijesztő látvány volt.

Hiába mondta nekik Zimmermann, hogy menjenek tovább békésen, ne akarjanak bajt maguknak, nem tágitottak, egyre agresszívebbek lettek.

Nem tehetett mást, kiadta a parancsot, löjünk egy sortüzet a megvadultak feje fölé. Amint a sortűz eldőrdült, a tömeg átkozódva, fenyegetőzve fejvesztett menekülésbe kezdett, mi pedig most már fáradt léptekkel, zavartalanul bevonulhattunk szálláskörletünkbe.

Senkit nem láttunk az udvaron, a két kiképzőnk, Sax és Elz összeszedte az összes fegyvert, mi pedig bemehettünk a szobánkba, szerelvényünket lerakni.

Alighogy elkészültünk, jelezték, mehetünk vacsorázni.

Az ebédlőbe bevonulva, azt láttuk, hogy míg mi kint voltunk a fronton, a nyomorult horvát usztrasák nagy lakomát rendeztek. Az asztalokon kolbász, tojás, vaj maradványai voltak, olyanok, melyekhez mi csak ritkán és adagolva jutottunk. Felzabálták az élelmiszerraktár készleteit, nekünk alig maradt vacsorára. Olyan elemi felháborodás tört ki, hogy kirohantunk a barakkhoz, neki a horvátoknak. Azok bezárkóztak, az ajtaikat eltorlaszolták, ijedten nézettek ki az ablakréseken.

Ott őrjöntünk, míg Zimmermann oda nem jött, és nyugtatgatva beterelt minket az ebédlőbe. Ami a raktárban maradt, mind odahozták és megettük.

Zimmermann elmondta, most érkezett a hír, Roosevelt meghalt, lehet, hogy ez megfordítja a háború menetét, mert ő volt az, aki a szovjeteknek a rengeteg hadianyagot küldte, amivel azok a nagy fölényüket elérték. Bizakodjunk.

Tele hassal mentünk vissza szobánkba, ahol még sokáig beszélgettünk, felidézve a nap történéseit, a horvátok aljasságát, és örültünk parancsnokunk előrelátásának, hogy időben visszahozott minket épségben.

És elkövetkezett az a nap, amit soha nem hittem volna:

VI. Fejezet. Fogságba esem.

1945. április 13.

Hajnalban valamelyikünk kiment a szobából, hogy dolgát végezze, s amint a kapu felé nézett, egy árnyékot vett észre, melyen felismerte az amerikaiak gömbölyű rohamsisakját. Miután az egy szót sem szólt, nem is lőtt, pedig kezében volt a fegyvere, ijedten visszajött, és felébresztet minket.

Mikor elmondta, mit látott, megrémültünk. Eddig eszünkbe sem jutott, hogy hadifogságba kerülhetünk, most pedig rájöttem, vége, összeomlott minden. Részünkre a háborús kaland egy része befejeződött.

Egymagunkban voltunk, csupa ijedt kölyök, sehol egy német kiképző vagy tiszt, kimenni nem mertünk, először azt sem tudtuk, mit tegyünk.

Végül egyikünknek eszébe jutott, amiről már hallottunk, hogy az elfogott Waffen SS katonáit a helyszínen agyonlövik, ezért gyorsan letéptük a háromszögű fekete jelvényünket a zubbonyok karjáról, és a nyilaskeresztes karszalagokkal együtt a kályhánkban elégettük.

Ugyanerre a sorsra jutottak a német igazolványaink is, nálam csak a hazulról hozott Személyi Igazolványom és a Startkönyvem maradt, melyet még a Horthy Miklós Repülőalagnál adtak ki, a vitorlázó teljesítményem igazolására. Eztán már csak ültünk ágyaink szélén, aludni egyikünk sem tudott, vártuk, mi lesz velünk.

Pirkadatkor Zimmermann oberleutnant jött be, közölte: - *Itt vannak az amerikaiak, hadifoglyok vagyunk, mindenki vegye magához a legszükségesebb holmiját, minden katonai felszerelést, az egyenruhán kívül, hagyjunk a helyiségben.*

Sorakozó az udvaron - mondta, mi pedig néma csöndben mentünk ki sorakozni.

A horvátok már ott voltak, mindegyikük arca sápadt, rémültek voltak, de valószínűleg mi sem néztünk ki másként.

Az amerikaiak csak ekkor jöttek be az udvarba, talán ha négyen lehettek. Nevetve néztek minket, külön állítottak a horvátoktól, majd nekiláttak a motozásnak.

Gyerekfejjel az amerikaiakról sokféle elképzelésem volt. Egyrészt a mesés- és kalandkönyvek cowboyai, indiánjai, a mozifilmek álomszép, szőke sztárjai, olyan meseország képzelete, melyben én is szerettem volna szereplő lenni, abban a gazdagságban élni.

Másrészt a fővárosunk, a többi város kegyetlen bombatámadásai, a válogatás nélkül leszárt bombák tömeggyilkos hatása, a lerombolt házak látványa, nem kevésbé a német és magyar propagandagépezet olyan képet vetített elénk, ami a régi fantáziáknak véget vetett.

Az elmúlt nap tapasztalata megerősítette bennem azt, hogy csak akkor hősök, ha hatalmas technikai fölényük következtében nem kell féltetni az életüket.

Mindenesetre félelem töltött el, de nem csak engem. Nem a filmek hősei, a humánus, segítőkész emberek jelentek meg, hanem az ismeretlen ellenség érkezett meg, aki fosztogatással kezdte a találkozást.

Az a néhány katona, aki körbejárt minket, rága a rágógumiját, vagy szája sarkában cigaretta fityegett, és hol mosolyogva, hol durván - a nem kellő gyorsasággal mozgó társunkkal szemben - jelezték, minden értéket tegyünk ki a zsebeinkből magunk elé a földre.

Miután többször körbejártak minket, közölték, akinek karórája, töltőtolla van, vagy bármilyen aranytárgyat tart magánál, azonnal tegye a holmija közé.

Tőlem a karórát és töltőtollamat vették el, csodálkozásomra a naplót is, melybe addig a velem történeteket napról napra feljegyeztem. Még a napi étkezésem fogásait is leírtam, ez az oka annak, hogy most, közel hatvan év után már csak az emlékezetemre hagyatkozhatom.

Az ijedtségtől nem jutott eszembe a nagymamától kapott aranymedál, mely a nadrágom órázsebében volt. Ez meg is maradt, mert testi motozás nem volt, így miután nem mondták, a pénzünket sem tettük ki, nálam maradt több mint kétszáz Márka. A pénz nem is kellett nekik, mert volt, aki kitette, de hozzá sem nyúltak.

Miután végeztek, kis csapatunkat kivezették a kapun. A kapuban állt egy másik amerikai katona, akinek egyenruhája karján egy indiánfejes jelvény volt. Az a nálunk lévő pokrócot, köpenyt, sátorlapot, derékszíjat ledobatta, s csak utána tereltek ki az utcára.

Tibi a derékszíján lévő tölténytáskába tartotta a cigarettáját, azt sajnálta legjobban, hogy nem vette ki, mikor ledobta.

Kivezettek minket a közeli villamosmegállóhoz. A megálló előtt már feltartott kézzel állt néhány német rendőr, akiknek arca vérzett, egyiknek a fél füle leszakadt, egy bőrfoszlányon lógott. Minket közéjük tereltek, nekünk is fel kellett a karunkat emelni. Tőlünk nem messze, félkörben, több amerikai katona helyezkedett el, előttük nagykaliberű géppuska meredt csoportunkra.

A katonák mögött a BUNA WERKE külföldi munkásainak tömege ordította, túlnyomórészt azok a lengyelek, akiket előző nap szétszórtunk. Most is részegek voltak, és bosszúra szomjasan ordítottak, köpködtek, igyekeztek az amerikaiak sorfalán át közelünkbe kerülni.

Biztos voltam abban, hogy a már lefegyverzett, tehetetlen foglyokat akarják megverni vagy meglincselni. A katonák azonban visszatartották őket, nem engedték a közelünkbe. Körülnézve sehol nem láttam köztünk Sax unteroffiziert. Egyikünk suttogva mondta, hogy még éjjel, sebesülten leosont a Saaléhoz és átúszott a túlpartra. Elkerülte a fogságba esést. A Saale hídjá ekkor már fel volt robbantva, az amerikaiak nem tudtak továbbmenni.

Amint ott álltunk a géppuska előtt, páni félelem vett rajtam erőt, rogyadozott a térdem, azt vártam, mikor lőnek le minket.

Jó ideig álldogáltunk ott, míg az amerikaiak végigkutatták a falut, elbújt katonákat kerestek. Mikor már senkit nem találtak, elindították csoportunkat a BUNA WERKE irányába. Útközben csak azt hajtogatták, „lecgó, lecgó! Közben gépkarabélyukkal oldalba verték, aki nem

ment elég gyorsan. Azóta is a fegyverüket lecgópuskának neveztük. A szó az angol „let’s go” szó volt, melynek ez volt a hangzása, és a „gyerünknek” felelt meg.

Az üzemhez érve behajtottak minket a gyár ebédlőjébe, mely egy hatalmas, több száz embert befogadó terem volt, ahol már sok száz német fogoly ült, sorokba rendezve a földön.

A sorok ötösével oszlopokba voltak rendezve, minden oszlop között egyméteres távolsággal. Ezeken az utakon katonák járkáltak, időnként egyik-másik foglyot oldalba rúgták.

Akiken kitüntetést láttak, leszaggatták, főként a Vaskereszteket keresték, a tiszteknek letépték a váll-lapjaikat. Szuvenírt gyűjtögettek.

Amint a sorban ültem, egyre éhesebb lettem. Előző este óta egy falatot nem ettem, sem nem ittam. A gyomromat mardosni kezdte az éhség, ekkor még fogalmam sem volt, hogy ez csak az éhezés kezdete. Ültem és vártam, mi lesz a sorsunk.

Nyílt az ajtó, és belökték a zászlóaljparancsnokunkat, az alezredest. Hosszú, elegáns, szürke bőrkabátban volt, fényes csizmában. Amint belépett, letépték rangjelzését, mire az felháborodva, angol nyelven követelte, hogy főtiszti rangjához méltóan tartsák be a genfi egyezményt.

Erre agyba-főbe verték, rugdalták, majd az egyik amerikai kivette a pisztolyát és átnyújtotta alezredesünknek, hogy ha nem tetszik neki a bánásmódjuk, főbe löheti magát. Valószínűleg, ha átveszi, azonnal agyonlőtték volna, ezért megvető arccal a fegyverhez sem nyúlt, szótlanul közénk ült.

Várakozás közben alkalmam volt összehasonlítani a német és amerikai harcöltözék közti különbséget. Számunkra siralmas eredményre jutottam.

Alapöltözékük zsávolj anyagból készült, kopott-szürke színű zubbony és nadrág volt, melyre egy sokzsebes dzsekit vettek, hosszúszerű fűzős bakancsuk volt, melynek gumitalpa volt. Derékszíjuk is vászonból készült, három sor peremes lukasztással, melyre pisztolytáska, kulacs és tölténytáskák voltak felfűzve. Sisakjuknak nem volt nyakvédő része, olyan volt, mint egy fél dinnye, elöl kisé felhajtva. Alatta kötött sapkát viseltek, és mint megfigyeltem, voltak, akiknek sisakjuk bakelitből készült, ezek valószínűleg csak díszelgésre szolgálhattak.

Balkarjukon pajzsban egy indiánfejes csapatjelvényt viseltek. Rendfokozatukat akkor még nem ismertem, nem tudtam megállapítani, melyik tiszt vagy közlegény köztük, annyira fesz-telen volt egymás közt a viselkedésük. Sok néger volt köztük, akik valamivel barátságosabbak voltak a fehéreknél.

Délután végre felállítottak minket, ekkorra a lábam annyira el volt zsibbadva, hogy először alig tudtam megállni. De ugyanígy tántorgott valamennyi fogoly, mire végre sorokba rendeződtünk, és kivíttek minket a Merseburg felé vezető országútra.

Ott már hosszú sorban nagy GMC teherautók várakoztak, melyekre feltereltek minket. Ennyi teherautót összesen nem láttam a német hadseregnél töltött időm alatt, mint amennyi ott állt, és egyik sem fagázás volt. Elképesztő volt ez a technikai fölény.

Egy teherautóra mintegy hatvan embert zsúfoltak fel, lélegezni is alig lehetett, úgy össze voltunk szorulva, mint a szardíniák a dobozban. Mikor a teherautók megteltek, még egy fegyveres amerikai szállt fel, aki a leereszthető hátsó oldalfalra ült, és konvojunk elindult az ismeretlen cél felé.

Amint haladtunk egyre nyugat felé, a műút mellett látszottak az ellenállás nyomai. Érdekes volt egy utcai vízesárok feletti áteresz két oldalát látni, egymással szemben feküdt egy német, a másik oldalon egy amerikai katona holtteste.

Egész délután haladtunk, a Harz hegység kanyargós útjain. Elhaladva egy-egy erdei tisztás mellett, olyan halom elhagyott ágyúlőszert láttam, melyek prizmákba rakva heverték őrizet nélkül, hogy csak csodálkoztam. Ilyen anyagi, technikai fölény mellett miként hihette valaki is, hogy győzni lehet felettük.

Már egészen besötétedett, mikor Nordhausen előtt egy kis településnél, Rosslánál megálltunk. Leszállítottak minket és egy kerítéssel körülvett udvarba tereltek.

Szép, tavaszi, sűrű apró eső esett, mely aztán két hónapon keresztül csak rövid időre állt el. Perceken belül bőrig áztunk. Ez volt az első este, mikor a szabadban kellett éjszakázni. Állva bóbiskoltam, sajnáltam a köpenyem leteríteni a sárba, a sátorlapunkat, pokrócunkat pedig még Schkopauban elvették. A sárba nem feküdtem, akkor még volt bennem emberi tartás.

Arra azonban rájöttem, miért vettek el minden ilyesmit tőlünk. Így is alig fért a hatalmas embertömeg az autókra, hát még a sok pokróccal, sátorlappal.

1945. április 14.

Alig pirkadt, mikor ismét a teherautókra terelték az embereket. Az éhség már egyre jobban marta a gyomrom, semmit nem adtak enni.

Azt a teherautót, melyen én is voltam, egy néger sofőr vezette, aki a kanyargós utakon oly sebesen hajtott, hogy behunytam a szemem és csak fohászkodtam, épségben le tudjak majd szállni. A hideg veríték csurgott a hátamról.

A vezetőülés nyitott volt, mint egyébként a kocsí is, és mikor a négernek vizelnie kellett, nem állt meg, hanem egyik lábával kilépett a hágsóra és intézte dolgát, mely, mint a permet, beborította az arcunkat.

Körülöttünk kis, dobozszerű autókban, a Jeepekben fegyveres őrök cikáztak a karaván körül, sisakjukon fehér csík, karjukon fekete karszalag, nagy fehér MP - Military Police - (katonai rendőrség) betűkkel.

Minden autó motorházára nagy, fehér kör volt festve, benne egy ötágú fehér csillaggal.

Egy esetben álltunk meg, akkor is csak azért, mert az egyik teherautó a nagy sebesség miatt egy kanyarban felborult és az emberek kizuhantak. Több fogoly meghalt, azokat félrehúzták az útmenti árokba, az életben maradtak felszállhattak egy odaérkező másik kocsira és a karaván ment tovább, egészen Rossláig.

Ott leszállítottak minket, kitereltek az útra, ahol már több tízezer fogoly várakozott. Sütött a nap, egyre többen lettünk, végül a közel százezres embertömeg gyalog elindult a nem messze fekvő Kassel városa felé. Útközben egy kis falu templomtornyában észrevettem, hogy filmesek veszik fel menetünket. Nemsokára ott álltunk ismét a teherautóknál és felszállítottak minket. A filmhíradó részére készítettek rólunk felvételt, bemutatva, mennyi hadifoglyuk lett.

Karavánunk áthaladt Kassel városán, már amennyi megmaradt belőle. Háztömbnyi romhal-mazok voltak, ép ház sehol, és az embermagasságú romfalakon feliratokat fújt a szél. Ahogy ki lehetett venni a feliratokból, a hozzátartozók keresték életbenmaradtjaikat. Szörnyű volt még a látvány is.

Már délután volt, mikor egy folyóhoz értünk, melyen keskeny pontonhíd vezetett át. A közelben egy hídroncs volt a vízbe zuhanva. A kocsik abbahagyták az eszeveszett száguldást és lépésben haladtak át a pontonhídon. Amint átértünk és az összes kocsi összegyűlt, ismét robogtunk tovább.

Még világos volt, mikor ismét egy folyóhoz értünk. Szélesebb volt, mint a Duna, ennek a két partját is pontonhíd kötötte össze, melyet a folyón végigterülő köd burkolt. A távolban egy különös, kéttornyú híd sziluettje emelkedett ki a ködből. Amint később megtudtuk, ez volt a híres remageni híd, mely egyedül maradt sértetlen a Rajna hidak közül. Ezen át zúdult be a Rajna vidékre az amerikai hadsereg. E miatt a német hídőrség parancsnokát, mert nem tudta a hidat felrobbantani, Hitler agyonlövötte.

A várost nem láttuk, egy dűlőútra térve, a Rajna partján szállították le csoportunkat. A több ezer emberből álló menetoszlop elindult a Rajna partja felé. Ott nagy munka folyt. Teherautókra szerelt fűrészerkezetek haladtak, melyek, amint egy lyuk fűrészával végeztek, továbbmentek vagy húsz métert, s újabbakat fűrtak. Ezeket teherautókon hadifoglyok követték, akik az elkészült lyukakba hosszú póznákat helyeztek és beásták. Egy újabb fogolycsoport a póznákra szögesdrótokat erősített, folyt a tábor építése.

A munkahelyek közötti árterületre hajtottak minket, ahol már több ezer hadifogoly állt vagy ült a földön. Ekkor ez még fűvel borított, zöld terület volt.

A foglyokat három oldalról kerítették be ezzel a szögesdrótkerítéssel, a negyedik oldal a folyó, a Rajna volt.

A bekerített területet szektorokra osztották és azokat egy kerítéssel két részre, ezen a válaszerítésen három nagy kapu volt.

Az egyik ilyen szektorba tereltek be minket. Ott álltunk, tanácstalanul néztünk egymásra, lábunk alatt a sáros fűcsomók, felettünk a szürke égbolt, melyből permetező eső hullt ránk. Körülöttünk hatalmas embertömeg, ugyanolyan tanácstalanul, kétségbeesetten, mint mi. Megérkeztünk hadifogságunk első táborába, melyet a mintegy két kilométerre lévő városkáról remageni „sáros” tábornak neveztünk később el.

A szektorunkban vagy százezer körüli hadifogoly lehetett. A szögesdrótkerítés két végénél, exkavátorok vájtak jó két méter mély és 50 centiméter széles árkokat. Ezek voltak a latrinák, melyek fölé terpeszbe lehetett guggolni és elvégezni a szükségét.

Egy ideig ténferegünk, majd, mint a birkák - mi leventék egy csoportba verődve - a barátok egymáshoz bújva, nem törődve a sáros, iszapos fűvel, leültünk. Már második napja nem ettünk, nem ittunk egy korty vizet sem.

Korán besötétedett, éhesen, szomjasan, fázva, a sárban fekvé próbáltunk aludni. Hullafáradtan, ázottan sikerült reggelig aludnom.

1945. április 15.

Dideregve ébredtem. Köpenyem átázott, csupa sár volt. Amint körülnéztem, valamennyien hasonlóan néztünk ki. Feltápáskodva láttam, hogy a foglyok nagy része három hatalmas sorban áll a másik, üres szektort elválasztó kerítésnél. A kapuknál teherautók álltak, melyről csomagokat raktak le. Minden áthaladó egy dobozt kapott a kezébe. Nem telt másfél óra, mire átértünk a másik karámba, ahogy egymás között neveztük a táborrészeket.

Mikor megkaptam a csomagom, csak nézegettem, mi is lehet az, mit kell vele tennem. Aztán láttam, amint több fogoly nekilát, felbontja, és enni kezd belőle valamit.

A dobozomra kék színnel DINNER felirat volt nyomtatva. A dobozban egy másik csomag volt, erősen viaszos papírból. Miután ezt is felbontottam, egy 15 dekás konzerv, 10 darab keksz, egy szelet csokoládé, kis tasakokban addig általam nem ismert porok, tejpor, kávépor

és cukor került elő. Volt benne még 5 darab CAMEL cigaretta, összehajtott papírgyufa és néhány darab WC papír.

A konzervdobozt az oldalán található kis fémnyitóval könnyedén ki lehetett nyitni, és egy sárga színű finom sajt volt benne.

Végre magyar hangokat is hallottunk, közelünkben több, hozzánk képest idősebb honvéd volt. Odamentünk hozzájuk, és közülük egy tüzér törzsőrmester mindjárt szólt, ne dobjuk el a csomagoló papírokat, mert annak tüzenél, a konzervdoboz fedelében vizet melegíthetünk a tejeskávénak.

Arra a kérdésemre, hol találunk itt vizet, megmutatta, amíg aludtunk, az amerikaiak a tábor kerítése mellett mintegy ötven méteres csővezetékét építettek ki, melyeken félméterenként csapok voltak. Tartálykocsikkal szállították oda a Rajna vizét, melyet kompresszoros vízpumpával nyomattak a vezetékbe. Azt, hogy a víz iható, onnan tudtuk, hogy erősen klóros íze volt a hozzáadott fertőtlenítő szertől.

A foglyok már ott tolongtak a csapok körül, mindenki inni akart.

Nagy nehezen mi is tudtunk vizet szerezni és a törzsőrmester tanácsa szerint elkészítettük a napi ételmünket.

Nagyon hiányzott már egy felnőtt ember, akiben meg lehetett bízni, tanácsot tudott adni, ez a magyar törzsőrmester ilyen volt. Sajnos ma már elfelejtettem a nevét, pedig szinte az apánk volt, amíg a „sáros” táborokban laktunk. Csak azután tűnt el közelünkéből, mikor kiszállítottak minket Franciaországba.

Kis csapatunkkal, mi öten és még néhány pesti levente, köré telepedtünk és beszélgetéssel töltöttük el a napot. Legfőbb témánk az volt, meddig tart ez a helyzet, mikor mehetünk végre haza?

Beesteledett és korgó gyomorral, a német hadifoglyok rengetegében ez a néhány magyar fiatal, egymáshoz bújva a szemerkélő esőben, ismét csak a sárba leheveredve aludni tért.

1945. április 16-tól.

A napok ezt követően egybefolytak. Nappal a szürke, esős égbolt, melyből az eső nem akart elállni, várakozás a déli ételosztásra, mely az a bizonyos - mint megtudtam - RATIONS PACKET volt, az amerikai hadsereg szabvány harctéri csomagja a katonái számára. Egy ilyen dobozban 1.600 kalória értékű ételkészlet volt csomagolva, ennyit kaptak a hadifoglyok egy napra. Háromféle ilyen csomag volt, a kék csomagolású DINNER (vacsora), a zöld SUPPER (ebéd) és a barna BREAKFAST (reggeli). Az elsőben Cedar-sajtos, a másodikban lönchshúsos, a harmadikban szalonnás tojásrántottás konzerv volt.

Az ételkészítést kitöltő időben kártyáztunk, hónapokon át a rómi volt az egyetlen szórakozásunk. Egyikünkénél maradt egy pakli kártya, ezt nyűttük.

A Rajna-part rétvénak fűvét ez a töméntelen ember két nap alatt sáros masszává változtatta, bokáig jártunk a sárban. Ebbe a mocsokba kellett éjszakára belefeküdni, és miután fogságba esésünkkel elvették pokrócainkat, sátorlapjainkat, vagy a köpenyre fekvé, vagy azzal takarózva lehetett aludni. Ki mint választotta. Én a kora tavaszi hidegben a sárban feküdtem, és a köpenyemmel takaróztam, alattam a sáros nyirkos föld volt.

Eszembe jutott nem egyszer a Búndorfnál látott angol-amerikai hadifoglytábor, ahol a jól-táplált, csokoládét és déligyümölcsöket zabáló, vidám hadifoglyok voltak barakkokban elszállásolva

Összehasonlítva a mi helyzetünkkel, ma is csak undorral tudok azokra nézni, akik a „náci barbárok elleni kereszties-hadjáratot” folytató, állítólag tisztességes, becsületes szövetségesekről, felszabadítókról beszélnek, minden kritika nélkül. A tények egészen mások voltak.

1945. április 30.

Nem tartottuk számon a napokat, egyik olyan volt, mint a másik, igen ritkán történt olyasmi, amelynek dátumát feljegyzésre érdemesnek tarthattam. Ilyen volt ez a nap, mikor az amerikai őrség katonái, mint az örültek ugrándoztak, ölelkeztek, sokan a levegőbe löve üritették ki puskájuk tárát. Azt kiabálta valamennyi: „Hitler kaput”.

Így tudtuk meg, hogy Hitler meghalt. A németek körében érzékelhető nyugalom keletkezett, egyre gyakrabban hallottuk tőlük, hogy nemsokára vége lesz a háborúnak, mehetünk végre haza. Egyszerre utálni kezdték Hitlert, az addig imádott „Führerüket”.

Ezt követően már beszélgetéseink tárgya nem volt más, mint az, hogy mikor lesz már végre vége a háborúnak és indulhatunk haza.

1945. május 8.

Ez a másik feledhetetlen dátum. Az őrség berúgott, részegen danásztak, lövöldöztek a levegőbe, élvezték, hogy a Német Wehrmacht kapitulált, befejeződött a háború.

Nem tudtam velük örülni győzelmüknek, de a hadifoglyok nagy része sem. Letargia vett erőt az embereken, az amúgy is rossz hangulat fokozódott, annak ellenére, hogy mindenki azt hihette, na végre, elengednek minket, mehetünk haza. Ezt a legyőzetés okozta tragédia érzete okozta.

1945. május 9 után.

Sorsunkban semmi változás nem történt, a táborunk körül lévő amerikai szállásokról folyamatosan szállították el a katonákat, végül csak a tábor őrsége maradt.

Lassan berendezkedtünk a táboréletre. Az állandó esők miatt keletkezett sarat az üres konzervdobozok fedelével kotortuk el, és ástunk magunknak gödröt a nyirkos földbe. Lassan ment a munka, de napról napra mélyebbek lettek a gödrök. Végül Tibivel jó másfél méter mély gödröt ástunk, melyben egy kis padot is kiképeztünk. Ezen ülve tudtunk éjszaka aludni, hátunkat az iszapos, nyirkos földnek támasztva. Így már kényelmesebbek voltak az éjszakák. Csak az állandó eső ne lett volna, félnapokra állt csak el az eső, akkor valahogy megszáritkoztunk. Gödrünket köpenyünkkel fedtük be, melyet néhány, a szögesdrótkerítés építéséből visszamaradt dróttal támasztottunk meg.

Irigykedve néztük a közelünkben lévő német katonákat, akiktől nem vették el sátorlapjaikat, milyen szerencsájuk volt, nem áztak.

Az esők lassan elálltak, a ragyogó napsütésben tömegével húztak el a nehéz LIBERÁTOR és FLYING FORTRESS bombázógépek. Láttuk ezüstös hasukat, a négy hatalmas motor dübörgésének szele is érződött, billegtették szárnyukat. Azon imádkoztunk, nehogy emlékül még megbombázzanak minket, amilyen érzéketleneknek ismertük meg őket, nem volt alaptalan a félelmünk.

A magyarok elkülönülését a németektől néhány nap alatt jól észre lehetett venni. A németeknél fogságuk ellenére megmaradt a katonás fegyelem. Parancsnokaik vezetésével szabályos katonaéletet éltek. Reggel sorakozó, torna, feladat-meghatározás, aznap kinek mit kell elvégeznie, majd elméleti foglalkozásuk volt, még angol nyelvet is tanultak. Még itt is hatott a poroszos drill.

Mi úgy éltünk, mint otthon a cigányok. A magyar fogoly tisztek eltűntek a közelünkben, eddig sem láttunk sokat belőlük. Az a néhány tiszthelyettes, tisztos, aki köztünk maradt, képtelen volt fegyelmet tartani a többszáz magyar között.

Volt köztünk katona, rendőr, tűzoltó és végül mi, a leventék.

A leventék voltak a legelkeserítőbb helyzetben, szinte gyerekek, élettapasztalat nélkül, nem volt, aki irányítsa őket. Még az anyjuk mellett lett volna a helyük. Legtöbb letargikusan feküdt a sárban, csak az élelemosztásra keltek fel.

Sokan sírtak, anyjukat hívták, vigasztalhatatlanok voltak. Az idő múltával mind jobban elkülönültek a kis csoportok is. A magyar kolónia nem nagyon kereste egymással a kapcsolatot, ez főként a falukból kikerülteknél volt megfigyelhető. Szinte az alvél-felvél szindróma jelentkezett. Kis szigetek alakultak ki az egy helyről származókból, így mi, a Schkopauból jöttek is együtt maradtunk.

Sorakozók, élelemosztás alkalmával is igyekeztünk egymás mellett maradni. Szinte mániákusan kerestük egymás társaságát, mert csak egymásban bíztunk, egymástól remélhattunk segítséget. Ez így is volt a helyes, mert mint a gyakorlat bebizonyította, néhány hét alatt teljesen elembertelenedtek az addig bajtársi közösségeket alkotó katonák.

Most vettem hasznát a cserkészletben tanultaknak. Mint azt ott, egy táborozásnál tanultuk, igyekeztem a helyzethez alkalmazkodva túlélni a kialakult körülményeket. Nehéz volt, de ott volt Tibi, és ketten csak jobban átvészelhettünk mindent. Kialakítottuk a magunk kis környezetét, igyekeztünk a leventecsoport közepén elhelyezkedni, hogy védve legyünk az idegenektől, napról napra kényelmesebbé tettük lakóödrünket, ahol éjszakáztunk. Ki gondolt akkor arra, hogy a nyirkos, iszapos földnek támaszkodva milyen reumát fogunk összeszedni, mely csak hosszú évek múltán jelentkezett, de már odahaza.

Megkezdődtek a halálozások. Arra figyeltem fel, hogy egyre több halottat visznek ki reggelente a szektor belső kapujához, ahol sorba fektetve várták a halottas-kordét, melyen elszállították őket. Elkeserített a látvány, egyikünk sem tudta, mikor kerülhet rá is sor. El lehet képzelni milyen érzéseket keltett bennem a vállukon faládákban fekvő halottakat szállító karavánok.

Az őrség egyik szórakozása volt a napi sorakozó és létszámmellenőrzés. Ilyenkor minden motyónkkal felszerelve kellett hosszú órákon keresztül sorban állni. Néha olyan hírek hallatszottak, hogy azért sorakoztatnak, mert indulnak a transzportok haza. Minden alkalommal kiderült, erről szó nincs, legtöbbször valami rendelkezést ismertettek a tábor életével kapcsolatban. Miután a körülmények következtében eltetvesedtünk, egyik szórakozásunk a napi tetvéskeresés, vakarózás lett. Végül egyik sorakozó alkalmával szanitécek jelentek meg, akiknek kezében egy permetezőszerkezet volt, melyből DDT porral fújták be a felsorakozottakat. Jókorá adagot fújtak be a zubbonyujjakba, a nadrágok korcába, de néhány napon belül el is tűntek a tetvek. Akkor még senki nem tudta, milyen veszélyes méreg ez a por.

Az újabb eltetvesedés megelőzésére mindenkinek jelentkezni kellett a tábor borbélyműhelyében, ahol kopaszra nyírtak és szőrtelenítették minden testrészünket.

Rettenetesen néztünk ki utána, tar, kopasz fejfel visszataszító látványt nyújthattunk. Mikor Tibire néztem, szinte megutáltam, de én ugyanúgy néztem ki, számára hasonló lehettem.

Június eleje körül egyik alkalommal a teljes tábor, minden szektorban lévő hadifogoly egyszerre sorakozott. Akkor láttam, hogy az összes szektort figyelembe véve, több százezren lehettünk ott a Rajna sarában, embertelen körülmények között.

Meglepetésünkre, minden előzetes értesítés nélkül ez a hatalmas fogolytömeg útnak indult.

Négy kilométert mehettünk, inkább vonszoltuk magunkat, mikor elértük Sinzig városkát, ahol lehajtottak ismét a Rajna partjára, ahol az előzőhöz hasonló tábort találtunk, ennek egyik szektorába kerültünk. Útközben az amerikaiak puskatussal noszogattak gyorsabb menésre, de olyan gyengék voltunk, hogy hiú remény volt ezt tőlünk elvárni.

Ismét helyet kellett keresni, és berendezkedni ebben az újabb, nagyobb szektorban. A sors által összehozott kis társaságunk itt sem hagyta el egymást. Társaságunk vezetője az a törzsőrmester volt, aki eddig sem hagyott el minket. Jókedvével, humorával, vigasztaló szavaival tartotta bennünk a lelket, pedig neki sem volt különbség a sorsa, mint nekünk. Igazi, embereivel törődő katona volt, aki látva elesettségünket, a maga bajával nem törődve, minket igyekezett segíteni.

A napok múlásával egyre erősödött a honvágyunk, hol volt már a kalandos romantika, a kamaszos kalandvágy, helyette a nadrágom szíját kellett egyre jobban összehúzni.

Ebben a táborban is első feladatunk a lakóterületünk elfoglalása, környezetünk kitisztítása volt. Ez valamivel könnyebb volt, mert a tábor területe tele volt elhagyott, üres lakógödrökkel. Egyik ilyent, minél távolabb a latrináktól, alakítottuk át kettőnk számára. Két-három napi elfoglaltságot adott ez a munka.

Élelmezésünket már nem a RATIONS PACKET-ek képezték, táborikonyhák voltak, ahonnan a napi ellátást biztosították.

A konyhák személyzete csak németekből állt, mely olyan kiváltságot jelentett az ott dolgozó foglyoknak, ami számunkra elképzelhetetlen volt. Hiába reklamáltunk a táborparancsnokságon - mert ekkor már ez is volt, természetesen németekből -, hogy nekünk kevesebb ételmet adnak, ennek nem volt, de nem is lehetett foganatja.

Naponta egy csajka leves járt, öt embernek adtak egy komiszkenyeret, de a leves csak híg lötty volt, melyben mutatóban lehetett valami húscsapatot találni. Míg a németek, akik mindig a sor elején álltak, a leves sűrűjét, mi szinte csak a levét kaptuk.

A fiataloknak - a Hitlerjugend tagjainak, de nekünk leventéknek is - annyival volt jobb a helyzetünk, hogy korunkat figyelembe véve, az amerikai táborparancsnokság a német élelemosztókat megkerülve, közvetlenül adta ki naponta a Jugendferpflegungot. Ez annakidején a német hadseregben is járt nekünk, most külön öröm volt, hogy ezt a szokást az amerikaiak is átvették.

Ebben 10-10 dkg lisztet, tojásport, cukrot és külön 15 dkg kenyeret adtak. Ezzel a kiegészítéssel együtt is állandóan éhesek voltunk, alig vártuk a napi etetés idejét. Folyton otthoni ételekről ábrándoztunk, recepteket meséltünk egymásnak, anyánk főztjét emlegettük.

Leginkább a kenyér hiányzott. A fiataloknak járó pótlékon kívül - napi 20 dkg kenyér volt a járandóság, és ez nagyon kevés volt a magyar gyomornak.

Miután ennyire kevés volt a kenyéradag, kínosan vigyáztunk arra, hogy aki a komiszkenyeret ötfelé vágja, ezt pontosan tegye. Minden ötös csoportnak, aki egy kenyeret kapott, maga által

fabrikált mérlege volt, azon mértük le a kenyérdarabokat. A vágás során keletkezett morzsa az osztót illette meg, aki naponta cserélődött. El lehet képzelni, milyen árgus szemekkel figyeltük a kenyéret osztó kezét és a mérés eredményét. Még ma is csodálkozva, megütközve és értetlenül nézik otthon, hogy a kenyérmorzskákat összeszededtem és megeszem.

Ma már bánom, hogy a kenyéréhségem miatt a nagymamától kapott és eddig sikerrel megőrzött aranymedálomat egy fél kenyérért eladtam egy amerikai katonának. Krőzusnak éreztem egy napig magam, mert rögtön befaltam, még Tibinek sem adtam belőle.

Visszagondolva, ennek a medálnak antikvítását is figyelembe véve, több tízezer forint lehet az értéke.

Külön szerencsém volt, hogy nem dohányoztam. Minden hadifogoly fejadagként rendszeresen kapott valami dohányt. Ez eleinte napi 5 db. cigaretta volt, majd kis zacskóban vágott dohányt, máskor bagót kaptunk táblában. A dohányosoknak akkora volt a nikotinéhségük, hogy képesek voltak a dohányért napi kenyéradagjukat elcserélni. Én ezt tettem a dohányadagommal, pedig tudtam, nekik is milyen szükségük lenne rá. Lelketlenségnek tűnhet ezeknek a szerencsétleneknek a kihasználása, de akkor farkastörvények voltak, az életben maradás volt a cél, nem holmi érzélgőség. Ezek a szerencsétlenek haltak meg leggyorsabban.

1945. június 27.

Névnapom volt. Előtte a gödrünk mellé sárból egy kis tábori tűzhelyet készítettem, melyen a megtakarított lisztemből és tojásporomból egy kis kalácsot sütöttem. Megcukrozva a sült tésztát, Tibivel ünnepélyesen elfogyasztottuk, miközben a többieknek csurgott a nyáluk.

Ez a nap egyébként is emlékezetes maradt számomra.

Aznapi Tibin volt a sor, hogy vízért menjen a vízcsapokhoz. Rendszerint hosszú sorok álltak a csapok előtt, ezért eleinte nem volt feltűnő, hogy Tibi csak nem jön vissza. Végül elunva a várakozást, utána mentem, és akkor láttam mi történt.

A csapok előtti területet mindig víz borította. A csajkák, kulacsok megtöltésekor valami kis mennyiség mindig melléfolyt, és az agyagos talaj nem volt képes beszívni, hatalmas tócsa keletkezett, ebben álltak sort az emberek, türelmesen várva sorukra. Volt azonban egy csap, mely előtt nem állt senki, ezért Tibi megkerülve a többieket, odament.

Nem tudhatta, hogy a csap előtt egy jókora gödör van, melyet ellepett a víz, s mikor odaért, derékig az iszapos, agyagos vízzel teli gödörbe zuhant. Akkor húzták éppen ki, még akkor is kezében szorongatta a vízzel teli csajkát.

A foglyok egy ideig röhögve nézték a póruljárt embert, végül azonban megsajnálták és kihúzták.

Visszamentünk a gödrünkhöz, a ruháját pedig kitettük száradni a gödrünket borító összeszékábált tetőre. Szépen sütött a nap, és mikor úgy véltük, hogy már száraz lehet a ruhája, és felveheti, kiderült, hogy valaki a száradó nadrágját ellopta. El lehet képzelni a helyzetet. Ott áll barátom egy szál gatyában, nadrág nélkül. Kérdés volt, honnan lehet neki itt egy nadrágot szerezni.

Mindig én voltam a nagy organizátor, elhatároztam, utánanézek, miként keríthetünk neki egy nadrágot. A táborkapuhoz mentem, és kézzel-lábbal, minden nyelvtudásom összeszedve elmagyaráztam az amerikai őrnök, mi történt és mi kellene nekem.

Az ami (így neveztük röviden az amerikai katonákat) elröhögte magát, majd odahívatta a német táborparancsnokot és utasította, hogy adjon egy nadrágot. A német ezredes dühöngve, hogy semmittevésében megzavarták, elvitt egy sátorhoz, onnan kihozott egy ronda, zöld színű német rendőrnadrágot, a kezembe nyomta és otthagyt.

Örömmel vittem Tibinek, aki ott állt még mindig szerencsétlenül, és csak ott derült ki, hogy a nadrág a bokájáig sem ér, annyira kicsi volt. Ma azt mondanánk, egy bermudát kapott.

Kínunkban nem tudtunk más tenni, mint röhögtünk ezen a látványon, amint kopasz fejjel, hosszú nyakával ebben a kinőtt nadrágban járkált. Ez maradt a nadrágja hosszú hónapokon át, míg az angoloktól egy rendes egyenruhát nem kapott. De ez még jóval odébb volt.

Addig is, kifigyelve, hogy a parasztyerekék csoportosan mennek misére, utánajártunk. Az amerikaiak nagy sátrakat állítottak fel, ahol fogoly papok misézhetnek. Volt néhány olyan pap, aki nem hagyta magára a falujából elvitt levontétet, és velük tartott a hadifogságba is. Az amerikaiak nem fogolyként kezelték őket, kijárhattak a táborból, sikerült nekik a falujabelieknek némi ételmet is behozniuk.

A nyomorúság, kilátástalanság és vallási neveltetése sok magyart vitt ezekre az istentiszteletekre, s miután maguk erejében nem voltak képesek bízni, istenhez fordultak segítségért. Az pont annyit segített nekik, mint nekünk, akik fűtültünk az egészre. A csoportunk teljesen elvadult, nekünk az életben maradás volt a legfontosabb központi problémánk, nem a papok ceremóniái. Mikor megtudtuk, hogy a református istentiszteleten adnak úráldozáskor egy korty bort és egy falat kenyeret, bár köztünk csak Szűcs Barna volt református, mi is odaementünk. Naponta jártunk hozzájuk a kenyérért és borért.

Egyszer mentem el egy katolikus misére, de ott a kövér pap ájtatos beszédét a nyomorúság és szenvedés tűréséről, az isten akaratába való beletörődésről hallva, meguntam a tömjénezést és elmentem. Soha többé nem gyakoroltam a vallásom, pedig vallásosan neveltek, keresztkedtem, bérmálkoztam, rendszeresen ministráltam a gimnáziumban. Soha többé nem tudtam beletörődni, hogy milyen isten az, aki ezt akarja, hogy kis, ártatlan gyerekek ennyit szenvedjenek, miért kellene ezt a szenvedést tűrni, kinek lehet ez érdem?

Ahogy teltek a napok, azt láttuk, hogy időnként valamilyen rendszer szerint sorakoztatják a németeket, majd kikísérik őket a táborból. Mikor láttuk, hogy a táborkapunál síró nők és gyermekek borulnak a szabadon engedett foglyok nyakába, rájöttünk, hogy elsőnek a környéken lakó németeket engedik szabadon. Lassan sor került a többire is, nem egyszer láttuk, amint a tábor kerítésénél német nők állnak és kiabálva érdeklődnek hozzátartozóik felől. Volt, akit megtaláltak, ilyenkor élelmiszer csomagokat dobáltak be nekik.

Sor került aztán a németek mellett a csehszlovák, román, jugoszláv nemzetiségűek szabadon bocsátására is. Egyre fogytak az emberek, velünk, magyarokkal senki nem törődött, minket csak a keserűség mardosott. Így került aztán sor arra, hogy amennyiben valamilyen fogolynak élelmiszer csomagot dobta be, visszamenet a gödre vagy a sátra előtt elkaptuk, leütöttük és a csomagjával elrohantunk.

Rövidesen úgy elszemtelenedtünk, hogy végül egyik nap megjelentek karszalagos németek, hatalmas husángokkal, és ha valami szabálytalanságot láttak, keményen megtorolták. Ezek voltak a „lágerpolicájok”. Rövidesen mi is abbahagytuk kalandozásunkat, miután egyikünket elkapták, és félig agyonverték.

Ekkor már július első napjait írtuk, és még mindig képtelenek voltak fedelet adni fejünk fölé. A gödreinkben háltunk, állandóan éhesek voltunk. Néhány idősebb katona mesélt a genfi egyezményről, azonban erre senki nem figyelt oda.

VII. Fejezet. Sinzig.

Szögesdrótok mögött.

1945. július 4.

Reggeli sorakozó után, oszlopba rendezték az embereket, és a tábor közepén lengő amerikai zászlót tartó rúd köré kellett szabályosan felállni. Nem tudtuk elképzelni, mi következhet.

Egy csapat, addig általunk nem ismert - de aztán megismertük! - agyonhordott, kopott angol egyenruhába öltözött, vigyorgó katona érkezett, akiket az amerikai parancsnok fogadott a zászlórúd tövében. Felsorakoztak egymással szemben, valamit beszéltek egymáshoz, majd mindnyájan tisztelegtek, kürtszó harsant, és levonták az amerikai lobogót. Meglepődve láttam, hogy a francia zászlót, a trikolort húzzák fel helyette. Még néhány szót váltottak, majd az amerikaiak és a franciák elmentek, minket visszaküldtek gödreinkbe. Általános volt a megdöbbenés, főként a még itt maradt németek körében. Az iskolai tanulmányaimból emlékeztem rá, hogy a franciáknak köszönhattuk Trianont, gyűlöltük őket szívből, most pedig ők vettek át minket.

Alig távozott az utolsó amerikai gépkocsioszlop az amerikaiakkal, egy csomó francia katona rohanta meg a tábort. Azonnal sorakozót rendeltek el, derékig meztelenre vetkőzve kellett órákon keresztül állni, s mikor néhányan egy-egy sorhoz értek, a két karunkat, mintha megadnánk magunkat, fel kellett emelni. Nem értettem mit néznek a bűdös hónunk alatt, de aztán megtudtuk. A Waffen SS tagjainak a hónuk alá tetoválták a vércsoportjukat, hogy sebesülés esetén, ne kelljen a vérátömlesztésnél keresni, milyen vért adjanak a sebesültnek. Akinél illet vagy egy heget találtak a helyén, nagy ordítózások közben kirángatták a sorból, agyba-főbe verték, majd a félholt embert valahová elhurcolták.

Minden holmink a lábunk előtt hevert, mi pedig ott álltunk felemelt kezekkel. Ezt a motozást az életben nem fogom elfelejteni. Hiába hajtogatták és mondogatják ma is, hogy a francia egy kultúrnemzet, még a gimnáziumban is francia nyelvet kellett tanulnom, mindig viszolyogtam tőlük. Most aztán megismertem őket a teljes valóságukban. És az a szó, hogy „francia” a mai napig is engesztelhetetlen utálatot, gyűlöletet kelt bennem.

Azt, hogy ezt az élményt kiknek köszönhettem, megörökítem, mert ennek az alakulatnak a neve még a gengsztereknél is nagyobb utálatot kelt.

Ez a francia páncélos alakulat, a „**Roque Royal**”. volt.

Magatartásukat látva a félelemtől remegtem, mire hozzám értek. Az egyik meglátta rajtam a nadrágszíjamat, melyet otthonról hoztam és a nadrágom azzal fogtam össze. Ez egy cserkész-szíj volt, nem a szokásos kerek, a „Légy résen” felirattal, hanem egy egyszerű, fémcsatos. A francia megragadta a nadrágszíjamat, ordítani kezdett, hogy mit, nem értettem, odahívott egy másikat és mutogatta a szíjamat csatját.

Bár nem értettem, mit üvöltenek, de valami olyasmi lehetett, hogy a csat hasonlított a franciák által viselthez, és én biztos egy francia hazafitól vehettem el. Nem tudtam magam megértetni, hogy ezt még otthonról hoztam, kirángattak a sorból és ütni, verni kezdtek, nem értették ők sem, mit mondok. Már a földön hevertem, vérzett az arcom, de egyre csak rugdaltak, mire végül egy francia tiszt jelent meg, aki abbahagyatta velük a verést.

Elvettette a nadrágszíjam, és egy drótdarabot adtak, azzal kössem fel a nadrágom. Elvették az addig megőrzött gimnáziumi egyensapkám, melyen a Mátyás Gimnázium jelvénye volt, aztán keresték a következő áldozatukat.

Ez így ment több órán keresztül, és már közeledett az este, mikor végre végeztek velünk, mehettünk vissza a gödreinkbe. Minden tagom sajgott az elszenvedett ütésektől, rúgásoktól.

Másnap - közben valahonnan szereztek egy tolmácsot - kihirdették, hogy aki a kerítést 3 méterre megközelíti, arra figyelmeztetés nélkül tüzelnek. Az őrtornyokba, ahol ritkán láttunk amerikai katonát, most géppuskákat állítottak fel, nem is mert jóformán senki elmenni a gödrétől. Kártyázással ütöttük el a napot, a rómi már unalmas volt, áttértünk a rabló-römi-re, hatalmas csatákat vívtunk, minden tét nélkül. Mit is tehettünk volna fel tétnek?

A napi ételmezés hihetetlenül leromlott, a levesnek már nem volt sűrűje, valami híg lét adtak, tíz embernek egy darab kenyeret. Felére csökkentették eddigi kenyéradagunkat, a Jugendverpflegung megszűnt.

1945. július 14.

Ez a dátum azért maradt meg emlékezetemben, mert a francia nemzeti ünnep alkalmával kiemelkedő, ünnepi levest adtak. Valami rothadt húst főzhetek bele, ami már messziről büzlött, de olyan éhesek voltunk, hogy befaltuk.

Alig telt el egy hét, mikor ismét menetoszlopokat alakítottak, és kivezették a sok éhes, rongyos hadifoglyot a sinzigi táborból. A szármalmas emberek végeláthatatlan sora baktatott, tántorgott végig az országúton, az ismeretlen cél felé. Abban a reményben indultunk útnak, hátha végre elengednek minket.

Bad Breisig falunál az út mellé kis asztalok voltak felállítva, azon poharakban víz, amit ha valaki kiitta, azonnal utántöltöttek a sort néző német asszonyok.

A mi csoportunk a menet elején haladt, és amint egy ilyen asztalhoz értem, felkaptam egy poharat és kiittam. Azt hittem, valami üdítőitalt adnak ezek a nők, csak utána jöttem rá, friss víz volt, melytől a klórozott Rajna-víz után teljesen elszoktam, hiszen hónapok óta csak azt ittam.

Utánam rögtön Tibi ivott, de alig hagytuk el az asztalt, a mögöttünk haladó hadifoglyok nekirohantak az asztaloknak, egyiket fel is döntötték, mire a kísérő őrség tagjai az inni akaró embereknek estek és puskatussal ütlegetve kergették vissza a sorba. Ugyancsak elkergették az út mellett álldogáló nőket is.

Még ma is az a véleményem: **„Az isten verje meg ezt a népet, kultúrájukkal együtt.”**

Nagyon hosszú volt az út, több órán keresztül, mint kiderült, 15 kilométeren át hajtottak minket. Végre elértük Andernach város határát, innen lehajtottak minket a Rajna egyik kanyarulatában lévő, elhagyott hadifoglytáborba.

Ez már jobban kiépített volt. Kettős szögesdrótkerítés fogta körül, melyben utak voltak kiépítve, ugyanolyan szektorokkal, mint az előző táborokban. A táboron belül parancsnoki fabarakk, mellette néhány kiszolgáló építmény. A fabarakk a tisztek lakhelye volt. Egymástól 100-150 méterre a szögesdrótkerítésnél fából ácsolt őrtornyok álltak. A foglyok vezetősége részére egy nagy sátor volt felállítva.

Ez volt a legnagyobb gyűjtőtábor, ahova a francia hadsereg a nekik átadott hadifoglyokat összegyűjtötte. Szektoron belül a már jól ismert gödrök voltak, melyek közül hamar elfoglaltuk a magunkét, körben szintén magyarok telepedtek le.

Néhány napba telt, míg felállították a tábori konyhákat, addig nem kaptunk élelmet. A konyha elnevezés is félrevezető volt, mert az első meglepetés akkor ért, mikor a napi élelmet személyenként, nyersanyagban adták ki, ezeknek a konyhának nevezett depókban.

Hús ember kapott egy napra egy darab fekete komiszkenyeret. Nem tévedés, 5 deka jutott egy főre. A kenyér korpából, valami töltőanyagból, de vajmi kevés lisztből készült. Ezen kívül kaptunk 3 szem nyers krumplit, és egy darab, körömnai kőszó kristályt.

A kenyéradag szétosztása, mely addig sem volt vitamenter, most már késhegyig menő küzdelemként folyt, még a morzsákért is.

Éreztem eddig is, hogy lefogytam, de a fogyásom most felgyorsult. Először társaimon láttam, hogy arcuk beesett lesz, karjuk, lábuk elvékonyodik, de aztán magamon is felfedeztem ezeket az árulkodó jeleket. Az, hogy nagyon gyenge vagyok, már nem volt feltűnő, mert egész napi tevékenységem kimerült abban, hogy az augusztusi hőségben ébredés után vagy a gödörben gubbasztottam, vagy a gödrünk szélén hevertem, hol egyik, hol másik oldalamba fordulva. Már a kártyázáshoz való felülés is fárasztó volt, teljes apátiába zuhantam. De így volt ez majd' mindenkivel.

Ilyen állapotban voltunk, mikor egyik reggel, sorakozó közben - ja, hogy el ne felejtsem, amióta csak hadifoglyok voltunk, minden nap megszámláltak minket - a szektorunk kapujához gördült egy teherautó. Egy sátorlapra nagy halom kenyeret és konzervet pakoltak le róla. Egy francia tiszt jelent meg, aki egy tolmáccsal közölte, hogy jelentkezni lehet a Francia Idegenlégióba. Aki most önként jelentkezik, az azonnal kap egy kenyeret, konzervet, és szabad emberként viszik el az Idegenlégió kiképző központjába.

Óriási volt a csábítás, ki voltunk éhezve, mint az állatok. Láttuk, hogy a németek közül egyre többen mennek a tiszthez, valóban kapnak kenyeret és egy konzervet, aminek azonnal neki is estek. Rövidesen sorba állították őket, és elszállították.

Tibivel törtük a fejünket, ne jelentkezünk-e mi is?

Szerencsénkre, a törzsőrmesterünk elmagyarázta, nem véletlen, hogy így toboroznak. Az Idegenlégió nem egy olyan kalandos hely, mint amit filmen láttunk, vagy a P. Howard könyvekben olvastunk. Őt év a szolgálati idő, a legkegyetlenebb körülmények között, nehéz, életveszélyes helyőrségekben, a Szaharában. *Ti, fiúk - mondta -, jóval hamarabb otthon lestek, mindenképpen el kell, hogy engedjenek minket.*

Közülünk, tudomásom szerint, nem is jelentkezett senki, tovább éhezünk, szenvedünk nyomorúságos körülmények között. Ahogy teltek a napok, egyre többen keresték fel a kórház-sátrat, azonban gyógyszer nem lévén, segítséget nem nagyon tudtak adni. Sokan panaszkodtak, véres a székletük, ezeket a tábori felcser azonnal elvitette a fekvőhelyekkel ellátott sátorba. Félték, nehogy vérhas-járvány keletkezzen. Mikor ez kitudódott, ott ácsorogtunk a latrinák közelében, és egy darab kenyérért vagy más értékért elkértük a véres széklettel szennyezett papírt, hogy bekerüljünk a kórházba. Ugyanis a felcsernek be kellett mutatni a véres papírt, de ez csak azt jelentette, hogy akinek nem volt valóban baja, egy-két nap után kirakták a kórházsátorból. Egy alkalommal én is próbálkoztam, de rögtön elkergettek.

Néhány szót a latrinákról. Mindenütt azok az árkok szolgáltak erre a célra, amit még az amerikaiak ástak ki gépeikkel. Amint az egyik betelt, tőle pár méterre újat ástak. A franciák, gépük nem lévén, az árokásást a foglyokkal végeztették. Kezdetekkor még nem volt gond terpeszben leguggolni, és elvégezni a dolgunkat, de amint egyre jobban legyengültünk, ez a mutatvány életveszélyessé vált. Itt láttuk aztán a legborzalmasabb jeleneteket.

Ugyanis az elgyengült emberek közül akadt, aki beleesett az ürülékkel tele árokba. Eleinte még akadtak, akik kihúzták az ott vergődő foglyot, később azonban már annyira közömbössé váltunk, hogy senki nem sietett a segítségükre, ott fulladtak bele az ürülékkel telt árokba. Mikor aztán egy ilyen latrinaárok megtelt, jöttek a dózerek és betemették az árkot. Sok német, magyar és más nemzet fiai is ott pihennek egy-egy ilyen latrina mélyén, senki nem tudta el-tűnésük okát. A német paraszt ma nem is sejt, miért termékeny ott olyan gazdagon a földje.

Tibivel mindig ketten mentünk oda, egymást segítettük, nehogy velünk is megtörténhessen egy ilyen tragédia.

Dolgunkat végezve, probléma volt, hogy töröljük meg magunkat. Papír csak addig volt, míg a RATIONS PACKET-ekben lévőket tudtuk használni. Mikor ez megszűnt, gond volt a tisztálkodás. A nálunk lévő Márka bankjegyekről úgy tudtuk, azok a háború végeztével elértéktele-nedtek, nem érnek semmit. Valóban, az amik hozzá sem nyúltak. Így hát aztán azt használtuk WC papírként.

Csak már kiszabadulásunk után tudtam meg, hogy azok a bankjegyek érvényben maradtak, rendes fizetőeszközök voltak. Túl sokba került nekem a fenekem kitörlése.

Már említettem a francia őrség kegyetlen viselkedését. Előfordult, hogy a táborkapu közelében álldogáló szerencsétlen hadifoglyot ketten, hárman kirántották, agyba-főbe verték, meg-rugdosták, aztán visszadobták a szektor területére. Néhány ilyen eset után a német táborvezető panaszt tett a francia parancsnoknál, a francia táborparancsnok közölte, ismeri az eseteket, szökni akaró foglyokról van szó, ne panaszkodjék.

Nem sokkal a panasz után jött a bosszú. Nyári meleg lévén, éjszaka gödreink mellett a szabad földön aludtunk, köpenyünk volt a derékaljunk. Egyik éjjel arra ébredtünk, hogy géppuskák ropognak, sikolyok hallatszanak, hirtelen azt sem tudtuk, mi történt, ismét háború van?

Az egész tábor sötétbe borult, a kerítések és őrtornyok világítását kikapcsolták, csak az őrtornyokban lévő géppuskák lövéseinek villogása látszott. Nem akartam hinni a szememnek, a géppuska sorozatok minden célzás nélkül, keresztbe-kasba pásztázták végig a tábor. Egy szempillantás alatt bent kuksoltunk gödrünkben.

Reggel aztán tömegével vitték ki a halottakat, sebesülteket a szektorok kapuiba, irtózatos volt a felháborodás.

A francia parancsnok megint csak a tömeges szökési kísérlet megakadályozását hozta fel tettük okaként. Azonban úgy látszik, túllöttek a célon, mert néhány nap múltán leváltották az egész tábor őrségét, helyettük arab katonák jöttek a gyarmatokról. Ez annyiban jelentett változást, hogy nem kellett az életünkért, inkább a fenekünkért aggódni. Az arabok éjszakánként, aki a közelükbe került, lefogták és megerőszakolták. Este senki nem merte a gödrét elhagyni, mert féltette segge szüzességét.

Úgynevezett „édesszájú” ember vagyok. Mindig is imádtam az édességet, már gyerekkorom óta. Ez meglátszott a fogaim állapotán. Félttem a fogorvostól, ezért több lukas fogam is volt. Egyik nap aztán iszonyatos fogfájásra ébredtem, az egész állkapcsom fájt, bedagadt az arcom

is. A táborkapunál álló német felvigyázóhoz mentem, aki megmutatta, hol van a fogorvos sátra, majd intett, mehetek kíséret nélkül.

A sátorban egy nagydarab ember fogadott, beültetett a fogorvosi székbe, majd megállapította, melyik fogam okozza a fájdalmat. Aztán munkához látott.

Először is fájdalomcsillapítója nem volt, így mikor szerszámaival elkezdte a fogam vésését, üvöltöttem a fájdalomtól. Egy ideig hallgatta a jajgatásom, majd alaposan lehordott - miféle katona maga, hogy egy kis fájdalmat nem képes elviselni, próbáljon magán uralkodni - szólt. Már csak nyöszörögtem, mire ezt a sintérmunkát befejezte. Betömte a fogam, valóban elmúlt a fájdalom, néhány nap múlva rendbejöttem.

Már néhány éve itthon voltam, mikor ez a fogam ismét fájni kezdett. A fogorvos megnézte, megkérdezte, ki végezte el ezt a „sintérmunkát”. Mikor elmondtam neki, adott egy injekciót, és három darabban tudta csak kiszedni az elbarmolt fogat. Bele is izzadt a munkába.

A tábor lakossága lassan fogyott. Egyre vitték el a különböző nemzetiségű foglyokat.

Nem sikerült kifigyelni, milyen rendszer alapján, hiszen már az amerikaiak is bocsátottak el különféle nemzetiségű fogolycsoportokat, de még mindig maradtak közülük. Végül már csak a magyarok - köztük az Erdélyből származók -, lettek, litvánok, észtek és más, a Szovjetunió területéről származó hadifoglyok maradtak.

Minden sorakozó alkalmával egyre reménytelenebbek lettünk, azt vártuk, mikor kerül ránk sor, hogy szabadon engedjenek.

Augusztus végén aztán egy sorakozónál jelezték, hogy mindent vigyünk magunkkal. Olyan hírek terjedtek el, hogy egy hazaszállító táborba visznek át minket.

A több nemzetiségből álló menetoszlop tántorgása, mert ez már nem volt menetnek nevezhető, ugyanolyan volt, mint az előző.

Azt hittük, soha nem lesz vége. Az emberek, mint a legyek hullottak, zuhantak az útmenti árkokba. Ezeket aztán puskatussal, rúgásokkal igyekeztek felállásra és továbbhaladásra kényszeríteni, de aki meghalt, azt végül otthagyták az árokban feküdni.

Útcélunk Koblenz volt, 15 kilométeres utat vánszorogtunk végig. Ott egy, az előzőhöz hasonló táborba terelték be a megmaradt embereket, alig tudtunk egy gödörbe bemászni. A napi-rend ugyanaz volt, azzal a különbséggel, hogy ellátásunk még rosszabb lett. Kétségbeesésünk egyre fokozódott, már törzsőrmesterünk optimizmusa is elmúlt.

1945. augusztus 29.

Olyan kilátástalan volt minden, annyira elment az életkedvem, hogy mély letargiába süllyedtem, és mikor újabb sorakozót rendeltek el, nem voltam hajlandó kimászni a gödörből.

- *Lesz, ami lesz, hagyjanak megdöglöni* - gondoltam sírva, mert úgy éreztem, most már jobb, ha megdöglök, mint tovább szenvedni, és ezt a kilátástalan szörnyűséget elviselni.

Tibinek, és a barátaimnak köszönhetem, hogy nem törődve ellenkezésemmel, kirángattak a gödörből és egész úton próbáltak belém lelket önteni, de ez alig sikerült.

A felsorakozott embereket ismét útnak indították, de most alig egy kilométert kellett mennünk, Koblenz vasútállomásának rendező pályaudvarára, ahol egy marha-vagonokból álló szerelvény várt ránk.

Egy francia tiszt tolmács útján közölte, bevagonírozás után hazavisznek bennünket. Közel ötven személyt tuszkoltak fel egy vagonba, majd ránk zárták annak ajtaját. Rövidesen a szerelvény elindult. Az ablakokból kilesve láttuk az elsuhanó német állomásneveket, megnyugodva lefeküdtünk aludni, ki, hogy tudott.

Reggel azzal ébresztett egy gyerek, hogy francia állomásneveket lát a sínek melletti megállóban. Kitört a kétségbeesés, sírás, ismét becsaptak minket, a vonat nem haza, hanem Franciaország belseje felé halad.

A franciák is érezhették, hogy ha megmondják az igazat, annyira felháboríthatja a közel ezer főből álló hadifoglyokat, hogy zendülés törhet ki, ezért aljas hazugságukkal igyekeztek ezt megakadályozni, hiszen az őrszemélyzet annyira csekély volt, hogy elsöpörhették volna őket. Pont ez lehetett az oka, hogy az őrszemélyzet kíméletlenül goromba magatartást tanúsított, ezzel akarták pótolni a létszámukból adódó erőtlenségüket, fitogtatni akarták erejüket.

Kora délután megálltunk, kinyitották egyenként a vagonok ajtaját és a közelben lévő kútnál megittatták a csoportokat. Közben állandóan feltűzött szuronyú fegyvereikkel körülöttünk járkáltak. Miután vizet ittunk, visszatereltek a vagonba, ismét ránk zárták az ajtókat.

Ez a művelet sem volt zavartalan, ha valamelyik fogoly nem elég gyorsan töltötte meg kulacsát, azonnal verni kezdték, az egyiknek pedig valamelyik marha a lába elé lőtt.

Ezt követően három napig döcögött velünk a szerelvény, ez alatt nem kaptunk sem enni, sem inni. Ürülékünket egy, a padlózat aljába vésett lukon keresztül távolítottuk el.

A harmadik napon egy kis állomáson megálltunk, és feladtak 3 fő részére egy darab 3 kilogrammos lönchússal teli konzervdobozt, kenyeret azonban nem adtak hozzá. Annyira ki voltunk éhezve, hogy mint az örültek vetettük rá magunkat az adagunkra és befaltuk. Néhány perc alatt el is tüntettük az egészet.

Azt már leírni is nehéz, mi következett utána. Az üres gyomrokban a zsíros lönchús olyan hasmenést okozott, hogy a padlón lévő luktól egymást lökdöstük el, hogy könnyíthessünk magunkon.

Közben lassan elindult a szerelvényünk, de ekkor már nem zárták ránk az ajtókat, úgyhogy akinek kellett, a fenekét az ajtónyíláson kidugva könnyítette magán. Rövidesen a vagonok oldala fénylett a híg ürüléktől, olyan büzt húztunk magunk után, mintha egy trágyaszállítmány ment volna.

Ahogy haladt szerelvényünk egyre beljebb Franciaországban, a vasutat keresztező utaknál, a sínek mellett álló francia civilek ordítottak felénk, gyaláztak, nemzetközi karjelzést lengetve adták tudomásul, mit kívánnak nekünk. Nem ritkán kövekkel, vasdarabokkal dobálták meg a vagonajtóban álló foglyokat. Volt, akit eltaláltak, nem egyet véres fejjel kellett ápolnunk. A tragikusságában is komikus jelenetnek volt azonban némi haszna is. Némelyek paradicsomot, rothadt zöldséget, krumplit dobáltak hozzánk. Megegyeztünk, akit eltalál egy ilyen zöldség, azt az illető eheti meg.

1945. szeptember 2.

Késő délután vonatunk egy nagyváros közelébe ért, mert hosszú időn keresztül haladtunk rendező-pályaudvarok, épületek rengetege mellett. Egyszer csak a távolban ismerős sziluett tűnt fel.

Megismertem, az Eiffel-torony volt az, innen tudtam meg, hogy Párizs mellett haladunk el. Nagy találgatás kezdődött, hová is kerülhetünk Franciaországban.

1945. szeptember 3.

Ez is egy olyan nap, mely felejthetetlenül beleég tudatomba. Kora délelőtt értünk be Le Havre kikötőváros pályaudvarára.

Egész úton egyszer kaptuk a löncshúst, és két alkalommal mehettünk vizet inni, a már ismeretett körülmények között. Annyira éhezünk - nem éhesek voltunk, mert a két érzés között iszonyatos a különbség -, hogy szinte eszünket veszítettük, bármit tehettek volna velünk.

A szerelvény egy mellékvágányon megállt, a francia őrség szó nélkül elvonult, otthagytak minket őrizetlenül. Nem kijöttünk, hanem kimásztunk a vagonokból, ott ácsorogtunk a vágányok mellett. Mindegyikünk valami ehető után kutakodott. Még most is beleborzongok, ha arra gondolok, hogy az egyik sín közelében volt egy ürülékkupac, melybe majdnem belefűrödve egy fél keksz hevert, én pedig semmivel nem törődve felkaptam, és máris a számban volt.

Nem messze civilek mentek el induló vonatjaikhoz, arcukon látszott a szánakozás, a borzalom érzése, amint végignézték rajtunk. Szörnyű látványt nyújthatott az a gyereksereg, aki a vágányok közt botladozott.

Nem messze tőlünk volt egy vasúti felüljáró, melyen jöttek-mentek az emberek. Néhány amerikai katona, francia lányok társaságában haladt át, mikor megláttak minket, odakönyököltek a korlátra, és csodálkozva néztek minket. Egy ideig ránk mutogatva, izgatott beszélgetésbe kezdtek, majd sietve eltávoztak.

Nem telt el sok idő, mikor nagy szirénaszóval, egymás után futottak be a vágányunk melletti peronra amerikai mentőautók, hatalmas vöröskereszttel oldalukon. Voltak vagy húszan, egészségügyi katonák ugráltak le róluk és szaladtak hozzánk. Egy őrnagy jött velük, aki utasításokat adott, hordágyak kerültek elő és megkezdtek a foglyok vizsgálatát. Elsőnek minket, leventéket vittek magukhoz, hiszen még gyerekek voltunk.

Az egyik vagon ajtaja zárva volt, azt kinyitották, és megdöbbenve hívták oda az őrnagyot. A vagonban mindenki halott volt. Idős, Erdélyből származó hadifoglyok voltak, akik nem éltek túl ezt a szállítást. Óriási volt a felháborodás az amerikaiak körében, izgatottan tárgyaltak egymás közt.

Ekkor rohanva közeledett a francia őrnagy, aki a szerelvény parancsnoka volt. Vörös arccal, hadonászva, nagy hangon követelte, az amerikaiak hagyják el az állomás területét, a hadifoglyok az ő fennhatósága alá tartoznak, semmi keresnivalójuk itt - kiabálta dühösen.

Rohantak utána néhányan az őrségtől is, és ekkor az amerikai őrnagy kirántotta a pisztolyát, a francia szerelvényparancsnok orra alá nyomta és elkergette az embereivel együtt.

Egész nap tartott a vizsgálat, közben ételmet hoztak, tejes kását, tejet, fehérkenyeret, amit mohón fogyasztott az addig éhező sok fogoly. Volt, akiket a vizsgálat után kis csoportokban visszaengedtek a vagonokba, csokoládét, gyümölcsöt adva nekik. Minket, fiatalokat külön kezeltek, és az egyik egészségügyi katona szólt nekem, kezdjek el hangosan sírni, mikor az őrnagyhoz kerülök, aki döntött, mi legyen a fiatakorúakkal. Volt még annyi időm, hogy Tibinek felszóljak, jöjjön ő is és kezdjen el bögni, de nem jött le a vagonból, ahol a csokoládéját ette.

Sírva mentem az őrnagy felé, de az csak intett, mire hordágyra fektettek, egy katona injekciót nyomott a hasamba, ami után furcsa, meleg érzés és egy megmagyarázhatatlan jókedv töltött

el, betettek egy mentőautóba és elszállítottak. Később mondták, morfium injekció volt. Ez volt az első eset, hogy elváltam Tibitől.

Rövidesen egy kórház fürdőjében találtam magam, ahol alaposan megfürdettek, egy kórházi inget adtak rám és ócska katonaruhámat elvitték.

Bevezettek egy nagy kórterembe, hófehér ágyba fektettek, ápolónők sűrögtek körülöttem és a többi levente körül. Tejjel itattak, és piskótát adtak hozzá. Mikor kértem még, közölték, nem lehet, fokozatosan kell a gyomromnak a táplálékot megszokni. Éhesen, de boldogan, hamarosan mély álomba merültem, még a sok gyerek horkolására sem ébredtem fel. Hatott az injekció, amit kaptam.

1945. szeptember 4.

Reggel, ébredés után, nem engedtek az ágyból kikelni. Odahozták a reggelinket. Tejeskávét, croissantot (finom, leveles kifliféle), lekvárt, vaját kaptam, csupa olyan finomságot, melyről hosszú ideje még álmodni sem tudtam. Reggeli után borbélyok jöttek, és valamennyiünket megnyírtak, rendbe hozták a fejünket.

Délelőtt kórházi mérleget hoztak a terembe, és valamennyiünk súlyát megmérték. Meg voltam döbbenve, mikor megtudtam, 48 kiló a súlyom. Mikor hadifogságba kerültem, 78 kiló volt a testsúlyom, ennyit adtam le néhány hónap alatt.

Szerencsémre jól meg tudtam értetni magam a nővérekkel, mert akkor már tűrhetően beszéltem németül, és nekik is volt német tudásuk a közel négy éves német megszállás után.

1945. szeptember 6.

Délelőtt levelezőlapokat osztottak szét köztünk, a Nemzetközi Vöröskereszt nyomtatványa volt, így közel egy év után módom volt értesítést küldeni haza, hogy életben vagyok, és jelenleg a Le Havre-i „Service de Santé Place du Havre” nevű kórházban fekszem. Megírtam, hogy nem vagyok beteg, jól érzem magam. A kórház ugyan a levelet, a rajta lévő postai bélyegzők tanúsága szerint, szeptember 18-án postázta, azonban szüleimhez csak 1946. február 7-én érkezett meg. Addig fogalmuk sem volt róla, hol vagyok, élek-e vagy meghaltam.

Két hétig nem engedtek felkelni az ágyból. Addig mindennel elláttak, ami szükséges volt, még az ágyban mosdattak is, szinte mozogni sem engedtek. Napról napra több és komolyabb ételeket kaptunk, nehogy túlterheljük a gyomrunkat, fokozatosan szoktattak a normális táplálkozáshoz.

Látogatókat is kaptunk. Az angol Secours Quakertől, (az angolok egyik jótékonyági egyesülete) több hölgy jött. Ajándékokat hoztak, édességet, ritka gyümölcsöket, mindent, amit a gyerekek szerethetnek.

Mikor végre megengedték, hogy felkelhetünk, a kórház főorvosa körbevezetett és bemutatta a kórházat. Levitt a röntgenhez, felvételt készítettek, majd a laboratórium következett, ahol vért vettek valamennyiunktől. Még annyira gyenge voltam, és az állandó fekvés is hozzájárulhatott, de a laborban elsötétedett körülöttem a világ és összeestem.

Az, hogy ez milyen szerencsét jelentett számomra, kiderült másnap, mikor a többi leventét a következő nap elszállították a vöröskeresztes nővérek kíséretében, engem azonban továbbra is

ott tartottak. Az ájulásom ugyanis megijesztette az orvosunkat és további megfigyelésre ott tartott. Irigykedtem is, hogy a többiek már útban vannak hazafelé, én meg még itt fekszem.

Mielőtt elmehettem a kórházból, a mérleg már 56 kilós súlyt mutatott.

1945. október 3.

Ez a nap is elérkezett. Reggel az angol Quaker hölgyek jöttek és nagy csomagokat hoztak. Mint közölték velünk, néhányunkkal, akik még ott voltunk, hogy értesítést kaptak, a Francia Vöröskereszt vállalta a hazaszállításunkat. Lehattunk vagy 7-8-an, és miután ezt megtudtuk, óriási örömrivalgásban törtünk ki.

A csomagokban ruhák voltak. Kaptam egy komplett öltönyt, olyan finom angol gyapjúszövetből, amiről nem is álmodhattam, 2 alsónadrágot és inget, 4 pár zoknit, egy szép nyakkendőt és egy pár cipőt. Mikor felöltöztünk, nem ismertünk egymásra. Izgatottan vártuk az indulást.

Röviddel 9 óra után megjelent két francia csendőr, akik közölték az angol hölgyekkel, őket bízták meg, kísérenek el minket a vonathoz, ahonnan hazaszállítanak bennünket.

Az angol hölgyek kikísértek a kórház kapujáig, ott még átadtak mindegyikünknek egy jókora csomagot, melyben csokoládé, konzervek és kétszersült volt. Nagy búcsúzkodások közepette indultunk el a két csendőrral, egy kis buszon.

A pályaudvaron szóltak, várjunk, jegyet hoznak, ahonnan a hazaszállítandók gyűjtőhelyére visznek.

Még akkor sem sejtettünk semmit, hiszen a vonaton, melyre felszálltunk, Le-Havre - Paris feliratú tábla volt kitéve.

Boldogan helyezkedtünk el egy személyvagon fülkéjében, egymást túllicitálva meséltük, mit teszünk, ha hazaérkezünk.

Szinte hinni sem akartam, hogy vége a szenvedéseknek, normális emberi életet élhetek.

Befutottunk egy állomásra, ahol kísérőink intettek, szálljunk le. Ebédelni megyünk, magyarázták és valóban az állomás éttermébe vittek be. Az épületre ki volt írva a neve: ROUAN. Miután nem ismerte egyikünk sem Franciaország földrajzát, azt sem tudtuk, mely részén vagyunk az országnak.

Az étteremben életemben először ettem francia hagymalevest, utána pedig szalonnás főtt tésztát kaptunk, jókora adagot.

Jó darabig tartózkodtunk itt, mikor az egyik csendőr jelezte, álljunk fel, megérkezett a vonatunk, mellyel továbbmegyünk.

Kérdéseinkre, még ha talán meg is értették, a két csendőr csak mosolygott ránk, kezükkel nyugalomra intettek, magyarázták, nincs ok az izgalomra, nemsokára megérkezünk. Nem lesz semmi baj - nyugtatgattak.

Október lévén már hamar besötétedett, mikor megérkeztünk az állomásra, ahol leszállítottak minket. A város neve, az állomás felirata szerint **DIEPPE** volt.

Sejtelmem sem volt, hol lehet ez a város, valami ködlött előttem, hogy ismerős a város neve, valahol már olvastam, vagy hallottam elég sokat emlegetni, de még nem tudtam beazonosítani.

Az állomásról kiérve, sötét utcákon haladtunk keresztül, egy emlékművet is láttam, volt rajta vagy 10 francia zászló, végül egy nagy vaskapu előtt megálltunk.

Magas falú, komor épület volt, a kapu előtt francia katonák álltak őrt. Beengedtek minket és az őrszobára kísérték. Az őrség tagjai végignézték minket, vidáman vigyorogni kezdtek. Az egyik csendőr elővett egy darab papírt, amit aláíratott az ott lévő tiszttel, majd anélkül, hogy ránk néztek volna, köszönés nélkül kisiettek az ajtón.

A tiszt sietve elhagyta a helyiséget, a katonák pedig átvittek egy másik helyiségbe, ahol meztelenre vetkőztettek. Az élelmet tartalmazó csomagokon kívül mindent elvettek, amit az angol hölgyektől kaptunk. Egy ideig ott álltunk dideregve, mikor egyikük behozott egy csomó, kopott, szakadt német egyenruhát, amit valószínűleg elhunytakról vehettek le, és közölték, válasszunk belőle magunknak, ami megfelelő méretű. Felöltöztünk, vártuk mi lesz, de kizavartak a sötét udvarra.

Döbbenten meredtünk egymásra, nem akartuk elhinni, hogy ez megtörténhetett velünk. Ez aztán egy „kulturált” rablás volt.

A sötétben néhány épületet láttunk, legközelebb egy fészker volt, ahova bementünk és a földre heverve vártuk a reggelt.

VIII. Fejezet. Dieppe.

1945. október 4.

Vacogva ébredtünk. Kimenve a fészerből, láttuk, egy hatalmas, fallal körülvett épület-együttesben vagyunk, a magas falakon szögesdrót, a kerítések sarkán őrtornyok, melyekből arab katonák kíváncsian néztek minket. Több sorban jókora, fából készült barakkok álltak az udvarban, ahonnan akkor kezdtek kijönni a hadifoglyok. Ugyanolyan rongyosak, szakadtak voltak, mint most már mi is.

Egyszer csak megláttam, hogy Tibi jön ki az egyikből. Odaszaladtam és kérdeztem, hol vagyunk, mi ez az egész, mi történt velük?

Tibi ugyanolyan sovány volt, mint mikor elváltunk. Elmondta, Dieppében vagyunk, a „Seine Depot 33” számú francia hadifogolytáborban. Utána az első kérdése az volt, van-e valami kajám, amiből adni tudnék neki.

Miután szerencsére az élelmiszersomagot nem vette el a francia őrség, elővettem egy konzervet és egy kétszersült csomagot, amit egy pillanat alatt elfogyasztott.

A franciáknak, úgy látszik, csak a kiváló ruházatunk kellett, valószínűleg életükben nem volt ilyen minőségű ruhájuk. Tibinek fel sem tűnt a ruházatom, valamennyien ilyenben voltunk.

Miközben Tibi evett, elmeséltem neki, mi történt velem, az elválásunk óta. Irigykedve hallgatta, most sajnálta csak igazán, hogy nem hallgatott rám. Valójában nálam sokkal belevalóbb, elszántabb természetű volt, de néha egyszerűen leblokkolt, nem tudott helyesen dönteni. Jól kiegészítettük egymást, nekem voltak az ötleteim, ő volt a kivitelező.

Aztán ő mesélte el, mi történt velük, miután minket elvitt a mentőautó. Az amerikaiak minden vagonba beadtak egy csomó élelmiszert, majd miután mindenkit elláttak, intézkedtek a holttestek elszállításáról, eltávoztak. A franciák csak ekkor mertek előbújni. Durván ordítózva felkergették a vagonokba, akik még lenn álldogáltak, majd az ajtókat rájuk zárva elindultak. Reggel érkeztek Dieppébe, ahol azóta is vannak. Szerencsére együtt maradtak Jaszterrel, Palágyival és Szűcs Barnával, és most ajánlotta, hogy miután van hely náluk, én is oda költözzek be.

Bementünk, ahol együtt találtam a kompániát, nagy volt az örömük, mindjárt készítettek nekem is helyet maguk mellett. Nem volt nehéz, mert a barakkban két oldalt priccsek húzódtak, szalmával, melyekre pokrócok voltak terítve.

Tibi gondoskodott a barakk parancsnokánál, egy magyar alhadnagynál, hogy adjon nekem két pokrócot, így nekem is meglett a fekvőhelyem.

Órákon keresztül kellett mesélnem a fiúknak, mi történt velem, milyen ételeket kaptam, valamennyien soványak, kiéhezettek voltak. Amint néztem őket, nem jó jövőt jósoltam magamnak.

Aztán ők mondták el, hogy a láger parancsnoka egy francia százados, akit alig látni, de a reggeli sorakozókon mindig jelen van. Akit kipécéz magának, azt „gödörrel” bünteti. Ez nem más, mint az, hogy a fogolynak egy lövésztechnőt kell ásnia, abba belefeküdnie és úgy maradni, a büntetés szerint, néha 3 napig. Ezt akkor is megteszi, ha a hideg mellett még eső is esik. Embertelen vadbarom, aki gyűlöli a gondjaira bízott foglyokat.

Nagyon megörültem, hogy a régi bajtársak közé kerültem, tudtam, nehézség vagy baj esetén csak barátaimra számíthatok.

Jókat dumáltunk, ezek az órák hosszát tartó beszélgetések a velünk történekről, az otthonról, kajáról, néha lányokról szóltak. Pedig azt hiszem, közülünk talán senkinek nem volt dolga még nővel, de ábrándjainkban sok minden előfordulhatott.

Arra felhívták a figyelmem, hogy az arab örökkel vigyázni kell - mondták -, mert nagyrésztük homokos (homoszexuális) és mikor még eleinte valaki éjszaka kiment, hogy dolgozt végezze, azonnal ajánlatot tettek neki. Szállóigévé vált a szövegük: „Du pain, trois packet cigarette, ku fik-fik”. (Egy fenékbe dugásért ad két kenyeret, három csomag cigarettát.) Miután nem akadt önként jelentkező, aki elfogadta volna az ajánlatot, eleinte megtörtént, hogy az illetőt ketten lefoglák, míg a harmadik megerőszakolta szerencsétlent.

Nem kellett több mint néhány nap, hogy rájöjje, milyen helyre kerültem. Reggelire kávénak nevezett folyadékot adtak egy szelet kenyérrel, ebédre egy csajka főzelékszerű híg lötyty, amit német konyhaszemélyzet osztott ki, ismét csak a magyarokat hagyva utolsónak.

A reggeli sorakozók alkalmával kis csoportokat jelöltek ki, akiket kivettek munkára, ezek rendszerint németek voltak. Utána mi csak ténferegünk az udvaron, de azt sem lehetett sokáig, mert annak ellenére, hogy tél lévén, +10 °C-nál nem ment lejjebb a hőmérséklet, folyton fáztunk ócska gönceinkben. Legtöbbször a barakkban üldögéltünk, kártyázással töltve el időnket.

Néhány nap után kiszúrtam, néhány magyar fogoly is bekerül egy-egy munkabrigádba.

Egyik nap aztán csak magyarokat szedtek össze egy brigádba, és nekem is sikerült közéjük kerülni. Teherautóra szállítottak és elvittek egy pékséghez. Leszállva láttuk, hogy a pékség oldalbejáratánál áll egy liszteszsákokkal tele teherkocsi. A zsákokat kellett bevinni a pékség raktárába. Megmutatták, hogy egy szűk csigalépcső vezet fel a padlásra, mely a tetőtérben volt.

Életemben nem szoktam ilyen munkához, nem úgy, mint a parasztyerekek, akik nyögve ugyan, de a zsákkal a vállukon elindultak sorban. Még nem értem a zsákokhoz, mikor az első visszajött, és mondta, hogy az első emeleten van egy ajtó, ott van a malom garata, ő ott dobta be a zsákot. Az utána jövők is ezt tették, egyszer csak a pék dühösen kijött és ordította, hogy a padlásra kell vinni a zsákokat.

Én kerültem sorra, és vagy két zsákkal én is felmentem, szintén az emeleten raktam le. Mikor harmadszor fordultam, ahogy a közel 85 kilós zsákot a vállamra eresztették, úgy mentem össze. Végül a földön feküdtem, hátamon a zsákkal, majd megfulladtam. A kísérő őr odajött, ugatott, hogy keljek fel, még oldalba is rúgott, végül belátta, hogy képtelen vagyok a zsákot felemelni, leszedette rólam, utána békén hagyott. Megértettem, hogy a szemét németek miatt hagyták a magyarokat erre a munkára.

A munka végeztével mindenki kapott egy másfél kilós kenyér darabot, amit, mire visszaértünk a táborba, meg is ettünk. Ez, mint kiderült, nem is volt baj, mert az őrség mindenkit megmotozott, és amit talált, elvette.

Nem tudom miért, de a munkálatokat elosztó francia valamiért pikkelhetett ránk fiatalokra, mert nem egy alkalommal sorakozó során minket mindig beosztott abba a brigádba, mely a város tengerparti részén lévő aknamezők mentesítését végezte az ott maradt aknáktól.

Maga Dieppe, egy kis folyó tölcser alakú torkolatában feküdt, ettől jobbra, balra ugyanolyan sziklás partfal volt, mint a híres doveri fehér sziklák. A német megszállás idején itt építették ki többek között az Atlanti-fal egy szakaszát. A magas partfal tetején hatalmas betonbunkerek, ágyúállások voltak, előttük a meredek falig tartó laposabb rész el volt aknásítva.

Kivitték a tengerpartra, kezünkbe adtak egy hosszú botot, melynek végére egy vékony, hegyes szurony volt erősítve. Elmagyarázták, lassan menjünk előre, lépésenként szúrjuk a botot a földbe, ahol valamiben megakad, ott óvatosan ássuk körbe a földet és emeljük ki az aknát. Nem sokat kellett magyarázniuk, hiszen erre még Berlin-Kladowban kiképeztek. Mikor kiemeltém egy aknát, szóltam, adjanak egy kulcsot, amivel a detonátort kiszerezhetem. Szörnyülködtek, hogy ne nyúljunk hozzá, de mikor erősködtem, kaptam egy csillagkulcsot és utána jó messzire elmentek.

Miután a sziklafal cikkcakkos volt, rövidesen eltűntünk az örök szeme elől, így aztán Tibivel néhány aknát kiemeltünk és odavittük az öröknek, akiknek nem nagyon akaródzott azokat átvenni. Visszamentünk, majd lefeküdtünk és napoztunk. Egyikünk sem volt olyan ostoba, hogy életét kockáztassa.

Miután csoportunk tíz-egynéhány aknát felszedett, kértem az öröktől gyújtózsínórt, hogy az aknákat felrobbantsuk. Először magyarázták, majd jönnek katonák, akik elvégzik, de végül egyikük elment és hozott gyújtózsínórt és egy robbanógyutacsot. Amíg mi a robbantás előkészítésével foglalkoztunk, úgy eltűntek, mintha ott sem lettek volna. Miután hatalmas dörrenéssel felrobbantak a kiszedett aknák, előkerültek, veregették a vállunkat, de ezen kívül semmit nem adtak, még egy darab kenyert sem.

1945. november 15.

Emlékezetes volt ez a nap. Reggeli sorakozó után ki kellett az udvart takarítani, latrinákat kipucolni, friss szalmát hoztak, majd pihenőt rendeltek el. Arra figyeltem fel, hogy az udvaron nagy a sürgés-forgás. Kérdésekre azt válaszolták, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt küldöttsége látogatja meg táborunkat. Most már értettem, mi volt ez a nagy tisztaság-mánia.

Az udvaron egy kis csoport civil álldogált, akiket több száz hadifogoly vett körül, mindenki izgatottan magyarázott, kérdezősködött.

A közelükbe furakodva láttam, hogy egy alacsony, zömök, feketehajú, és egy kihízott, természetes férfi állja a foglyok kérdéseit. Mellettük megismertem azokat a Quaker hölgyeket, akik Le Havre kórházában látogattak.

A feketehajú férfi Kulifay Imre tiszteletes, a franciaországi protestáns misszió lelkésze, a másik Szalay Jeromos páter, a párizsi katolikus misszió igazgatója volt.

Mikor közelükbe értem, egyszer csak az egyik Quaker hölgy felismert, és magukhoz hívott.

Kulifay tiszteletes tolmácsolt, így kérdésekre elmondtam neki, mi történt velünk, a francia hatóságok miként csaptak be minket, de őket is. Nagy volt a felháborodás körükben, megígérték, utánajárnak az esetnek, mert nekik azt jelentették, hogy útnak indítottak haza. Meg voltak győződve, mi már otthon vagyunk, eszükbe sem jutott kételkedni a franciák becsületességében.

Szegény, ártatlan lelkek! Nem ismerték e kultúrnép „becsületességről” alkotott fogalmát.

Szétosztogatták a magukkal hozott ajándékokat, labdákat, pingpong felszerelést, sporteszközöket, ami figyelemmel a leromlott állapotunkra, nem sok hasznára volt a társaságnak. A küldöttek maguk is látták ajándékaik haszontalan voltát, részletes tájékoztatást kértek a tábori

élet körülményeiről, és megígérték, következő látogatásuk alkalmával élelmiszert fognak hozni.

Ezt követően bementek a táborparancsnokhoz, addig ugyanis - kérésükre - a táborőrségtől senki nem lehetett jelen a beszélgetésüknél.

Miután elmentek, azonnal sorakozót rendeltek el. A parancsnok vérvörös arccal kérdőre vonta a foglyokat és követelte, jelentkezzenek azok, akik panaszkodni mertek az ellátás minősége miatt, majd felszólította azt, lépjen ki az a fogoly, aki a kórházból érkezett és azt állította, hogy kifosztották a katonái. Majd hülye lettem volna jelentkezni.

Miután senki nem jelentkezett, vagy két óra hosszat álldogáltunk, majd visszamehettünk barakkjainkba.

Egy hét telhetett el, mikor megjelentek az angol katonák. Mint kiderült, szakmunkásokat kerestek, akik után fizettek a franciáknak, kikötötték azt is, hogy magyarok is legyenek a jelentkezettek között, ne csak a németek.

Miután a barakkparancsnokok jelölték ki, ki mehet el munkára, a vastartalékból adtam egy kilós húskonzervet Tibinek, intézze el az alhadnagynál, akivel jóban volt, hogy mi is bekerülhessünk egy, az angoloknak dolgozó kommandóba.

Így is történt, néhány nap múltán a reggeli sorakozónál mind az ötünk nevét felolvasták, mint akik kimennek munkára.

Kiléptettek a sorból és egy angol tiszthelyettes megkérdezte, mi a szakmám, mert csak szakmunkásokat vittek magukkal.

A gimnáziumban tanult fizikai ismereteim alapján, nagymerészen rávágtam: villanyszerelő - elektricer. Utánam mind a négyen ugyanennek vallották magukat, így ötödmagammal felkerültem a teherautójukra. A furcsa, tompaorrú kis teherautó levitt minket a tengerparton lévő angol katonai táborba. Útközben érdekes érzécsalódásom volt. Azt hittem, egy dombbal szemben haladunk lefelé, s meglepve láttam, hogy az általam dombnak hitt részen egy fehér vitorlás hajó halad. Akkor jöttem rá, a tengert látom.

Ezen a napon megváltoztak körülményeim a hadifogságban, más világba kerültem.

IX. Fejezet.

Az angol kommandóban.

Ennek megértéséhez a következőket kell tudni:

A II. Világháború befejeződött, a szövetséges hatalmak győztek. A kötelékükbe tartozó angol hadsereget leszerelték, és ebben az időben az Európában harcolt angol csapatok katonái tértek vissza Angliába.

Németország összeomlása azonban olyan káoszt okozott, hogy az angol kormány rendelete értelmében az elhárításuk, az MI5 felülvizsgált minden egyes hazatérőt, nehogy illetéktelen, gyanús elemek, bujkáló nácik kerülhessenek be az országba. A keletkezett káoszban az emberek azonosítása kemény feladatnak ígérkezett, mert a menekülő náci vezetők és bűntársaik hamis igazolványokkal kísérelték meg elhagyni hazájukat a felelősségrevonás elől.

Az angol hadsereg egyik szűrőtáborra Dieppe volt, ahonnan az angolok igazolt embereiket, a túlparti Brightonba átszállítva, otthonaikba tudták engedni.

Dieppében három tábort létesítettek, ahol az angol kémelhárítás emberei a szűrést elvégezhették. A három tábor három színnel jelölték meg, ezek voltak a BLUE, GREEN és a RED Camp.

Ezek a Campok hatalmas, félbehasított konzervdoboz alakú barakkokból álltak, melyeket előregyártott szerkezeti anyagokból, előbb saját maguk, majd német hadifoglyokkal építettek fel. Nagy ablakaik voltak, kényelmes fekhelyekkel, fűtéssel, ahol az angol NAAFI (női segédszolgálat) tagjai minden szükségessel ellátták a hazatérésre váró katonákat.

A RED Camp közepén szállítottak minket le a kocsiról, majd bevezettek a műhelybarakkokhoz. Villanszerelők csak mi öten voltunk. Tanakodtunk, miként fogunk eleget tenni a kíváncsagnak, végül az lett az álláspontunk, hogy megpróbáljuk, legfeljebb visszaküldenek a táborba.

Még nem tudtuk, hogy a mi munkánk azoknak a barakkoknak az elektromos hálózatának felszerelése lesz, melyek még nem készültek el teljesen. Ez részünkre nem volt nehéz, tudásunk elég volt ennek a munkának az elvégzéséhez, ami az angol vezetés meglegedését vonta később maga után.

Addig azonban sok minden történt.

Amint ott tanakodtunk, megjelent a műhelyek parancsnoka, egy staffsergeant (törzsőrmester). Végignézett a szedett-vedett ruhába öltözött társaságon, majd nagyot sóhajtva intett nekünk, hogy kövessük, azzal bevitt minket a ruharaktárba.

Az elbocsátott, hazatérő katonákat a felülvizsgálat után nemcsak úti okmányokkal, hanem vadonatúj egyenruházattal is ellátták, nem akarták, hogy a visszatérő győztes hadfiakat a harc-téren lerongyolódott, elhasznált ruhákban lássák. A barakk, melybe bevezetett, tele volt a leadott egyenruházati cikkekkel. Nagyrészüket még igen jó állapotban volt.

Elmagyarázta, nem járhatunk köztük ezekben a rongyos német göncökben, keressünk magunknak megfelelő méretű dzsekit, nadrágot, inget és bakancsot. Miután átöltöztünk, alig ismertünk egymásra, az angol egyenruha rendkívül praktikus és mutatós volt.

A staffsergeant átvezetett minket a konyharészlegbe és szólt a szakácsoknak, hogy adjanak nekünk reggelit. A konyhában nagy tűzhelyen lábosokban tea főtt és tepsikben apró kolbászkák (sousagek) sülték.

A konyhaszemélyzet nagyon barátságos volt, leültettek, hófehér négyszögletű kenyeret adtak, és annyi kolbászkát, amennyit kértünk. Jót mulattak azon, amint mindent befaltunk.

Furcsa volt a sok, kávénak nevezett, pótlékokból készült híg lé után ez az erős, fekete tea. Az egyik szakács odahozott egy konzervdobozt, két lukat ütött rajta, és mutatta, abból kell a teába önteni. Kondenzált tej volt, ami a teának nagyon finom ízt adott. Miután jóllaktunk, tudomásunkra hozták, hogy ha éhesek vagy szomjasak vagyunk, bármikor bejöhethünk a konyhába, a tea éjjel-nappal rendelkezésre áll.

A reggelizés időközben szertartásossá vált. Alig értünk be a Campba, már mehettünk a konyhába, ahol tejes-tea, háromszögletűre vágott, hófehér kenyér, vaj, narancslekvár volt a bevezető, utána váltakozva sültsonkás vagy szalonnás tojásrántotta, és az elmaradhatatlan apró kolbászkák. Rövidesen elértem az eredeti 78 kilós testsúlyomat.

Reggeli után visszamentünk a műhelybe, ahol eleinte gyakorlatilag semmi munkánk nem akadt. Ismerkedtünk a környezetünkkel.

Délben szóltak, mehethünk ebédelni. Ugyanazt az ötfogásos ebédet kaptuk, mint az angol katonák, új ruhánkban nem is tűntünk ki közülük.

Végre délután jött valaki, aki az egyik barakkban a kiégett villanykörtéket cseréltette ki.

18 órakor felraktak a már ismert kis teherautójukra és visszavittek a táborba.

Amint kis csapatunk visszaérkezett a táborba, az őrszobánál tovább sem jutottunk. A francia őrség az angol egyenruhás leventéket bevezette a már ismert helyiségbe, és ismét levetkőztettek. Elvették az imént kapott egyenruháinkat, megrugdostak, majd ismét német göncöket kaptunk, azzal mehettünk tovább.

El voltunk keseredve, bár a franciáktól mást nem is várhattunk, megismételték a már egyszer elkövetett rablást. Egyetlen vigaszom az volt, hogy nem kellett korgó gyomorral lefeküdni, teli hassal első esetben aludtam el ebben a táborban.

A reggeli sorakozónál aztán láttuk, hogy az őrség tagjai a tőlünk elvett egyenruhákban járkálnak. Mint később megtudtam, a franciákat a háború alatt az angolok látták el felszereléssel, többek közt egyenruhával. Az különböztette meg tőlük, hogy a dzseki karján, a válluk alatt „France” felirat volt. A háború befejeztével ez az adakozás megszűnt, egyre jobban lerongyolódtak, most örültek, hogy szinte új darabokhoz jutottak.

Másnap reggeli sorakozónknál a kísérő angol már nevünk szerint szólított minket és küldött fel a kocsira. A német parancsnok tiltakozását, aki németeket akart helyettünk küldeni, elutasította és elzavarta.

Megérkezve a Campbe, a staffsergeant, mikor meglátott minket szedett-vedett rongyainkban, éktelen haragra gerjedt. Elénk állva, kivörösödött arccal ordítozott velünk, mindaddig, míg sikerült valahogy elmagyaráznunk neki, a ruháinkat a francia őrség vette el, és nem eladtuk, ahogy ő az első látásra hitte.

Még mindig dühösen, de már lehiggadva elment, majd mikor visszatért, ismét bevezetett a ruharaktárba és felöltöztetett minket. Csak ezt követően mehettünk reggelizni.

Mikor végeztünk, már várt ránk és kiosztotta a feladatokat. Végig kellett járni a táborokat, a kiégett villanykörtéket kicserélni, ahol a vezetékek nem voltak biztonságosak, újat építettünk ki. Mikor jeleztem neki, a légvezetékek lógnak, áramütést okozhatnak, megkérdezte, rendbe tudjuk-e hozni. Elmagyaráztam, ehhez mászóvasak kellenek, amit meg is értett, rövidesen

megkaptuk az öt pár mászóvasat. Most vettük csak igazán hasznát a Luftwaffe léghíradós kiképzésén tanultaknak.

Magabiztosan másztunk a póznákra, erősítettük meg a légvezetékeket, néhol új kábeleket húztunk ki egy csigasor segítségével. Valóban szakembereknek látszottunk, és ezt is hihették rólunk. Ebéd után tovább folytattuk a munkát, észre sem vettük, eljött a visszatérés ideje.

Mikor felszálltunk a kocsinkra, egy skót tiszt is jött velünk.

Beérkezve a táborba, nem engedtek minket leszállni, csak a minket kísérő százados kérette oda a francia őrnagyunkat. Hallottuk, amint az angol tiszt ordítózik a franciával, aki, mikor kinéztünk, bement az őrség épületébe, az angol pedig visszaszállt a kocsiba. Csak ekkor engedtek leszállni, nem volt motozás, visszamehettünk a barakkunkba, a francia őrség dühös pillantásai közt.

Soha többé nem vették el a rajtunk lévő egyenruhákat.

Mikor nem volt elfoglaltságunk, azt tettünk, amit akartunk. Kiszúrtuk, hogy az egyik barakkban van a NAAFI lányok fürdője. Létrát támasztottunk a barakk oldalához, felmásztunk, és a tetőablakokon kilestük a gyanútlanul fürdőző nőket. A meztelen nők látványa mindegyikünket felizgatott, és nem is volt addig baj, míg egyikünk nagy izgalomban jókora lármával lecsúszott a tetőről. Lett is belőle botrány, mert a zajra felfigyeltek és sikítozni kezdtek a lányok. Alig volt időnk eltűnni onnan.

Ekkor már január vége lehetett, és a meleg ruhánk ellenére állandóan fáztunk. Pedig, ha az otthoni időjárást veszem alapul, az itteni +10 °C nem is volt kibírhatatlan. A La Manche csatorna itt vezette át a Golf-áramlat meleg vizét, nem engedte kialakulni a fagyos teleket. Szervezetünknek még ez a párás, alacsony hőmérséklet is kedvezőtlen volt, és mikor panaszkodtunk a staffsergeantnak, az adott egy 200 literes vashordót, amiben tüzet gyújthattunk, és mellette melegedtünk.

Kaptunk benzint is, azzal locsoltuk az égő fát, hogy jobban égjen. Nagy mennyiségű benzint használtunk el, de senki nem szólt érte, volt üzemanyaguk bőven.

Munka közben mindjobban megtanultam az angol nyelvet, már tolmács nélkül meg tudtam magam értetni velük, nekem nagyon hasonlított a nyelvük a némethez, melyet akkor már jól beszéltem. Tibi egyszer azt mondta, mit nagyképűsködöm, tulajdonképpen nem is beszélek angolul, csak eltorzítom a németet.

Nem érdekelt, hiszen csak az irigység beszélt belőle, nemsokára én lettem a csoportunk hivatalos tolmácsa. Ha az angoloknak megfeleltem, mit érdekelt engem a Tibi véleménye. (Egyébként angolul leghamarabb káromkodni tanultam meg.)

Miután nem mindig volt mit tenni, kóboroltunk a barakkok közt, és egy ilyen alkalommal találtam egy nagy, piros színű, angol feliratos dobozt. A dobozban valami fehér színű por volt, amiről azt hittem először, hogy liszt.

Nagy örömmel vittem be a táborba, de mikor jobban megnéztem, gyanúsak tűnt a lisztnek vélt anyag, fura szaga volt.

Próbáltam megfejteni a doboz feliratát, melyre az volt felírva, hogy LOUSE POWDER.

A powder szó nem okozott gondot, mert valamilyen port jelenthetett, de a Louse már nehezebb volt. Végül asszociálva a német Laus (tetű) szóra, rájöttem, fertőtlenítő tetűpor. Még jó hogy nem ettünk belőle, mert mérgező DDT volt.

Alhadnagyunk, a barakkparancsnok, mikor megtudta, mit hoztam be, megkért, éjjel szórjam be a fekvő embereket, főként a szalmát, kiirtva az esetleges tetűket, amit véletlenül behozhat valaki. Nem is volt szobánkban semmilyen féreg.

Egyik nap a staffsergeant magához hívott és elmondta, a szobájába úgy akarja a világítást megoldani, hogy a lámpát az ágyában fekvé is el tudja oltani.

Most tört rám a frász igazán, fogalmam sem volt, miként lehet ez elkészíteni, de mondtam neki - oké, meglesz.

A műhelyben minden iskolai fizikai ismeretemet összeszedve elkezdtem egy papírlapon felvázolni a kapcsolások lehetséges módját. Magam is meglepődtem, hogy milyen hamar rájöttem a megoldásra, csak két hárompólusú kapcsolót kell szereznem hozzá.

Mikor elmondtam neki, mire van szükségem, bevitt a raktárba, ahol kiválasztottam a két kapcsolót, hozzávaló kábellel és egy délután alatt át is alakítottam a szoba világítását. Mikor jelentettem, hogy elkészült, bejött a szobába kipróbálni. Mint egy gyerek ugrált az egyik kapcsolótól a másikig. Rendkívül tetszett neki, annyira elégedett volt, hogy magával vitt a raktárba és egy kis, leforrasztott fémládát adott nekem, amiben 2 kiló Hersey csokoládé volt.

Ennek a kis ládikának külön története van. Tibivel megegyeztem, hogy miután elég nehéz, amennyiben költözünk vagy máshova telepítenek minket, felváltva visszük, és otthon majd elfelezzük. Végig én cipeltem, de mikor végre hazaértünk, a Déli pályaudvaron szólt, hogy adjam oda neki a ládikát, most majd ő viszi tovább. Majdnem elküldtem az anyjába, de csak intettem. Nem is kapott belőle egy falatot sem.

Ez a munkám oly sikeres volt, hogy ránk bízta az angol főhadiszállás teljes villanyhálózatának kicserélését.

Felvittek minket a Campből egy csodálatos kastélyba. Ez volt a „Chateau”, mi csak satónak mondtuk a francia hangzása miatt. Itt rendezkedett be a Transzicamp parancsnoksága.

Átadtak minket a kastély szállásmesterének, aki nem volt más, mint az a skót százados, aki egy alkalommal velünk jött és megakadályozta, hogy a francia őrség még egyszer kiraboljon.

Arról tudtuk meg, hogy skót, mert a sapkáján egy kis piros pompon volt, a karjelzésén pedig „Border” (határőrség) felirat. Eleinte komikusnak tartottuk, főként mikor egy alkalommal szoknyában láttuk, de aztán megszoktuk merev, fensőséges modorát. Egy idő után ő rendelte el, hogy dzsekink hátára fehér olajfestékekkel nagy „PW” feliratot mázoljunk. Ez az angol „Prisoner of War” (hadifogoly) szó rövidítése volt. Nem szólhattunk egy szót sem, valóban azok voltunk, de már nem lehetett minket megkülönböztetni egyenruhánk alapján az angol katonáktól. Angol katonasapkánk, kamáslink és derékvöngyünk is volt.

A sató egy régi, francia nemesi kastély lehetett, oldalszárnyakkal, tornyokkal, hatalmas termekkel. Még valamikor a XIX. században modernizálhatták és villanyt vezettek be, a kor színvonalának megfelelően. A vezetékek a falon kívül, hornyolt fasínekben kerültek elhelyezésre. Az angol vezetés oly sok gépet használt, hogy attól tartottak, a vezetékek zárlatosak lesznek és kigyulladhatnak, ami tüzet okozhat. Ennek elkerülésére építették át az egészet. Könnyű munka volt, nem cserélni, hanem új vezetékeket kellett kiépíteni.

Végül itt buktam le. Nagyrészt elkészültünk a munkával, én a pincében lévő új kapcsolótáblát készítettem. Arra jött egy angol katona, aki mikor meglátta, mit és hogyan készíték, odajött és felelősségre vont, amiért ilyen fuser munkát végzek. Dühösen kérdezte, milyen szerelő va-

gyok. Kínomban nem tudtam mást kitalálni, azt magyaráztam neki, én még csak inas voltam otthon.

Csodálkozva rám nézett, majd leült mellém és megmutatta, milyen egyszerű módon lehet a vezetékeztést, kötéseket elkészíteni, mely nem csak jó, hanem szép is lett. Elmagyarázta, a munkának nem csak működőképesnek kell lenni, hanem szépen is kell kinéznie. Azzal barátságosan hátbavágott és otthagyott.

Nagyon hálás voltam neki, mert olyan fogásokat mutatott, amikről azelőtt nem is hallottam.

Nagyon tetszett nekem az angol katonák sapkáján lévő alakulatjelvény. Kértem a litván barátomtól, aki az asztalosműhelyben dolgozott, egy vékony favésőt, és a táborunkban szolgáló alakulat jelvényét egy falapba bevéstém. Az alakulat jelvénye egy nyitott korona volt, melynek tetejéből három strucctoll hajlott ki, mögöttük két keresztbe fektetett lándzsa, rajtuk kis zászlókkal.

Magam is meglepődtem, milyen jól sikerült. Részben elűzte az unalmat, másrészt mindig szerettem szöszmötölni. Magamnak készítettem emlékül, de mikor egy alkalommal az arra járó skót százados meglátta, odajött, elkérte azzal, hogy csiszoljam át teljesen simára és polírozzam ki. Mit tehettem, elkészítettem és nekiadtam.

Ezt követően már nem dolgoztam a villanyszereléseken, mert a staffsergeant ideadta a sapka-jelvényét, és megkérte, azt faragjam ki két példányban. Elmondta, hogy könyvtámasz lesz belőle, erősítsek rájuk egy-egy háromszögű falapot, majd festéket adott és elmondta, hogy az alakulat jelvénye milyen színekkel van kifestve. Jókora munka volt, de végül teljes megelégedésre elkészítettem.

Nem is volt tevékenységünkkel semmi baj, mindaddig, míg karácsony táján bált készültek tartani. A munkánk az ünnepek előtt készült el, és a hálózatot a városi vezetékre kellett csatlakoztatni. Mintha egy bomba vágott volna be, akkorát durrant a rövidzárlat, minden elsötétedett.

Volt nagy rohangálás, a százados fenyegetett minket, hogy a parancsnokló tábornok személyesen rugdalja szét a seggünket. Közel fél órába telt, mire rájöttünk, két különálló áramkört egy kapcsolóra kötöttünk. Hála istennek, mire a vendégeknek meg kellett jönniük, fényárban úszott az egész kastély.

Munkánkkal egyébként annyira meg voltak elégedve, hogy számtalan kiváltságban részesülünk. Szabadon járhattunk, kimehettünk a városba, rengeteg élelmet vihettünk be a táborba, mert a francia őrség nem motozhatott meg minket.

Kaptam egy angol katonai bicskát, és találtam az egyik barakkban két kommandós tört, melyből az egyiket Tibinek adtam. Haza is tudtuk hozni magunkkal.

Még a karácsonyi ünnepek előtt táborunkba érkezett egy hadifogoly szállítmány Kanadából. Az egykori „Afrika Korps” tagjai voltak, a legendás 21. Páncélos hadosztály katonái, akik büszkén viselték még itt is a fekete páncélos egyenruhájukat. Ezeket a harckocsizókat még az afrikai harcok során ejtették foglyul, és már három éve a tengerentúlon tartották fogva, és dolgoztatták őket.

Boldogok voltak, hogy végre hazájuk közelébe érkezhettek. Őket is abban a tévhitben tartották behajózásukkor, hogy visszaszállításuk után azonnal szabadon engedik őket, hazamehetnek.

Egészen mások voltak, mint a táborban őrzött többi német fogoly. Közvetlenebbek, barátságosabbak, hamar összebarátkoztunk sokukkal. A régebbi németek és köztünk - talán már említettem - feszült volt a viszony, nem viseltük el pökhendiségüket, cigányozásukat.

A mi öt fős társaságunk is összebarátkozott az egyik fiatal páncélossal. Ideje nagy részét a mi barakkunkban töltötte, sokat mesélt élményeiről, megpróbáltatásairól az afrikai sivatagban, mi pedig tátott szájjal hallgattuk történeteit. Ő még Hitler elit gárdájához tartozott, akik Rommel vezetésével majdnem ki tudták söpörni az angolokat Észak-Afrikából.

Egy alkalommal arról mesélt, miként kúsztak az ellenséges vonalak mögé, hogy foglyokat ejtsenek.

- *Elég volt a nyakát elkapni valamelyik Tominak, egy szorítás és már ájultan vittük vonalaink mögé* - mesélte.

Nem akartuk elhinni, hogy egyetlen mozdulattal valakit ájulttá lehet tenni, minden nagyobb ütés nélkül.

Erre megkérdezte, ki vállalkozik egy bemutatóra? Ki lehetett volna az az ürge, aki vállalkozott rá, mint az én Tibi barátom.

Hans - ez volt a neve páncélos őrmesterünknek - maga elé állította Tibit, hátulról elkapta a nyakát, egy pillanatig szorította, majd az ájult Tibit szép lassan a földre fektette.

- *Mikor magához tér, semmire nem fog emlékezni, ami történt vele* - mondta, és úgy is volt. Mikor Tibi egy kis idő múltán magához tért, csodálkozva nézett körül, nem tudta hirtelenjében, hol van. Egy kis időnek el kellett telnie, mire mindenre visszaemlékezett. Szidott is utána minket, hogy erre a marhaságra rávettük.

Egy alkalommal a behajózásra váró angol katonáknak banánt osztottak, mely még egészen éretlen, zöld volt. Dühükben kidobálták az ablakon, s miután elvitték őket, ottmaradtak a banánok és megértek. Az illatára figyeltünk fel, összeszedtük ezeket a banánkötegeket, és bevittük a táborba. Még a francia őrségnek is adtunk belőle, annyi volt.

Más alkalommal, szintén a barakkok közt nagy halom kidobált konzervdobozt találtunk. Zárva voltak, nem volt rajtuk felirat. Az oldaluk kisé ki volt dagadva, de bevittük a táborba, hogy majd ott megnézzük, mi van bennük.

Az egyiket kinyitottuk, a sousagenak nevezett apró kolbászkák voltak benne, de már illatuk volt. Nem mertük megkóstolni, romlottak voltak, ezért ki akartuk dobni az egészet.

Ekkor jött be a páncélos barátunk, aki mikor megtudta, mit akarunk tenni, azonnal elkérte az egész szállítmányt és magával vitte.

Másnap a bajtársaival együtt jött át, megköszönték a felséges lakomát, amivel megajándékoztuk őket. Vidáman mondták, egy igazi harcos megeszik mindent, aminek élelem kinézése van. Sokszor még azt is, ami nem az - mondták.

Közvetlenül az ünnepek előtt ismét táborunkban járt a két pap, Kulifay tiszteletes maga köré gyűjtötte a leventéket, és elmondta, hogy eljárak a francia hatóságoknál, hogy legalább a gyerekkorú leventéket engedjék szabadon.

- Nem lesz egyszerű a dolog - mondta -, de végre valami megmozdult nálunk, Magyarországon is.

Elmesélte, hogy azok az egykori francia hadifoglyok, akik a háború alatt Magyarországon voltak internálva, felemelték szavukat, újságokban is írtak, összehasonlítva a magyar hatóságok velük szemben tanúsított kifogástalan magatartását, a francia hadsereg embertelen viselkedésével.

Ekkor hallottam arról először, hogy hazánk nem is volt hadiállapotban Franciaországgal, ezért fogvatartásunk törvénytelen, főként a leventéké, önkényes lépés volt a francia hadsereg részéről, melyhez sajnós a francia állami szervek is áldásukat adták.

Ez alkalommal már élelmiszer csomagokat is hoztak a leventék részére, és ott volt Kulifay tiszteletes felesége is, egy mindig mosolygó, vigasztaló kis asszonyka, aki meghatottan beszélt velünk, leventékkel. Ígéretet kaptunk, mindent megtesznek, hogy minél előbb hazatérhessünk. A papok elsősorban a fiatalokkal foglalkoztak, azok szabadon bocsátásán fáradoztak, de a katonák ügyében is megtettek mindent, szabadulásuk érdekében.

1945. december 23.

Tudtuk, hogy az ünnepek miatt ez az utolsó munkanapunk a Campben, ezért a szakácsoktól kértük, hogy adjanak minél több ételmezt, mert a táborba szeretnénk bevinni a bajtársainknak. Jóindulatúan fogadták kérésünket, és mindegyikünk jókora pakkokkal megrakodva tért vissza a táborba. Még arra is volt gondjuk, nehogy a francia őrség kísértésbe jöjjön a csomagok látán, ezért egyikük velünk jött és addig ottmaradt, míg mindent be nem vittünk a barakkunkba.

1945. december 24.

Nagyon szép karácsonyi ünnepségünk volt. Azt hiszem, a barakkunk lakóinak, távol szeretteiktől, feledhetetlen marad ez a karácsony. Fenyőfát állítottak, feldíszítették saját maguk által készített díszekkel. Karácsonyi dalokat énekeltünk, el voltunk érzékenyülve, még azok is, akik nem voltak hívők közülünk.

Az ünnepség után szétszortottuk a bevitt élelmiszereket, finomságokat bajtársaink között. Nagy volt a hálálkodás és az öröm.

A táborunkban mintegy 600 fogoly volt, közülük 160 lehetett magyar. Mi leventék harmincan voltunk, nagyrészt schkopauai társak. A karácsonyi ünnepségünkön csak a magyarok vehettek részt, mert a németek külön ünnepeltek.

Ez is mutatta, milyen feszültség volt a két nemzet között, melyből kivétel egyedül a páncélos barátunk volt, aki átjött hozzánk, velünk ünnepelt.

Nem bírtuk fensőbbes modorukat és azt a törtetést, hogy minket, magyarokat kiszorítsanak a kedvező munkalehetőségekből.

Bántotta őket az is, hogy mihozzánk már kétszer is ellátogatott a két pap, míg őket szinte elfelejtették.

Az ünnepi hangulatomat nagyon rontotta, hogy semmi hír nem jött szüleimről, de rémhír Budapestről annál több. Ezekből tudtuk, hogy a szovjet csapatok porig rombolták a várost, valamennyi hidunk a Dunában hever, kirabolták az embereket, megerőszakolták a nőket. Olyan hír is jött, hogy az új rendszerben az Andrássy út neve Akasztási út lett, mert ott akasztották fel a nekik nem tetsző embereket. Ezrével szedték össze a férfiakat, nőket, gyerekeket, akiket kivittek a Szovjetunióba.

A litván asztalossal, akivel a német nyelvet gyakoroltam, nagyon jó kapcsolatba kerültem. Elmesélte, hogy Litvániából került ide, önkéntes volt a németeknél, hihetetlen gyűlölet volt benne a szovjetek iránt. Rengeteget beszélt arról, hogy mikor Litvániából kiverték a német csapatokat, a bevonuló szovjetekkel együtt megjelent az NKVD (a szovjet állambiztonsági szolgálat) és akikről felmerült a gyanú, hogy a németekkel együttműködtek, elhurcolták, sokakat azonnal kivégeztek. Ő az utolsó pillanatokban tudott elszökni. Az ő elbeszélése alapján el is hittem mindezen híreket, melyek egy része később alaptalannak bizonyult, de sajnos a legtöbbjét elkövették a megszállók.

Remek fickó volt, nem félt az senkitől, egy alkalommal láttam csak őt halálra rémülni. Vasárnap volt és a szokástól eltérően sorakozót rendeltek el.

A felsorakozott foglyokkal szemben állt a tábor parancsnoka, mellette néhány szovjet tiszt, arany váll-lapokkal.

Az egyik szovjet tiszt előállt és oroszul felszólította a hadifoglyokat, hogy az orosz nemzeti-ségű vagy a jelenlegi Szovjetunió területéről származó foglyok lépjenek elő, és jelentkezzenek hazaszállításuk érdekében. Ezek az emberek, egyetlen szovjet állampolgár sem maradhatnak itt, azonnal felszabadítják őket és viszik haza a Szovjetunióba.

A litván hullasápadt lett, de valamennyi Baltikumból származó hadifogoly. Senki nem lépett elő, hogy jelentkezzen a hazaszállításra.

A szovjet tiszt elmondta, Sztálin elvtárs megbocsát az eltévelyedetteknek, a győzelem alkalmával kegyelmet gyakorolt. Miután erre sem jelentkezett senki, dühös lett, vége lett a kedveskedő, megértő hangnemnek, most már megparancsolta, hogy minden szovjet állampolgár lépjen elő, mert úgyis megnézik a fogolylistákat, és ezt a hazaáruló csöcseléket mindenképpen hazaszállítják.

- Sztálin elvtárs talán megbocsátja bűnötöket, munkátokkal jóvátehetitek, amit hazátok ellen elkövettetek - szónokolta.

Bármennyire utálok a franciákat, el kell ismernem, volt bennük annyi tisztesség - nem úgy, mint az angol-amerikaiakban - és nem adták át ezeket az embereket, mert ők is tudták, hogy ezeket a hazavitt embereket várja az NKVD, és egyszerűen kivégzik őket.

1946. január 2.

Szilveszter előtti napon, a kastély pincéjében dolgoztunk és megtaláltuk a parancsnokság italraktárát. Bár szokva voltunk a sörhöz, de csak a német sörnek nevezett kotyvalékhoz.

A pince lakatját leszedtük, és jó néhány üveg gint és wiszkit elloptunk. Szerencsénkre nem ott ittuk meg, hanem bevittük a táborba, ahol alaposan lerészegedtünk. Miután órákat töltöttem a litvánal beszélgetéssel, őt is meghívtam az italozásra. Remek szilveszterünk volt. A következményre akkor nem is gondoltunk.

Másnap, alighogy beértünk reggel a Campbe, máris felsorakoztatták az ott dolgozó hadifoglyokat.

A skót százados nyugodt hangon közölte, miután azt tapasztalták, hogy a náluk dolgozó hadifoglyok visszaéltek a jóindulatukkal, betörték és italt loptak, a jövőben nem tart igényt a munkájukra. Azzal elment, minket felraktak a kocsikra és visszavittek a táborba.

Nagyon elkeseredtünk, pedig végső soron mi voltunk a helyzet előidézői. A németek hörögve szidták a magyarokat, pedig közülük csak mi, leventék voltunk a bűnösök. Elkezdtek mi is a tábor rendkívül gyenge kosztját enni.

Miután több időt töltöttünk a táborban, észrevettük, nagy változás következett be a tábor életében, melyet mi, akik egész nap az angol Campben voltunk, alig észleltük. Már nem voltak motozások, megszűntek a kirablások.

A bennmaradt leventék mesélték el aztán, hogy a rossz ellátás miatt nagyon sokan haltak meg, főként a németek közül. Arra figyeltek fel, egyre több halottat visznek el, ami először nem is tűnt fel nekik. A leventék, de a magyar katonák az általunk behordott élelem következtében, már nem éheztek. Még akik a parancsnok szeszélye folytán gödörbe kerültek, miután letelt a büntetésük, a megfelelő táplálkozás következtében hamar feljavultak.

A németek azonban hullottak, mint a legyek. Azok a porosz drillnek megfelelően keményen dolgoztak a franciáknál, nem csoda, hogy hamar erejük végére jutottak az elégtelen táplálkozás következtében.

Azt pedig mi is észrevettük, hogy az úgynevezett „angol kommandóban” dolgozó németek, nem úgy, mint mi, nem osztották meg bajtársaikkal a bevitt élelmet. Az is igaz azonban, hogy közel sem volt olyan lehetőségük ezen a téren, mint nekünk, gyerekeknek, akiket a Camp angol katonái sajnáltak és elláttak mindennel.

A magas halálozás végül figyelmet kelthetett a franciáknál is, és megjelent egy magasrangú francia tiszt, aki megsejmelte a tábor. Minden körletet megvizsgált, beszélt a német táborparancsnokkal, több barakk parancsnokával, végül ellenőrizte az egészségügyi részleget. Utána jó ideig bent volt a francia századosnál, távozásakor az hullasápadtan búcsúztatta. Ezt követően nemsokára leváltották a századosunkat. Az új parancsnok aztán rendet teremtett, megszüntette a motozásokat, az őrség kilengéseit, feljavította az ételmezést. Nem engedte, hogy a fejadagok egy részét ellopják, és a feketepiacon értékesítsék a tábor őrei.

A büntetésünk néhány nap múlva letelt, ismét kimehettünk a Campbe dolgozni. Visszatért életünk a megszokott kerékvágásba.

1946. február 7.

Nagy nap volt ez számomra. Megkaptam az első levelet otthonról a Nemzetközi Vöröskereszten keresztül. Apám írta írógépen, ebből gondoltam, hogy talán mégsem fosztottak ki mindent a szovjetek, ha ez megmaradt. Megírta, hogy jól vannak, mindenki épségben vészelte át az ostromot. Miután rólam nem tudtak semmit, élek-e vagy meghaltam, a Nemzetközi Vöröskereszt kereső szolgálatához fordultak, abban a reményben, hogy választ kapnak.

Most tudtam meg, az én októberi leveletem nem kapták meg otthon, amit Le Havre-ből küldtem.

Tibi is hasonló levelet kapott a szüleitől, s ezt követően csak a hazamenetelről fantáziáltunk. Szerettünk volna válaszolni a levélre, de a francia táborparancsnok nem engedélyezte levél írását.

X. Fejezet.

Beaune la Rolande.

Honvágyunk egyre fokozódott, és ekkor érkezett meg február vége felé Kulifay tiszteletes. Listát készített az 1928-ban és utána született leventékről, mert a francia hadügyminisztérium engedélyezte a gyerekkorúak felszabadítását és hazaszállítását.

Roppantul elkeseredtem, mert én, miután 1927-ben születtem, nem kerülhettem a listára. A fiúk azt javasolták, ne törődjek a születési évemmel, jelentkezsem és mondjam azt, 1928-ban születtem, úgysem tudják ellenőrizni. Így hát én is feliratkoztam.

A biztonság kedvéért a személyi lapomon szereplő 1927-es számot kivakartam és 1928-at írtam helyette. Pocsékul sikerült, az első igazolásnál rájöttek volna, de szerencsére sehol nem nézték meg.

1946. március 10.

A reggeli sorakozónál név szerint szólítottak tizenötünket, azokat, akik mint kiskorúak jelentkezünk. Beállt a tábor udvarára egy autóbusz, rajta Kulifay tiszteletessel. Magunkhoz vettük mindenünket, mi öten, akik az angol kommandóban dolgoztunk, alig bírtuk a nagy, élelemmel megrakott tengerészcsákjainkat felemelni.

Különböztünk a többiektől a ruházatunkkal is, mert kifogástalan angol katonai egyenruhában voltunk, fejünkön a barett, nadrágunk pedig kamáslival volt a vadonatúj bakancsunkba bétűrve.

A staffsergeant, mikor megtudta, hogy a hazainduló csoportot összeállították, mindenből újat adott, és bőven ellátott minket élelemmel is.

Felszálltunk, szinte mámoros hangulatban és a busz elindult velünk Párizs felé. Áthaladtunk Rouanon, ami rossz emléket villantott fel bennem, majd közel 2 órai utazás és 100 kilométer megtétele után Párizsba értünk.

Itt Kulifay tiszteletes leszállt azzal, hogy a busz bevisz a szállásunkra, ahonnan másnap indulunk haza. Reggel ő is ott lesz.

Könnyes szemmel búcsúztunk el tőle, a buszunk pedig továbbhaladt Noisy le Secbe, mely Párizs egyik külvárosa.

A külvárosban egy XIX. században épült erőd van, melyet a poroszok ellen emeltek annak idején. Vastag falak, földhányással erősítve, benne kazamaták. Terjedelmes udvar, közepén a parancsnokság, tiszti és legénységi szállásokkal, és az elmaradhatatlan, magas rúdon lengő trikolorral.

Buszunk áthaladt a hatalmas, boltíves kapun, és megállt a parancsnoki épület előtt.

Katonák vették körül buszunkat, leparancsoltak róla minket, majd bevezettek az egyik kazamatába.

Közölték, egyenlőre ez lesz a szálláshelyünk, mert felsőbb utasításra hazaszállításunkig itt kell tartózkodnunk.

Az udvaron lévő szalmakazalból vigyünk be magunknak, amennyi kell, és készítsünk fekhelyet magunknak. Mindenki kapott két pokrócot, azzal otthagytak minket.

Csalódottak voltunk, nem ilyen szállásra gondoltunk, de másnapig ki lehet bírni - gondoltuk. Még szerencsésnek tartottuk magunkat, hogy csomagjainkat nem vették el tőlünk.

Másnap reggel sehol nem láttuk a tiszteletest, bevezettek az ebédlőbe, ahol híg kávé és egy darab kenyeret adtak.

Közel egy hétig maradtunk itt. Ellátásunk kritikán aluli volt, még szerencse, hogy ötünknek volt tartaléka, abból pótoltuk az étkezésünket. A többi azonban megint éhezett.

Az éjszakák voltak a legborzalmasabbak, ilyen még Dieppében sem volt. A sötét, dohos, nedves kazamaták tele voltak patkányokkal, akik éjszaka az alvókra mászkáltak, élelmet keresve. Aki nem eléggé bugyolálta be magát, annak kezét, lábujjait, volt, akinek az arcát harapták meg. Nem egy leventét elsősegélyben részesítették, oly mély harapások voltak rajtuk.

Továbbmenetelünket sürgető kérdéseinkre a francia parancsnokság nem tudott, vagy nem akart válaszolni. Őrjítő volt a tétlen várakozás, sehova nem mehettünk, mintha hadifoglyok lennénk, úgy kezeltek.

1946. március 21.

Reggel Kulifay tiszteletes várt ránk az udvaron, mellette egy autóbusz. Látszott rajta, rendkívül fel van háborodva.

Miután felpakolt minket a buszra és elindultunk, elmondta, alig talált meg minket. A francia hatóságok mindenütt tagadták, hogy tudnák, hova vitték minket. Végül a bátyja, aki az Idegenlégió nyugállományú ezredese volt, derítette ki, hol vagyunk.

Ezt követően a francia hatóságok már nem tudtak mit tenni, főként, hogy a Nemzetközi Vöröskereszttel fenyegetőzött, kiadták a szükséges iratokat és a buszt is rendelkezésére bocsátották.

A busszal a párizsi Magyar Házba (Maison de Hongrois) vitt, ahol már a felesége is várt minket. Bőséges ebédet kaptunk, kimehettünk az utcára is, ahol jó magyar szokás szerint már volt, aki a standokról gyümölcsöt lopott.

Este ágyban alhattunk, reggel pedig ismét várt ránk a busz, amivel újabb 110 kilométert mentünk, a Párizstól délre, Orleans közelében lévő Beaune la Rolande nevű faluban lévő feljavító táborba.

A tábort az amerikaiak hozták létre, ők is üzemeltették, hogy a francia fogságban lévő fiatalokat hazatértük előtt szállítható állapotba hozzák és felhizlalják őket.

A barakk, melyben elszállásoltak minket - már voltak ott leventék, akik az előttünk felszabadított csoportban jöttek el Dieppéből - kifogástalanul tiszta, jól felszerelt volt. Nem volt szögesdrót, őrség, szabadon lehetett a területet elhagyni. Sokat sétáltunk, ismerkedtünk a kis faluval, de pénzünk nem lévén, csak nézelődtünk.

A barakkok egy részében, mint aztán megtudtuk, olyan zsidókat gyűjtöttek össze, akik a német haláltáborokban raboskodtak. Felszabadulásuk után nem akartak hazájukba visszatérni, hanem Palesztinába szándékoztak kivándorolni, ahol már készültek Izrael állam megalakulására.

Voltak köztük zsidó magyarok is, akik mikor meghallották a magyar beszédet, odajöttek hozzánk, mi pedig értetlenül néztük azt a dühöt, gyűlöletet, amivel ránk támadtak. Nyomorult németbérenceknek, nyilas csirkefogóknak nevezték, minket tettek felelősé szenvedéseikért. Köpdöstek, átkoztak minket.

Miután tehetetlenül és értetlenül néztük csak ezt a néhány magából kikelt embert, vérszemet kaptak, odajöttek, és verekedni kezdtek.

Ostobaság volt, hiszen nem voltunk egy súlycsoportban. Még mindig olyan véznák voltak, hogy nem akartunk velük verekedni, de végül nem volt mit tenni, alaposan elvertük és elkergettük őket. Úgy látszik, jól jöttünk ezeknek a szerencsétleneknek, volt, akin kiélhették gyűlöletüket.

Másnap aztán a táborban drótkerítést húztak a Palesztinába kivándorlók és a leventék barakkjai közé, megelőzendő hasonló eset megismétlődését.

Egyik nap francia civilek jöttek a táborba, kérték, menjünk be az ebédlőbe. Elmondták, hogy munkaerőt keresnek az ország minden területére. Szakember előnyben - mondták, magas fizetést, lakást és francia állampolgárságot ígértek a jelentkezőknek. Megadták a címüket, telefonszámukat, hogy hazamenetelünk előtt bárki, aki meggondolja magát, jelentkezhet. Rendkívül csábító volt, de legtöbbünkben a honvágy erősebb volt, mindenki minél előbb otthon szeretett volna lenni.

A mai napig nem felejttem, amint Tibivel a tábor melletti országúton járkáltunk fel-alá hosszú órákon keresztül és fontolgattuk, hogy érdemes maradni vagy sem.

Most már szinte naponta kaptunk híreket arról, mi történik a szovjet megszállás alatt lévő területeken. Kavarogtak fejünkben a gondolatok. Valaki mutatott egy magyar nyelvű felhívást, amit az új magyar honvédelmi miniszter bocsátott ki, hogy aki tud olyan személyről, aki a lelőtt angol-amerikai bombázók életben maradt személyzetét bántalmazta, és azt jelenti, hazatérésük kedvező elbírálásban részesül.

Miért kell a besúgót „kedvezően” elbírálni? - járt a fejünkben. Minket vajon hogy fognak elbírálni? Arról is tudomást szereztünk, hogy a szovjet megszállás alatt új magyar kormány alakult, melynek kommunista tagjai a nyugatra települteket, kivitteket fasisztáknak nyilvánították, és csak szigorú ellenőrzés után engedik haza.

Miután mi SS Zöglíngek voltunk, féltünk, hazatérésünk után minket is, mint az SS tagjait felelősségre vonhatnak, nem tudtuk, mit tudnak rólunk az otthoni hatóságok.

Végül úgy döntöttünk, hogy lesz, ami lesz, hazamegyünk.

Egyedül Palágyi Béla maradt kint, elmondása szerint Észak-Erdélyben, a magyar bevonulás után ő is részt vett az ottani románok és zsidók elleni atrocitásokban. Félt, nehogy román kézbe kerüljön.

Több mint egy hónapot töltöttünk ebben a táborban.

1946. április 20.

Autóbusz érkezett a táborba, melyre a leventéket felszállították és elvitték Párizsba. Ott ismét a Magyar Házban szállásoltak el. Már vagy 120 levante lehetett ócska göncökben, akiket ebéd után levezettek egy raktárhelyiségbe. Ott mindenki egy rend amerikai egyenruhát kapott. Nekünk ugyan megvolt az angol egyenruhánk, de mikor megláttuk ezeket az elegáns kimenő egyenruhákat, mi is felszerelkeztünk. Sapka kivételével mindent kaptunk, ezenkívül egy teljes tábori felszerelést, a zsávolgy egyenruhát, derékövet, kulacsot, csajkát, és fűzős, gumitalpú amerikai bakancsot. Köpenyt nem vételeztünk, akkor a melegben nem éreztem szükségnek.

Miután a társaság átöltözött, a tiszteletes úr és felesége felszállított minket egy buszra és Párizs-néző körútra vitt minket. Csodálatos élmény volt látni valóságban a Diadalívet,

Napóleon sírját, a Chaillot palotát, vele szemben az Eiffel-tornyot. Itt a tiszteletes úr felesége sorba állított minket és fényképet készített rólunk.

Ezt követően még két napot szabadon mászkálhattunk a városba, de úgy, mint Beaune la Rolande-ban, pénz hiányában csak a szánkat táthattuk. Három napig maradtunk. Három napig maradtunk összesen Párizsban.

1946. április 23.

Reggel minden csomagunkkal ismét buszra szálltunk és az elvitt minket Reimsen, Metzen át Strاسبourghba. A közel 600 kilométeres utat estére fejeztük be. A buszok a Caserne Tourennben álltak meg. Ez volt a nyugatról hazatérő hadifoglyok szabadon-bocsátó központja.

A legénységi hálótermekben aludtunk, majd reggel a francia „2.-eme Bureau” emberei hallgattak ki. Felvették adatainkat, nyilvántartásba vettek, én a N°. 1454429 számot kaptam, melyet egy kis vörös kartonpapír darabkára kézzel írtak. Kezembe nyomtak egy angol nyelvű kis kártyát, melyre rá volt nyomtatva D.P INDEX CARD, annak F-01035187 volt a sorszáma. Egyéb iratot nem adtak. Ebéd, majd vacsora következett, a várakozás izgalmával aludtam el.

1946. április 24.

Reggeli után csomagjainkkal, melyek a kiosztott élelem miatt egyre nehezebbek lettek, gyalog elmentünk a kaszárnya közelében futó vasúti töltéshez, ahol már várakozott egy szerelvény. Marhavagonokból állt, középen egyetlen személyvagonnal.

Ott várakozott Kulifay tiszteletes úr a feleségével együtt, örömmel üdvözöltek bennünket, fiatalokat, majd odavezettek a személyvagonhoz. A tiszteletes elmondta, hogy a francia hatóságoknál elintézte, tekintettel fiatal korunkra, a személykocsiban utazhatunk hazáig. Boldogan helyezkedtünk el a kényelmes fülkékben, izgatottan vártuk az indulást.

Az indulás azonban késett, egyre melegebb lett, végül a tiszteletes és felesége nagy integetések közepette elment.

Alighogy eltávoztak, valahonnan előkerült egy francia tiszt kíséretében 4 vagy 5 magyar tábournok, csicskásaik kíséretében. A francia leparancsolt minket a személyvagonból és nagy hajlongások, tisztelgések közt, helyünkre betelepítette a tábournokokat, csicskásaikkal együtt. Teljes díszben voltak, összes kitüntetésükkel, kardjukkal, és bevonultak a mi helyünkre.

Röviddel azután, hogy minket egy addig üresen tartott marhavagonba átraktak, elindult a szerelvény.

A vagon padlóján szalma volt, pokrócot sem kaptunk, hogy arra feküdjünk, minket nem zavart, mert ötünknek volt amerikai katonapokróca, nekem még egy angol sátorlapom is. Elhelyezkedtünk, közben szidtuk, átkoztuk generálisainkat, akiket, míg fogságban voltunk, nem láttunk, de még egy tisztet vagy tiszthelyettest sem a közelünkben, mikor még Németországban tartózkodtunk.

Indulás előtt, mint már említettem, még a kaszárnyában mindenki kapott egy élelmiszer-csomagot, ami már az út elején elfogyott. Akinek nem volt élelme, az megint csak éhezhetett. Útközben semmi élelmet nem adtak, egészen hazáig.

Szerelvényünk lassan, dőcögve haladt, folyton félreállították vagy mellékvágányon várakoztatták. A várakozás ideje alatt megismerkedtünk a többi vagonban utazókkal is. Magyar

honvédek, tisztesek, tiszthelyettesek voltak, különböző franciaországi táborokból. Lehattunk összesen vagy 1.600-an.

Egyik ilyen alkalommal, mikor szerelvényünk várakozott, a mellettünk lévő vágányra egy hasonló szerelvény futott be.

A marhavagonokban magyarul beszélő civilek, férfiak, nők, gyerekek, idősök voltak. Miután Magyarországról jöttek, kérdezősködtünk: kik ők, mi újság odahaza?

Kiderült, kitelepített svábok, akiket visznek Németországba, új helyükre. Szorongva hallgattam elbeszélésüket az otthoni helyzetről, ami egyáltalán nem volt lelkesítő. Első esetben csapott meg a politika szele, méghozzá a legrosszabb oldaláról.

Mesélték, iszonyatos az infláció, mutatták az új millpengőket, és miután nekik már nem volt rá szükségük, a nálam lévő márkáimat elcseréltem az egyik svábbal egy 10 millpengős bankjegyre.

Fogalmam sem volt, mennyit érhet ez az összeg. Vonatuk lassan indult, még integettünk egymásnak, majd a vagonunk ajtajában ülve, a lábunkat lógatva szorongva gondolkodtunk azon, mi vár ránk otthon.

1946. április 30.

Hajnalban futott be vonatunk - futott? dőcögött! - a Bodeni tó melletti kis állomásra. Bregenz-Lochauban voltunk, ahol ismét egy mellékvágányra állítottak. A mozdony elment úgy, mint máskor, mi pedig vártuk a jószerencsét. A francia kíséret közölte, itt maradunk néhány napra, mert a szovjet hatóságok nem engedik a szerelvényt be a meg szállási zónájukba. Készültek a május elseje megünneplésére, nem adtak mozdonyt.

Miután szép, napos idő volt, bár a tó vize még kicsit hidegnek tűnt, de többen bementek a vízbe fürödni.

Este kezdték el az egyik vagonból keresni az egyik társukat, akit sehol nem találtak. Két eset volt lehetséges, hogy megszökött - de hová? - a másik pedig, hogy belefulladt a tóba. Legtöbben ez utóbbira tippeltek. Az alatt a néhány nap alatt azonban, míg ott tartózkodtunk, nem került elő a holtteste.

A hazatérő katonák között akkora volt a dohányéhség, hogy itt volt alkalmam egy kis zacskó dohányért egy vadonatúj amerikai katonaköpenyt cserélnem.

Hazatérésem után a köpenyt feketére festettem, és egy szabóval méretemre szabott télikabátot varrattam. Hosszú évekig hordtam, oly prima anyagból készült.

1946. május 1.

Kora hajnalban, még alig pirkadt, megrázott valaki, nézzek ki a vagonból. A tavat köd borította, de még látni lehetett, amint tábornokaink egy csónakban, nagyban eveznek a svájci partok felé. Szídtuk a jó édesanyjukat, azonban megértettük, miért pucoltak el. Féltek az otthoni felelősségre vonástól.

Reggel aztán a csicskásokat kérdeztük, mit tudnak az ügyről. Elismerték, csak azért jöttek a tábornok urak velünk, hogy átszökhessenek Svájcba.

Rögtön mondtuk nekik, hogy akkor takarodjanak ki a kocsinkból, de ezt megtagadták. Mikor erősködtünk, hogy azt a kocsit nekünk, fiataloknak csatolták a szerelvényhez, még a képünkbe is röhögtek. Nem ismertek minket.

Dühösek lettünk, felmentünk a kocsiba, és aki nem ugrott le róla, azt az ablakon dobtuk ki. Utánuk hajítottuk a csomagjaikat is. Volt köztük, aki erősködött, de azt úgy megvertük, hogy vérző arccal takarodott a társai után, a mi elhagyott marhavagonunkba.

Unatkoztunk, így aztán bementünk a kis falucskába. Egyikünk észrevette, a közelben egy sajt-üzem működik.

Ünnep ide vagy oda, bementünk, kerestük a tulajdonost, kérve, hogy adjon nekünk egy kis sajtot, mert volt, aki napok óta már alig evett valamit. A mocskos svábja mérgesen elzavart, mindenféle koldus cigánynak lehordva.

Mérgünkben aztán sínkövekkel betörtük az üzemének sok ablakát. Lett is belőle nagy botrány. Másnap jött néhány német rendőrrel, de a francia őrszemélyzet elzavarta őket.

Négyünknek az angol kommandóból, volt elég élelmünk, de a balhéban velük tartottunk. Szerencsénkre négyen foglaltunk el egy fülkét, más nem láthatta, mit eszünk a tartalékainkból. Nem tartottuk irigységnek ezt, de a másfél év tapasztalata azt mutatta, legfontosabb, hogy életben kell maradni. Nem osztoztunk senkivel.

XI. Fejezet. Újra itthon.

1946. május 3.

Délben beállt egy mozdony, rövidesen indulhattunk tovább. Már alkonyodott, mikor vonatunk az Enns folyó vasúti hídjához ért. Ott megállt, a kísérőnktől egy tiszt átment a túlpartra.

A híd lábánál nagy, többszemélyes katonai sátrak álltak, amerikai katonák vacsorához készülődtek. Hangos zene szólt, vidáman szaladgáltak. Többen a szerelvényünkhöz jöttek, és mikor megtudták, magyarok vagyunk, néhányan közülük magyar nyelven győzködtek, ne menjünk tovább, szálljunk le, maradjunk náluk, mert ha átmegyünk a hídon, a szovjet zónában leszünk, onnan nincs már visszaút.

Megismételték, amit már mindnyájan tudtunk, hogy nem egy esetben a Nyugatról visszatérő hadifoglyokat egyszerűen továbbviszik, ki a Szovjetunióba, ahelyett, hogy hazaengednék őket.

Maradjunk itt, letelepedési engedélyt kapunk, sőt kimehetünk akár Amerikába is, vagy bárhova a nyugati országokba. Volt, amelyik azt ajánlotta, jelentkezünk és lépünk be az amerikai hadseregbe, akkor leszereléskor már amerikai állampolgárok leszünk.

Mondhattak, amit akartak, bennünket már akkora honvágy gyötört, hogy nem hallgattunk rájuk, némán álltunk a fülke ablakában.

Rövidesen a francia tiszt visszajött, a vonatunk pedig lassan rágördült a vasúti hídra. Ekkor már sötét volt, kíváncsian bámészkodtunk kifelé, s mikor a híd közepére ért a vonat, a sötétből egy pufajkás árnyék lépett ki, fején szőrmesapka, kezében dobtáras géppisztoly, és előttünk addig ismeretlen nyelven ordítani kezdett, valami olyasmit, hogy azonnal húzzuk fel az ablakot, ott nem állhat senki, a vagonajtókat is bezáratta.

Megérkeztünk a keleti, szovjetek megszállta területre.

Az elkövetkező két nap ácsorgással telt el. Vonatunknak hol volt mozdonya, hol nem. Kísérőink mondták el, a szovjetek elvették a mozdonyt, nekik kellett valamire, csak jó idő múltán kaptuk vissza.

Káromkodtak ők is, de nem volt mit tenni, ki voltak szolgáltatva a szovjetek kénye-kedvére.

1946. május 5.

Sopron-Ágfalvánál értük el a magyar határt. Mikor megláttuk az állomás magyar feliratát, önkéntelenül énekelni kezdtük a magyar himnusz. Eufórikus hangulat uralkodott el mindnyájunkon.

A vonat ablakából szorongva néztük az elfutó állomásneveket, és csak akkor oldódott ez fel kissé, mikor láttuk, hogy vonatunk nem Győr, hanem Szombathely felé halad.

A hírek szerint ugyanis az egyik szűrőtábor Komáromban volt, és onnan vitték leggyakrabban a szovjetek tovább a hazatérőket, ki a Szovjetunióba.

Vonatunk több állomáson megállt, ilyenkor szerelvényünket körülvették a parasztok, kezükben kenyérrel, szalonnával. Először azt hittem, ajándéknak hozzák a kiéhezett, visszatérő hadifoglyoknak, de aztán ki kellett ábrándulnom. Cserélni hozták és ruhaneműt kértek érte.

Elképedve néztem, amint az éhes hadifoglyok a hazautazás előtt kapott, szinte új egyenruhákat, köpenyeket egy fél kenyérért vagy egy tenyérnyi szalonnáért elcserélték, amit aztán mohón befaltak. Dicső parasztjaink szó szerint kifosztották ezeket a szerencsétleneket, kihasználva nyomorúságukat.

Ez idő óta vannak előítéleteim a parasztsággal szemben, önző, mohó, csak saját gazdagodását minél kevesebb munkával megszerző népségnek ismertem meg.

Szerelvényünk késő délután ért be Kaposvárra. A közel másfélezer embert sorakoztatták és az állomástól nem messze lévő laktanyába kísérték. A laktanyaudvaron hagyott magunkra a kísérő francia őrség, miután átadott minket a magyar őrszemélyzetnek. Utasításuk volt, hogy csak magyarok vehetnek át, ők is hallottak az egyenesen Szibériába irányított fogolyszállítmányokról.

Perceken belül megjelent egy civil, bemutatkozott, hogy az államrendőrség politikai-rendészeti osztályának főhadnagya. Embereket kért, akik az adminisztrációban segítenek neki, hogy a hazautazásokat gyorsan lebonyolítsák. Jelentkeztem és én is az írnokok közé kerültem. Bevezettek az épület egyik nagy szobájába, ahol egy sorban több asztal volt felállítva. Velük szemben három asztalnál ültek a szűrést végző politikai nyomozók. Akik náluk végeztek, azoknak nekünk kellett a hazatérési igazolványt kiállítani.

Felhívták a figyelmet, hogy az írnokok csak a munka befejezése után kapják meg ezt az igazolást.

Mikor elkészült egy csomó engedély, mi írtuk alá, mint kihallgatók, azokat összegyűjtötték, majd elvitték a kirendeltség vezetőjéhez, aki szintén aláírta (firkálta) és lebélyegezték. Utána az udvaron ácsorgónak olvastuk fel az elkészült igazolványokról a neveket, akik aztán szabadon eltávozhattak.

Amint leültem az asztalom mögé, ahol egy halom kitöltetlen engedély volt, odajött a főhadnagy, és minden előzetes bevezetés nélkül rámivallt, hogy mikor léptem be a Nyilaskeresztes Pártba. Egy pillanatig meg sem tudtam szólalni a meglepetéstől, végül kidodogtam, hogy soha nem voltam ennek a pártnak a tagja. Belenézett egy listába, majd megkérdezte, miként kerültem ki Nyugatra. Röviden elmondtam, hogy leventeként kivittek, kint a németek munkára fogtak, majd francia hadifogságból most jöhöttem haza.

- Na, ne mond - szólt -, inkább arról beszélj, milyen egyenruhát viseltél, és annak melyik karján volt a nyilaskeresztes karszalag?

Az első meglepetés elmúlt, nyugodtabban bizonygattam, hogy nem voltam egyenruhában, romokat takarítottunk Halle városában. Az amerikaiak minden férfit, a kisgyerekek kivételével, táborba vittek, majd átadtak a franciáknak, akik Dieppébe szállítottak. Onnan jöttem most haza.

Részletesen el kellett mondanom, miként jutottam a rajtam lévő amerikai egyenruhához, több kérdést nem kaptam.

Közölte, megfelelek, a szűrés alapján hazamehetek, de most írnokként dolgozom nekik.

Ugyanez történt a másik három fiúval, akiket szintén kiválasztott, s ezután kezdték meg hívni az embereket.

Kihallgatásuk és a listákon történő ellenőrzés után átjöttek hozzánk, mi pedig bediktálásuk alapján kiállítottuk a hazatérésükhöz szükséges Utazási Igazolványokat. A tiszt még lelkünkre

kötötte, nehogy saját nevünket írjuk az Igazolványok alá, csak valami olvashatatlan kriksz-krakszot.

Mindenesetre, elsőnek a sajátomat és a Tibiét töltöttem ki, amiket több másikkal egyetemben alig félóra múlva lebélyegezve kézhez is kaptam.

Óránként kaptunk pihenőt, s mikor kimentem az udvarra, odahívtam Tibit, átadtam neki az Utazási Igazolványát, be sem kellett jönnie. Még mondtam neki, várjon meg, együtt menjünk majd haza.

Ekkor tudtam meg, hogy kora hajnalban indul egy vonat Fonyódra, és még rengeteg ember várt a sorára. Reggelig biztosan nem végzünk ennyi emberrel - gondoltam, kértem még egyszer Tibit, várjon meg.

Közelgett az éjfél, s még mindig dolgoztunk. Ekkor jött be Szücs Barna, intettem neki, jöjjön hozzám. Mikor elmondta, hogy Tibi nem várt meg, hanem kiment a vasútállomásra, nehogy lekésse a vonatot, mely a budapesti gyorshoz csatlakozott, iszonyatos mérges lettem. Ennyi együtt töltött esemény után, az utolsó percben cserbenhagyni a barátját, szemétség! - füstölögtem magamban.

A következő pihenőnél egyszerűen fogtam a zsákomat, és azzal mentem ki. Szó nélkül elindultam az állomásra, nem érdekelt a főhadnagy utasítása.

Az állomáson ott találtam Tibit, aki meglepődött, de mikor mindenféle szemét alaknak lehordtam, csak makogott, hogy már nagyon haza akart menni.

1946. május 6.

Az állomás pénztára előtt, a hideg kőpadlóra heveredve szunyókáltunk, míg az indulás el nem érkezett.

Fél hat körül pőfögött oda egy kivénhedt mozdony, néhány személykocsival, amire felszálltunk. Még mindig dühösen Tibire, az ablakban állva olvasgattam a magyar állomásneveket. Az volt csak zavaró, hogy végtelenül lassan haladtunk, félő volt, hogy nem érjük el a budapesti gyorshoz a csatlakozást.

Mikor erről kérdeztem a kalauzt, azt felelte, általában elérik, de van rá eset, hogy lekésik.

Mikor egy újabb kis állomáson megálltunk, zsebemben egy csomag Camel cigarettával előrementem a mozdonyhoz.

Szóltam a mozdonyvezetőnek, hogy neki hoztam, és kap még egy csomaggal, ha időben elérjük a csatlakozást. Lelkesen elfogadta, felhívott magához a vezetőállásba és vonatunk szinte megtáltosodott, úgy felgyorsult.

Talán korábban kellett volna becserkészniem a tagot, mert alig volt öt percünk Fonyódon, hogy a velünk egyidőben befutó pesti vonatra felszálljunk.

A vonat szinte üres volt, mi ketten egy üres fülkébe telepedtünk le. Izgatottan vártuk, mikor érkezünk Budapestre.

Valahol Székesfehérvár táján két katona és egy civil szállt fel a vonatra, igazoltatták az utasokat. Fülkénkhez érve határozottan felrántották az ajtaját, de mikor meglátták az ülésen heverő két, amerikai egyenruhába öltözött alakot, csak tisztelegtek és továbbmentek.

Jót derültünk, mit tesz egy amerikai egyenruha.

Délben értünk be a Déli pályaudvarra. Már az ablakból megláttuk Tibi apját, amint finánc-egyenruhában ott lépkedett. Szolgálatban volt, s mikor nekirohantunk, nem tudom, ki lepődött meg jobban, ő vagy mi.

Potyogtak a könnyei, amint ölelgette a fiát, jó ideig beszélgettünk, majd kikísért a pályaudvar előtti villamosmegállóba, s feltuszkolt a 18-as villamosra, mert az ment ki Óbudára.

Tibi itt, a villamoson hozta szóba, hogy akkor most ő viszi a csokoládés ládikát, de elküldtem a fenébe. - Mit gondolsz - mondtam -, közel kétezer kilométeren keresztül eszedbe sem jutott, most hajlandó vagy egy kilométert cipelni?

Az inflációról csak annyit, hogy a 10 millió pengő, melyre a márkáimat elcseréltem, éppen kettőnk jegyére volt elégséges.

Óbudán a Fő téren szálltunk le, és zsákjainkkal a hátunkon bandukoltunk a Szentendrei utcán hazafelé. A kis földszintes házakon nem látszottak az ostrom nyomai, s mikor a Miklós térre értünk, a házunkon sem volt belövés nyoma.

Felballagtunk a lépcsőkön, s amint az udvarra értünk, az első, akit megláttam, nagymamám volt. Hangos sírással, szemében könnyekkel szaladt hozzám, átölelt és csak azt hajtogatta - Istenem, istenem, csak hazahoztad nekem az unokámat.

Hazaérkeztem!

2007. június 5.

Dr. Bodó László.
s.k.